

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ

ตอนที่ 3 เจ็บใจและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกบริโภคอาหารของ
คนชาวชนบทภาคเหนือ

รายละเอียดของแต่ละตอน มีดังนี้

ตอนที่ 1 : ชุมชนบ้านป่าแดด อำเภอสารภี

สภาพทางภูมิศาสตร์และทางนิเวศวิทยา

บ้านป่าแดด หมู่ที่ 1 ได้ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสารภีจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ ไปตามถนนสายเชียงใหม่ - ลำพูน ประมาณ 10 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 - 15 นาที และจากที่ตั้งอำเภอสารภีไปยังหมู่บ้านป่าแดด อีกประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดสาย และถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีต การคมนาคมมีความสะดวกสบายในทุกฤดูกาล

บ้านป่าแดด หมู่ 1 มีประชากร 469 คน 142 หลังคาเรือน 135 ครัวเรือน เป็นชาย 235 คน หญิง 234 คน ข้อมูลจาก กชช 2 ค (2538) การตั้งบ้านเรือนอยู่ระหว่างถนนสายหลัก 2 สาย คือถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนและถนนจุฬารัตน์ไฮเวย์ สายเชียงใหม่-ลำปาง ซึ่งตัดผ่านหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2510 ทำให้หมู่บ้านป่าแดดนี้ แยกออกเป็น 2 ฝากถนน แต่ยังไม่มาหาสู่กันอยู่สม่ำเสมอ

พื้นที่ของบ้านป่าแคค เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ไม่มีป่าไม้และภูเขา สภาพดินทั่วไปเป็นดิน ร่วนปนทราย เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม มีลำเหมืองที่ทศน์จากแม่น้ำปิง และแม่น้ำกว๋งนำน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมอย่างไรก็ตามหมู่บ้านนี้ก็ไม่ได้ทำเกษตรเป็นรายได้หลักเนื่องจากพื้นที่เพื่อการเกษตรส่วนใหญ่ ได้ถูกขายและแปรสภาพเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เกษตรกรส่วนใหญ่ได้หันเหจากชีวิต ไปเป็นผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่ทางการเกษตรยังคงเหลืออยู่ ได้ใช้ปลูกพืชยืนต้น และล้มลุก ได้แก่ ลำไย และกระเทียมซึ่งเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้กับครัวเรือนได้มากที่สุด แต่ในปัจจุบันรายได้ทางการเกษตรลดลง เพราะประชาชนได้ละทิ้งอาชีพเดิมนี้ไปสู่อชีพอื่น ๆ

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านป่าแคค หมู่ 1 เดิมอยู่ในอำเภอขางเน็ง จัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อ รศ.109 ตรงกับ พ.ศ. 2434 ที่ตำบลขางเน็ง คำว่า “ขาง” หมายถึงต้นขาง ส่วนคำว่า “เน็ง” เป็นภาษาพื้นเมือง แปลว่า “โน้มเอน” ทั้งนี้เพราะเดิมเป็นป่าขาง ในปี พ.ศ.2470 เปลี่ยนชื่ออำเภอขางเน็งเป็น “อำเภอสารภี” จากตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปอำเภอสารภีบนถนนสายเชียงใหม่- ลำพูน ซึ่งจะเห็นต้นขางสูงใหญ่ สองฟากถนนเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ ต้นขางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงอำเภอสารภีนับได้ 1,200 ต้น เฉพาะในเขตอำเภอสารภีมีอยู่ 888 ต้น ปัจจุบันถูกรายถูกรื้อที่ปลูกบ้านอาศัยอยู่ตามสองข้างทางถนนสายดังกล่าว ได้ทำลายต้นขางให้ยืนแห้งตายไปแล้ว จำนวนหลายต้น จากตัวอำเภอสารภี มุ่งหน้าไปยังจังหวัดลำพูน ประมาณ 2 กิโลเมตร จะพบปากทางเข้าหมู่บ้านป่าแคค หมู่ 1 อยู่ทางซ้ายมือ ถ้าไม่สังเกตให้ดี ก็จะไม่ทราบว่าตรงนี้คือหมู่บ้าน ซึ่งไม่มีป้ายแสดงชื่อหมู่บ้านอย่างชัดเจน หมู่บ้านป่าแคคหมู่ 1 เป็นหมู่บ้านที่ร่มรื่นแห่งหนึ่งแต่เดิมหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า “บ้านไร่” เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านทำมาหากิน โดยการปลูกผัก สวนครัว ปลูกอ้อยกันอย่างแน่นหนา จนทำให้หมู่บ้านนี้มีความร่มรื่น ไปด้วยหมู่ต้นไม้หลากหลายชนิด และมีวัดซึ่งประชาชนในหมู่บ้านมีความศรัทธาอยู่หนึ่งวัด ถือเป็นวัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดป่าอารามบ้านไร่

วัดป่าอารามบ้านไร่หรือวัดป่าแคด ก่อสร้างมาเมื่อสมัยพระเจ้ากาวิละ ผู้ครองนคร เชียงใหม่ ประมาณปี พ.ศ. 2348 (กองพุทธศาสนาในสถาน กรรมการศาสนา) ตามคำเล่าขาน สืบต่อกันมาแต่โบราณ มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า พระเตชะ ตรงกับภาษาเมืองว่า “เตจ๊ะ” ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน และประชาชนใกล้เคียง ได้เป็นประธานร่วมมือกับชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาในละแวกนั้น ทำการก่อสร้างอารามขึ้นโดยให้ชื่อว่า วัดป่าอารามบ้านไร่เพราะพื้นที่ เหล่านั้นเป็นบริเวณที่สวน ไร่ของชาวบ้าน และชาวบ้านก็ได้บริจาคพื้นที่ดิน ที่มีติดต่อกันมา ดังกล่าว ถวายสร้างเป็นอารามให้วัดจึงได้ตั้งชื่อขึ้นตามความหมายของท้องถิ่นที่แห่งนี้

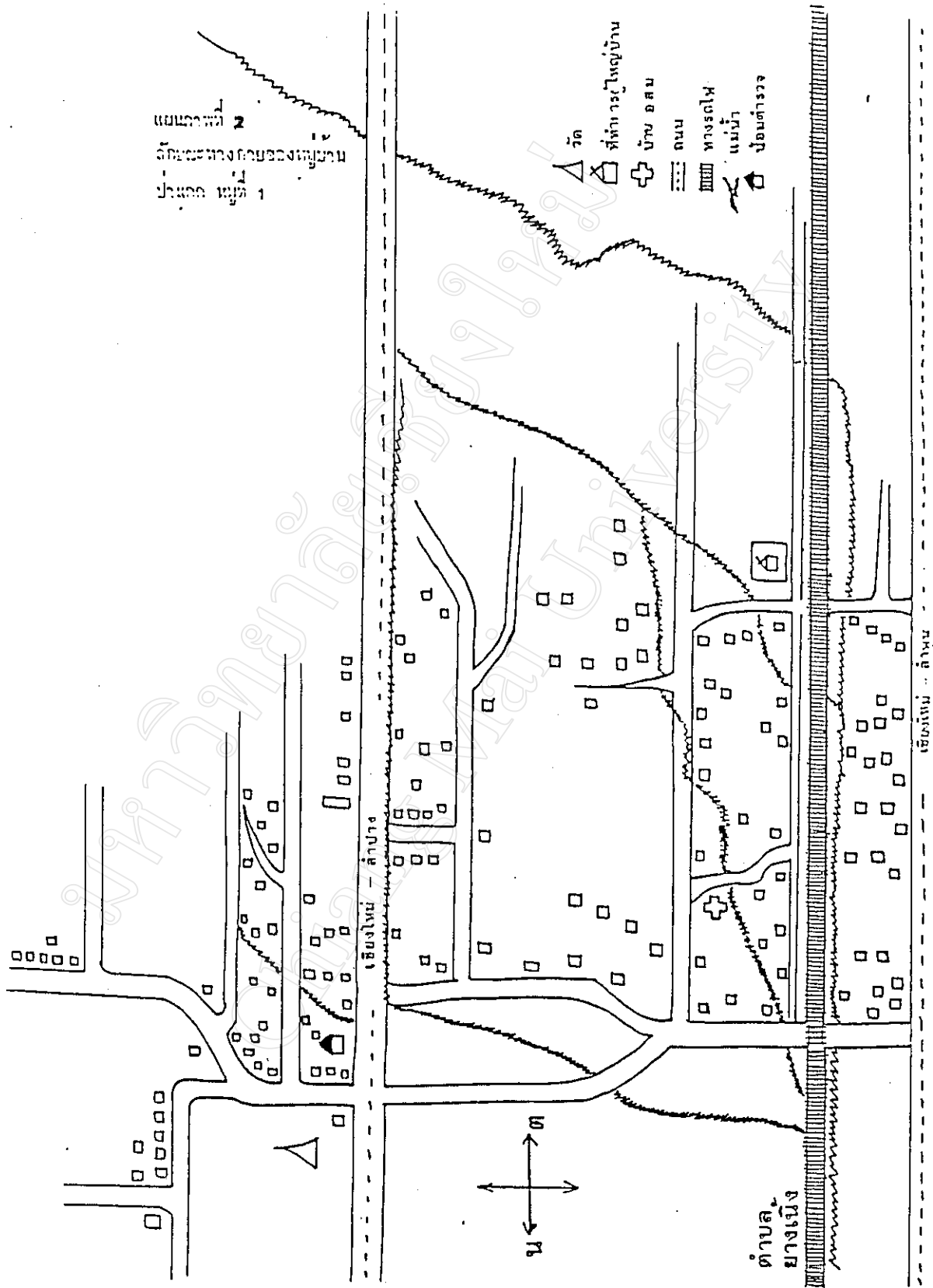
ต่อมาในปี พ.ศ. 2361 พระเตจ๊ะ ได้มรณภาพลง ศรัทธาชาวบ้านได้พร้อมใจกันไป อารานานิมิตต์ พระยะ ซึ่งเป็นพระอีกรูปหนึ่งที่ชาวบ้านเคารพนับถือ มาเป็นเจ้าอาวาส ในสมัย นั้นเรียกกันว่า “มากินแก้ววัด” (ซึ่งภาษาพื้นเมืองแปลว่ามากินข้าววัด) ถึงปี พ.ศ. 2368 ท่าน ครอบายะ หรือพระยะนี้ได้มรณภาพลงอีก ศรัทธาชาวบ้านก็ได้พร้อมใจกันอารานานิมิตต์ พระปิ่นตา หรือครอบายินตา มาเป็นเจ้าอาวาสชาวบ้านเรียกว่า ครอบายแก้ว เพราะเหตุว่าเป็นพระมี อายุพรรษามาก เป็นพระอาวุโส ท่านก็ได้แนะนำชักชวนศรัทธาชาวบ้านจัดหาหญ้าคา จัดสร้างกุฏิ ที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร และต่อมา ได้เป็นประธานจัดสร้างวิหารขึ้นหลังหนึ่ง เพื่อไว้ ปาฏิหาริย์ และท่านได้เปลี่ยนชื่อวัดอารามบ้านไร่ เป็นวัดป่าแคด ต่อมามีการเรียกชื่อตามชื่อ วัดไปด้วย คือ หมู่บ้านป่าแคด

ต่อมา ได้มีการก่อสร้างวัดถาวรขึ้นหลายอย่าง ได้มีการรื้อถอนวิหารหลังเก่า เพื่อก่อสร้างวิหารหลังใหม่ขึ้นมาแทน วิหารหลังใหม่นี้ สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2519 มี พระอริยวงศาตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก วัดราชบพิธมหาสิมาราม ได้ เสด็จมาเป็นประธานประกอบพิธีมงคลวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2520 และได้ตั้งชื่อกุฏินี้ว่า กุฏิวราศม เพื่อเป็นสิริมงคล ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2521 พระบุญยืน ถาวรธัมโม ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าแคด มาจนกระทั่งทุกวันนี้ ปัจจุบันนี้ วัดป่าแคดได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “วัดมงคลวนาราม” ตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา

การทำมาหากินของชาวบ้านในอดีต คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านปลูกหอม กระเทียม เพื่อขายเป็นรายได้ให้ครอบครัว ในปัจจุบันบ้านป่าแคว้ได้ถูกความเจริญจากสังคมเมืองเข้าครอบงำ ชาวบ้านขายที่นาและเกิดโรงงานขึ้นผู้คนต่างถิ่นที่โยกย้ายเข้ามาทำมาหากินอยู่ในละแวกหมู่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน เริ่มจากการที่ทางรัฐบาล ได้ตัดถนนชูปเปอร์ไฮเวย์สายเชียงใหม่ สาป่างผ่านตัวหมู่บ้าน ทำให้พื้นที่ในการทำการเกษตรของชาวบ้านได้สูญหายไป ส่วนหนึ่งถนนและการคมนาคมที่สะดวก ความเจริญแบบเมืองแผ่ขยายเข้าไปยังหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดการขายที่ดินรอบ ๆ หมู่บ้าน มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งขึ้นประมาณ 5 แห่ง ผู้คนที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรจำเป็นที่จะต้องหันเหอาชีพ โดยการเป็นผู้ใช้แรงงาน อยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม

ชาวบ้านป่าแคว้ส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง เนื่องจากพื้นที่ที่เคยทำรายได้ดีให้แก่ครอบครัว ได้ถูกซื้อขายเพื่อเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ที่มีเหลืออยู่บ้างก็ทำเป็นสวนลำไยถึงช่วงเก็บเกี่ยวก็มีพ่อค้าจากต่างถิ่นมาหมอบอกไปขาย จึงไม่สามารถทำรายได้ได้ดีเท่าที่ควร บางครอบครัวฐานะไม่ค่อยสู้ดี มีลูกหลายคน ความเจริญทางการศึกษาทำให้มีความต้องการส่งลูกเรียนหนังสือในระดับสูง พ่อมีที่ทางก็จัดแบ่งขายให้กับผู้ที่มีความต้องการ เพื่อนำเงินไปส่งลูกเรียน จนในปัจจุบันที่ที่เหลืออยู่ ก็คือ บ้านที่อยู่อาศัยและบริเวณลานบ้านอีกไม่มากนัก ส่วนหนึ่งก็ขายที่ดินเพื่อให้นักธุรกิจมาทำกิจการบ้านจัดสรร แต่ทุกครอบครัวในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่เคียดร้อนในด้านความเป็นอยู่ กลับมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ฟังพาท้ายกันในระบบเครือญาติ แต่ค่อนข้างที่จะแตกต่างกับในอดีต เนื่องจากสภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนในหมู่บ้านต้องออกไปทำงานนอกบ้าน โดยการทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ จะพบปะสังสรรค์ก็เป็นในช่วงเย็นหลังเลิกงาน หรือไม่กี่เสาร์ อาทิตย์ แต่ที่ที่เป็นศูนย์รวมทุก ๆ คนอีกแห่งหนึ่งนอกจากวัดก็คือ งานบุญ งานประเพณี หรือแม้กระทั่งงานศพ ซึ่งสุดท้ายนี้ชาวบ้านจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

โครงสร้างทางสังคมของชุมชนและองค์กรชุมชน

ชุมชนบ้านป่าแคค มี 135 หลังคาเรือน มีลักษณะที่แตกต่างกันไปแต่ส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนแปลงเป็นบ้านคอนกรีตสมัยใหม่ เนื่องจากคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ มีรสนิยมตามสมัยแบบในเมือง บ้านไม้สมัยเก่าที่เป็นรูปทรงทางเหนือจริงๆ ก็พอมีให้เป็นอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก โดยเป็นไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูง หน้าบ้านเป็นเรือนชาน มีมุมนำสำหรับคอยต้อนรับแขก ส่วนครัวที่ประกอบอาหาร บางบ้านก็อยู่บนบ้านด้านหลัง แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ข้างล่างหลังบ้านแยกออกจากตัวบ้าน ห้องน้ำ ห้องส้วม อยู่แยกจากบ้านเช่นเดียวกัน ส่วนที่ว่างใต้ถุนบ้าน ก็มีแคว่ไว้สำหรับประกอบกิจกรรมอเนกประสงค์ แต่ที่สำคัญทุกบ้านจะมีรั้วบ้านที่เป็นต้นไม้เช่น ต้นชาลีทอง ต้นชบา โดยตัดให้สูงระคับอก หรือท่อมศรีษะ ซึ่งรั้วนี้แสดงอาณาเขตที่แน่นอน ถนนภายในหมู่บ้านเป็นคอนกรีตทุกสายสะอาดสะอาดแสบทุกครัวเรือน ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวนอกจากไม้ดอกไม้ประดับ

ปากทางเข้าหมู่บ้านติดถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน จะมีร้านขายอาหารตามสั่ง ซึ่งเป็นร้านใหญ่มีคนเดินผ่านไปมา และคนในหมู่บ้านเข้ามาใช้บริการที่ร้านนี้ ถัดจากร้านขายอาหารเข้าไปในหมู่บ้าน จะมีร้านค้าของชำคล้าย ๆ มินิมาร์ท ซึ่งขายของทั่วไป เช่น ขนมกรุบกรอบ ท็อฟฟี่ ขนมปัง อาหารแห้งสำเร็จรูป อาหารกระป๋อง ตลอดจนเครื่องใช้อเนกประสงค์เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งสามารถขายได้ ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าย่อยประมาณ 5 แห่งไม่ได้ตั้งเป็นร้านที่ใหญ่โตอะไร แต่ใช้ลานหน้าบ้านเพียงเล็กน้อยไว้ขายของชำ บ้างก็แขวนขายไว้ในบ้าน นอกเหนือจากร้านค้าย่อย ยังมีปั๊มน้ำมันขนาดเล็ก 1 ปั๊ม มีรายได้ดีมาก เนื่องจากมีทั้งรถยนต์ และรถมอเตอร์ไซค์ ภายในและภายนอกหมู่บ้านวิ่งตลอดวัน ทางด้านข้างหมู่บ้านติดป่าผู้ใหญ่มีสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 1 - 4 ปี ซึ่งปัจจุบันรับเด็กไว้ประมาณ 30 คน ถัดจากสถานรับเลี้ยงเด็กออกมาเล็กน้อย จะพบที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในสภาพที่ว่างเปล่า ไม่มีหนังสือและไม่มีผู้มาใช้บริการ

ทางด้านบริการสุขภาพอนามัย บ้านป่าแคค หมู่ 1 จะอยู่ในเขตความรับผิดชอบของโรงพยาบาลชุมชนอำเภอสารภี ทางโรงพยาบาลฯ จะออกมาดูแลในเขตพื้นที่ตำบลละ 1 ครั้งแต่ไม่

เคยมีการมาให้ความรู้ที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยให้แก่ชาวบ้านเลย ภายในหมู่บ้านป่าแคว ทางโรงพยาบาลได้เข้ามาจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน โดยตั้งที่บ้านของนางกัลยา ทิพย์สม ซึ่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ในอดีตเคยเป็นประธานอาสาสมัครระดับตำบล

บ้านป่าแคว เป็นหมู่บ้านที่มีการคมนาคมสะดวกสบายที่สุดแห่งหนึ่ง มีแหล่งบริการสุขภาพอนามัย มีความอุดมสมบูรณ์ มีซูเปอร์มาร์เกตที่ทันสมัย ห่างจากบ้านป่าแควไปเพียง 2 กิโลเมตรเท่านั้น

สถาบันครอบครัวในชุมชน

ลักษณะครอบครัวของชาวบ้านป่าแคว ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีน้อยมากที่ยังอยู่ร่วมกับพ่อแม่ที่บ้านในลักษณะครอบครัวขยาย แต่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังพอมืออยู่บ้าง

ชาวบ้านป่าแควนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แบบระบบเครือญาติแต่ไม่แน่นแฟ้น เช่นอดีต ในหมู่บ้านนี้มี 15 ตระกูลด้วยกัน จะมีตระกูลที่ใหญ่ที่สุดและสืบทอดอยู่ในหมู่บ้านนี้จนถึงปัจจุบันคือ ตระกูลสุภา บางครอบครัว ก็ได้ย้ายมาจากต่างจังหวัด จึงมีความสัมพันธ์น้อย และอีกประการหนึ่งคือ ภาระในการทำงานนอกบ้านได้ทำให้คนในหมู่บ้าน ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากนัก การถ่ายทอดความรู้ และการกล่อมเกลาทางสังคมในระดับชุมชนลดน้อยถอยลงไปด้วย แต่ในระดับครอบครัว ยังคงมีความใกล้ชิดและแน่นแฟ้นกันดั้งเดิม ครอบครัวในปัจจุบันนี้ลักษณะจะเป็นครอบครัวเดี่ยว ในบ้านจึงมีแต่พ่อ แม่ ลูกที่อาศัยอยู่ร่วมกัน จะแยกกันเพียงช่วงเวลากลางวัน ซึ่งพ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ลูก ๆ ไปเรียนหนังสือ ถ้าเป็นเด็กเล็กอายุได้ประมาณ 3 ปีหรือพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ แม่ก็จะเอาไปฝากไว้ในสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยการจ่ายเงินค่าเลี้ยงดูเป็นรายเดือนหรือรายวัน ซึ่งปัจจุบันสถานรับเลี้ยงเด็ก ได้เปิดบริการอยู่แทบทุกหมู่บ้าน ในส่วนของบ้านป่าแคว มีสถานรับเลี้ยงเด็กซึ่งเป็นของเอกชน ชื่อสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กรุ่งรัตน์ และที่นี้เองที่จะมีส่วนในการกล่อมเกลาพฤติกรรมเด็กได้ค่อนข้างสูง และพฤติกรรมบางอย่างอาจจะถูกปลูกฝังที่มีจนบางครั้งอาจทำให้พฤติกรรมที่มีมาจากครอบครัวเบี่ยงเบนไป

วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน

ชาวบ้านป่าแควค มีวิถีการดำเนินชีวิตของตัวเองอย่างเรียบง่าย เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ในภาคเหนือ โดยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อเดิมที่สืบทอดกันมา คนบ้านป่าแควคมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากความเจริญจากสังคมเมืองเริ่มเข้ามาอิทธิพลกับชาวบ้านมากขึ้น ในแต่ละกลุ่มอายุ คงจะมองเห็นได้จากการจำแนกการดำรงชีวิตประจำวัน ของกลุ่มคนได้ดังนี้

กลุ่มผู้สูงอายุ

เป็นกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในหมู่บ้านนี้มีจำนวน 73 คน และพบว่าผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 95-97 ปี สามคน และสองในสามคนนี้เป็นคู่สามีภรรยา ที่มีอายุยืนยาวทั้งคู่ กลุ่มผู้สูงอายุนี้ จะใช้ชีวิตอยู่อย่างสงบที่บ้านลูกหลานจะให้ความเคารพศรัทธา ซึ่งถือเป็นขนบธรรมเนียมที่ดีสำหรับคนภาคเหนือ โดยให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่เสมอ

การดำเนินชีวิตประจำวันของกลุ่มนี้คือ จะใช้ชีวิตแบบง่ายๆ ทหารายได้โดยการรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ อยู่กับบ้าน เนื่องจากเกิดความว้าเหว เพราะลูกหลานไม่ได้อยู่ด้วยช่วงเช้าพอบ้านจะมีหน้าที่ตกแต่ง รดน้ำต้นไม้ กวาดลานบ้าน ส่วนแม่บ้านช่วงเช้าจะไปภาค (ตลาด) เพื่อจับจ่ายอาหาร บางวันอาจจ่ายไว้ล่วงหน้า ตั้งแต่ตอนเย็นไว้แล้ว ทั้งนี้แล้วแต่ความสะดวก ช่วงกลางวันจะเป็นช่วงสำหรับการทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ และนั่งเล่น นอนเล่น อยู่ลานใต้ถุนบ้าน บางครั้งก็มีเพื่อนรุ่นเดียวกันมาพบปะพูดคุย ตกเย็นแม่บ้านก็จะเข้าครัวทำอาหารที่จ่ายมาตั้งแต่เช้า หรือไม่กี่เดินไปซื้อหาอาหารที่ร้านค้าของชำใกล้ๆ บ้าน จากนั้นช่วงเย็นๆ ลูกหลานก็จะกลับมาถ้าบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน ก็จะมาแวะเวียนวิ่งเล่นอยู่แถวลานบ้าน หลังจากนั้นจะกลับเข้าบ้าน โดยต่างคนต่างแยกย้ายกันไปรับประทานอาหาร จะมารับประทานอาหารแบบพร้อมหน้าพร้อมตา พ่อ แม่ ลูก หลาน ตกเฉลี่ยสัปดาห์ละครั้ง

ในช่วงวันเข้าพรรษาผู้สูงอายุแทบทุกคนในหมู่บ้าน จะพากันไปถือศีลที่วัดโดยทุกคนจะเดินทางไปวัดในเช้าของวันพระ เพื่อทำบุญและรับศีลห้า จนถึงเวลาหกโมงเช้า ผู้ที่ได้จำศีลที่วัดจะเดินทางกลับบ้าน จะเหลือแต่ผู้ที่จะจำศีล ซึ่งจะนั่งกรรมฐานต่อจนถึงเวลาเก้าโมงเช้า และใน

ช่วงเก้าโมงเช้าถึงสิบโมงเช้า จะเป็นช่วงว่าง มีการนั่งจับกลุ่มคุยกันในเรื่องของธรรมะ และแยกกลุ่มหญิงชายเพื่อรับประทานอาหารร่วมกัน อาหารที่นำมาก็เป็นอาหารง่าย ๆ แห้ง ๆ เช่น ปลากระป๋อง หมูทอด น้ำพริกแดง ผักลวก และข้าวต้มมัด ซึ่งอาหารเหล่านี้ไม่เคี้ยวและสะดวก ในการรับประทานหลังจากทานอาหารเสร็จจึงแยกย้ายกันไปพักผ่อน นั่งเล่น เดินเล่น หรือบ้างก็นั่งสมาธิ จนถึงเวลาบ่ายสองโมงจึงเข้าฟังพระเทศน์ จนถึงเวลาสี่โมงเย็น จึงหยุดพักประมาณสองชั่วโมง ต่อจากนั้นจะทำวัตรตั้งแต่เวลาหกโมงเย็นจนถึงสามทุ่มจึงจำศีลและเข้านอน ตื่นเช้าวันรุ่งขึ้น เวลาประมาณ ๓-4 ทำวัตรจนถึงหกโมงเช้า ฟังพระเทศน์จนถึงหกโมงครึ่ง จึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

กลุ่มวัยแรงงาน

กลุ่มนี้จะมีอายุระหว่าง 25 - 59 ปี ซึ่งเป็นกลุ่ม ที่มีมากถึง 135 คน วิถีชีวิตประจำวันของคนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพงานช่างฝีมือ จะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 25 - 40 ปี และกลุ่มผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 35-40 ปี จะทำงานด้านเกษตรกรรมโดยการทำสวนผักเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ได้ทำเป็นลักษณะกิจการใหญ่โต ที่เหลือก็จะทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน รับจ้างทั่วไป จะมีกลุ่มคนส่วนน้อยที่จะออกไปรับราชการ และรัฐวิสาหกิจ ถึงอย่างไรก็ตามผู้คนส่วนใหญ่ได้ออกไปทำงานนอกบ้านแบบเช้าไปเย็นกลับ ในกลุ่มคนที่ออกไปทำงานนอกบ้าน ถ้าเป็นบ้านที่มีภรรยาอยู่กับบ้านเฉย ๆ ก็มีเวลาประกอบอาหารเช้าให้ทุกคนได้รับประทาน ส่วนบ้านที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทั้งสามี ภรรยา และลูก ส่วนใหญ่ต้องรีบออกจากบ้านแต่เช้า ต้องออกไปหาอาหารเช้าทางตามร้านอาหาร หรือไม่ก็เป็นอาหารง่าย ๆ เช่น นม หรือกาแฟ ขนมปัง แซนวิช เพราะหาซื้อได้ง่าย ตามร้านค้าในหมู่บ้าน หรือร้านค้าข้างถนน ช่วงเย็นกลับเข้าบ้านก็จะแวะซื้ออาหารสด หรืออาหารสำเร็จรูปลงกลับบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก เพราะการคมนาคมช่วงเช้าและเย็นจะคึกคักทุกวัน

กลุ่มวัยเรียน

กลุ่มนี้จะมีประมาณ 99 คน จะมีเด็กวัยเรียนทุกระดับตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และสูงกว่ามัธยมศึกษา ส่วนมากจะอยู่ในระดับประถม และมัธยม เด็กกลุ่มนี้ได้แยกย้ายกันไปเรียนในแต่ละโรงเรียน และแต่ความสะดวกของผู้ปกครองและพื้นที่ เพราะมีโรงเรียนให้เลือกเรียนหลายโรงเรียน เนื่องจากทางคมนาคมสะดวกสบายมีรถยนต์ผ่านตลอด ไม่ว่าจะเป็นสายลำพูน ลำปางและเชียงใหม่ โรงเรียนระดับประถมศึกษาจะมีที่หน้าหมู่บ้าน คือ โรงเรียนวัดสารภี เดินออกมาจากหมู่บ้านเพียง 500 - 800 เมตร และอ้อมกลับเข้ามาทางตัวอำเภออีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะพบโรงเรียนวัดศรีโพธาราม อีกโรงเรียนที่สามารถจะไปได้สะดวกเช่นกันอยู่อีกฝั่งหมู่บ้านริมถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ สายเชียงใหม่-ลำปาง เข้าไปทางหลังวัดอีกประมาณ 2 กิโลเมตร คือบ้านแม่สลาบ หรือแม้แต่กระทั่งจะไปเข้าเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ ในกรณีที่ผู้ปกครองทำงานในเมือง ส่วนเด็กมัศึกษาก็มีที่เรียนสะดวกเช่นกัน ในตัวอำเภอมีโรงเรียนประจำอำเภอ คือ โรงเรียนสารภีพิทยาคม หรือนั่งรถไปเรียนในเมืองเชียงใหม่ ส่วนเด็กเล็กจะฝากเลี้ยงที่สถานรับเลี้ยงเด็กรุ่งรัตน์ ในหมู่บ้าน ลักษณะการไปเรียนของเด็กกลุ่มนี้ถ้าอยู่ใกล้บ้านส่วนใหญ่จะเดินไปเรียนโดยใช้เวลาเพียง 5-10 นาที

สำหรับเด็กในกลุ่มนี้ พวกที่ไปเรียนในตัวเมือง ต้องออกจากบ้านแต่เช้า มิฉะนั้นจะไปโรงเรียนไม่ทัน สาเหตุมาจากรถติด ในช่วงทางเข้าเมือง มีน้อยมากที่จะได้ทานอาหารเช้า ส่วนมากจะซื้อทานที่โรงเรียน ซึ่งมีอาหารขายจานละ 7 - 10 บาท แล้วแต่อาหารที่สั่ง บางคนก็จะไปทานอาหารเลย เนื่องจากกำลังเข้าสู่วัยรุ่น มีการรักษาทรงผมกลัวความอ้วน

ชุมชนบ้านป่าแดด เป็นชุมชนที่สะดวกสบาย การศึกษาของชาวบ้านป่าแดด จบการศึกษาคณะบังคับ 347 คน มัธยมต้น 36 คน มัธยมปลาย 24 คน ปริญญาตรี 11 คน ปริญญาโท 2 คน และยังมีผู้ไม่รู้หนังสืออีก 17 คน สำหรับในเด็กในวัยประถมศึกษา มีประมาณ 99 คน จากข้อมูล กชช 2 ค.(2538) ในสมัยก่อนก่อนที่ยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมบนพื้นที่ที่เป็นทุ่งนา ชาวบ้านไม่นิยมเรียนสูงนัก เพราะส่วนใหญ่จะทำเกษตรกรรม ต่อมาความเจริญเข้ามาสู่หมู่บ้านผู้

ปกครองได้เห็นความสำคัญของการศึกษาจึงส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนสูงขึ้น บางครอบครัวถึงขั้นต้องขายที่ขายนาเพื่อมาเป็นทุนการศึกษาให้กับบุตรหลาน

วิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าแดด มีความเป็นอยู่เช่นเดียวกับบ้านอื่น ๆ ในภาคเหนือ ดังนั้น การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จึงเกิดขึ้นในทุก ๆ ครอบครัวภายในชุมชนนั่นคือ การกล่อมเกลாதงสังคมของ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งถือว่าเป็นผู้อาวุโสในครัวเรือน เป็นผู้ให้ความรู้แก่ลูกหลานในเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กเริ่มรู้ความจนกระทั่งเติบโตใหญ่ โดยเฉพาะการสอนสั่ง ในเรื่องการบ้าน งาน ครัวในลูกผู้หญิง และงานอาชีพเกษตรกรรมในลูกผู้ชาย หรือแม้กระทั่งงานช่างฝีมือที่จะต้องนำไปเป็นอาชีพเพื่อหามาหากิน ซึ่งเป็นอาชีพแต่ดั้งเดิมของคนชนบท การอบรมสั่งสอนก็จะเป็นในรูปของการปฏิบัติจริง และการบอกเล่าที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ แต่การเรียนรู้ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การเรียนรู้ของประชาชนจากภายนอกมีมากขึ้น เช่น จากหน่วยงานของรัฐ จากพ่อค้า แม่ค้าจากการศึกษาตามอัธยาศัยคือการเรียนรู้จากสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ และการศึกษานอกระบบที่องค์กรภายนอกชุมชนได้จัดมาให้ เช่น

- สำนักงานเกษตรอำเภอ โดยเจ้าหน้าที่เกษตรกิจเกษตร ได้จัดอบรมการถนอมอาหาร การแปรรูปอาหารประเภทต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน
- ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จัดหลักสูตรการตัดเย็บเสื้อผ้าโดยหลักสูตรระยะสั้น 3 เดือน ให้กลุ่มแม่บ้าน และสามารถนำไปประกอบอาชีพได้
- สำนักงานสาธารณสุข จัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน (ศสมช) ไว้ในหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการป้องกัน และรักษาสุขภาพด้วยตนเองและช่วยเหลือชุมชนอย่างง่าย ๆ ได้

นอกจากนั้น จะเป็นการให้สุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ในเรื่องของสุขภาพอนามัยโดยชาวบ้านจะอยู่ภายใต้การดูแลของสาธารณสุขอำเภอ และโรงพยาบาลอำเภอ หรือแม้กระทั่งโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกที่ตั้งอยู่ข้างเคียงหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งความรู้ของชุมชนที่สำคัญ เช่นกัน คือ เป็นแหล่งความรู้ทางด้านศิลปะโดยการใช้แรงงานของคนในหมู่บ้าน ซึ่งถือ

เป็นการเรียนรู้ทั้งทางตรงและอ้อม ตลอดจนภายในหมู่บ้านเอง ได้มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ คือ งานช่างฝีมือ โดยการทำคู่มืออัดถึงหมู่บ้านและจังหวัดข้างเคียงซึ่งมีอยู่ประมาณ 3 ครัวเรือน ที่ทำเป็นธุรกิจจนมีชื่อเสียง

การจัดการศึกษานอกระบบ ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้จัดฝึกอบรมให้แก่ประชาชน บ้านป่าแดดที่ผ่านมา นับว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถให้ประชาชนได้เรียนรู้จากการฝึกอบรม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบที่องค์กรภายนอกได้เข้าไปจัดการเรียนรู้ให้กับประชาชนบ้านป่าแดดนั้น ไม่ได้จัดบ่อยครั้งแต่มักจะจัดให้ตามหลักสูตรระยะสั้น ๆ ตามแผนงาน โครงการ หรือตามความเร่งด่วนเท่านั้น

การประกอบอาชีพของชุมชน

ชาวบ้านป่าแดด ในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อยังชีพและเพื่อบริโภค ในปัจจุบันอาณาบริเวณหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นแหล่งของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง โรงงานเซรามิค โรงงานเครื่องปั้นดินเผา 5 แห่ง ผู้ที่เคยมีอาชีพเกษตรกร ได้เปลี่ยนอาชีพเป็นผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีรายได้เป็นรายวัน

สำหรับพื้นฐานทางเศรษฐกิจของบ้านป่าแดด ที่ศึกษาพบมีดังนี้

- มีการประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ 70 ครัวเรือนรายได้ 45,000 บาท/ปี
- ประกอบอาชีพอย่างเดียว 65 ครัวเรือนรายได้ 25,000 บาท/ปี
- ค้าขายอย่างเดียว 42 ครัวเรือนรายได้ 30,000 บาท/ปี
- อุตสาหกรรมในครัวเรือน 3 ครัวเรือนรายได้ 42,000 บาท/ปี
- รับจ้าง 20 ครัวเรือนรายได้ 30,000 บาท/ปี
- ทำสวนลำไย มีรายได้เฉลี่ย 500,000 บาท/ปีทั้งหมู่บ้าน
- ทำสวนผัก มีรายได้เฉลี่ย 7,500 บาท/ปี/ครัวเรือน
- หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีรายได้ 450,000 บาท/ปี มีทั้งขายปลีกและขายส่ง

ข้อมูลจาก กชช 2 ค (2538)

จะเห็นได้ว่ารายได้ที่ดีที่สุดที่ในหมู่บ้านคือ การทำสวนลำไย และหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แต่ถ้าจะมองในระดับครัวเรือน คำขายและโรงงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน จะมีรายได้ที่ดีเช่นกัน

ศาสนา ความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวบ้านป่าแดดทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีวัดป่าแดด ซึ่งสร้างมานานถึง 120 ปี แล้ว เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่พักผ่อนพิริกรรมทางศาสนา

นอกจาก ความเชื่อด้านศาสนาแล้ว ชุมชนยังมีความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คือ การนับถือผีนั้นเอง เช่น

“เสื่อบ้าน” ซึ่งชาวบ้านป่าแดดได้สร้างขึ้นตามความเชื่อ (มีลักษณะคล้ายบ้านขนาดเล็ก) โดยอาจจะตั้งอยู่กลางบ้าน หรือท้ายหมู่บ้านก็ได้ ซึ่งชาวบ้านจะให้ความนับถือกับทุกคน และเสื่อบ้านนี้จะไว้ใช้ประกอบพิธีกรรมจึงมีความเชื่อว่าจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องคุ้มครองภัยพิบัติให้แก่หมู่บ้าน และให้เป็นสิริมงคลกับทุกคนในหมู่บ้าน ช่วงเวลาประกอบพิธีกรรม จะมีเครื่องเช่น คือ หัวหมูต้ม ลาบ ขนมห่อข้าว ข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน หลังจากประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยชาวบ้านก็จะแบ่งปันเครื่องเช่นเหล่านั้น ไปรับประทานที่บ้าน

“ผีปู่ย่าหรือผีบ้านผีเรือน” ในแต่ละครัวเรือน จะมีผีปู่ย่า ประจำบ้าน ซึ่งเชื่อว่ามีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะมาอาศัยอยู่บนเรือน เพื่อคอยปกป้องภัยพิบัติต่างๆ และให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข จะมีการเซ่นไหว้เป็นประจำ โดยใช้สารับอาหารคาวหวาน ผลไม้ น้ำ ทั้งนี้เพื่ออุทิศเป็นส่วนกุศล ให้สำหรับญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว

ส่วนในด้านงานบุญที่ทำกันเป็นประจำเป็นประเพณี คือ

“พิธีทานข้าวใหม่” เป็นพิธีที่กระทำขึ้นหลังจากที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จในแต่ละปี ทุกครัวเรือนก็จะนำเอาข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวมา มาทำบุญร่วมกันที่วัด หรือบางปีจะกระทำที่ศาลากลางบ้าน (นิยมทำกันในเดือนธันวาคม หรือเดือน 4 เป็งทางภาคเหนือ) โดยการนำข้าวเปลือกที่ขายได้นำเอาเงินไปทำบุญแล้วซื้อของถวายวัด อาจจะเป็นอาหารสดหรืออาหารแห้ง

แต่ในปัจจุบันพิธีกรรมได้เปลี่ยนไปเนื่องการผันแปรทางสังคม ผู้คนไม่มีเวลาไม่ได้ทำนา จึงไม่มีข้าวเปลือก ข้าวสาร เพื่อนำมาขาย จึงใช้วิธีบริจาคเป็นเงิน

จะเห็นได้ว่าแม้แต่รูปแบบพิธีกรรมที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่เนื้อหาสาระและความเชื่อยังคงอยู่อย่างเดิม

“ประเพณีกตัญญู” นิยมทำกันในวันเพ็ญถือกันว่าเป็นวันคนตาย เปรตจะมารับส่วนบุญญาติทุกคนต้องนำอาหารมาใส่บาตร จะเป็นอาหารแห้งหรืออาหารสดก็ได้ โดยนำมาถวายพระและอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็พิธีกรรมหรืองานบุญก็ดี ต่างก็มีอาหารเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตลอด มักจะถือกันว่าอาหารเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของศาสนา หรือแสดงถึงความสัมพันธ์ของสังคม หรือในวัฒนธรรมบางแห่ง การจัดเลี้ยงอาหารในบุญประเพณีให้กับผู้คนที่มาร่วมทำบุญนั้น ถือเป็นการเชิดชูศักดิ์ศรีของคนในหมู่บ้านนั้นอีกด้วยจึงถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมทางวัฒนธรรมที่สังคมกำหนดขึ้น เพื่อสนองความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตร่วมกันของสมาชิกในสังคม ที่จะต้องรักษาไว้และถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อไป

องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ชุมชนบ้านป่าแดด มีองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและ ๆ ไม่เป็นทางการ ดังนี้

องค์กรที่เป็นทางการ เป็นองค์กรที่ทางราชการจัดตั้งขึ้น เพื่อการเมือง การปกครอง และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่

- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช)
- ศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งจะมีการนำเอาพืช ผัก ผลไม้ที่เก็บเกี่ยวแล้วมาวางจำหน่าย โดยกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ดูแล แต่เนื่องจากบ้านป่าแดดกลุ่มแม่บ้านต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้านจึงไม่มีผู้ดูแล ศูนย์นี้จึงยัง ไม่มีกิจกรรมดังกล่าว

- ศูนย์สงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นศูนย์ช่วยเหลือคนยากจนในหมู่บ้าน เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2538

องค์กรที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านป่าแดด กลุ่มนี้เป็นการจัดตั้งขึ้นเอง ภายในหมู่บ้าน ทุกคนที่ เป็นผู้หญิงถือเป็นสมาชิกของกลุ่มนี้ทั้งหมด โดยมีคณะกรรมการที่เลือก โดยกลุ่ม คือ

1. นางฉลวย	สมปรารถนา	ประธานแม่บ้าน
2. นางกิ่งแก้ว	สุภา	รองประธานแม่บ้าน
3. นางศรีทอง	ทองคำ	เลขานุการ
4. นางกัลยา	ทิพย์สม	เหรัญญิก
5. คุณแม่แก้ว	ทองเมฆ	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
6. คุณแม่ศรีวรรณ	ธรรมแสน	ที่ปรึกษา

มีแม่บ้านทุกคนร่วมเป็นกรรมการ ประมาณ 135 คน (จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มแม่บ้าน)

กิจกรรมที่ดำเนินการมักจะเป็นงานในหมู่บ้านเป็นส่วนมาก เช่นงานวัด งานบุญ ประเพณี งานแต่งงาน งานศพ กิจกรรมที่กระทำส่วนใหญ่มักจะเป็นในเรื่องของการดูแลอาหาร ทั้งหมด ตั้งแต่จัดรายการอาหาร จ่ายตลาด บรุง เสริฟและเก็บล้าง ในการปฏิบัติงานจะมีการรวมกลุ่มกันได้เพียง 10 - 20 คนต่องาน การรวมกลุ่มแม่บ้านของบ้านป่าแดดนี้ เป็นไปได้ยากมากเนื่องจากแม่บ้านทุกคนมีงานประจำนอกหมู่บ้านจึง ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม ถ้าจะมาร่วมก็ จะขาดรายได้จากงานประจำ

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ

การนำเสนอเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวชนบทภาคเหนือ ขอนำเสนอเป็น 2 ประเด็นคือ ประเด็นที่ 1 แหล่งที่ได้มาของอาหาร เพื่อการบริโภค ประเด็นที่ 2 แบบแผนพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในด้านการถ่ายทอด การเรียนรู้ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้านป่าแดด รายละเอียดของแต่ละประเด็นมีดังนี้

1. แหล่งที่ได้มาของอาหารเพื่อการบริโภค

1.1 แหล่งที่ได้มาของอาหารเพื่อการบริโภค ในอดีต

ในอดีตบ้านป่าแควมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร คือ มีการปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคในครัวเรือน หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วจะเอาใส่ไว้ในยุ้งฉาง เพื่อไว้เก็บเอาไว้กินได้ตลอดปี หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วมีการปลูกกระเทียม ถั่วลิสงไว้เพื่อขาย ซึ่งในอดีตทำรายได้ให้กับหมู่บ้านมาก นอกจากนี้ อาหารที่รับประทานส่วนใหญ่มักจะแปรเปลี่ยนไปตามฤดูกาล โดยมีแหล่งที่มาคือ

1. พืชผักสวนครัว ที่ปลูกตามลานหลังบ้าน

2. เพื่อนบ้านและอาหารจากป่าที่หามาได้จากหนองน้ำต่าง ๆ หรือจากการเลี้ยงสัตว์เอาไว้กินเช่น ไก่ หมูและขายบ้างพอสมควร สำหรับในอดีตนั้นผู้หาอาหารส่วนใหญ่จะเป็นพ่อบ้านและบุตรชาย ส่วนแม่บ้านและบุตรสาวจะเป็นผู้ดูแลสัตว์เลี้ยงและปลูกผัก วัตถุประสงค์ที่ใช้ประกอบอาหารประจำวันในหมู่บ้านในอดีต แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ แมลงสัตว์ป่าและถั่วต่าง ๆ

ผักที่นิยมรับประทานกันมาก ซึ่งจะแบ่งตามฤดูกาล ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 : ผักที่นิยมรับประทานตามฤดูกาล

ตลอดปี	ฤดูร้อน	ฤดูฝน	ปลายฝน	ฤดูหนาว	ปลายหนาว
ผักหนาม	ขี้เหล็ก	ผักกาด ชะอม	ผักกุ่ม	ผักกาด ชะอม	ผักหวาน
หยวก	ตำลึง	หน่อไม้	ผักไผ่	ขี้เหล็ก ผักบุ้งจีน	
ยอดมะพร้าว	ผักขี้ขาว	เห็ดทุกชนิด		ผักเสี้ยน ตำลึง	
ยอดตาล	ผักฮ้วน	ผักบุ้งนา		ผักขี้หนู ผักเขียว	
แตงกวา	ผักบุ้งนา	ผักบุ้งจีน		มะเขือเทศ	
บอน	ผักกาดอ่อน	ตำลึง ผักส้มเสี้ยน		กะหล่ำปลี	
ใบย่านาง		ฟักทอง		มะเขือบ ผักกูด	
		ถั่วฝักยาว บวบ			

พืชผักเหล่านี้ หาได้จากทุ่งนารอบหมู่บ้าน และในหมู่บ้านนิยมบริโภคทั้งดิบและสุก

เนื้อสัตว์ เนื้อปลาและไก่ เป็นที่นิยมรับประทานมากที่สุด เพราะสามารถได้จากการเลี้ยงเองหรือจากการหาโดยการทอดแห ส่วนเนื้อหมูและเนื้อวัวเมื่อก่อนไม่ค่อยนิยมบริโภค เนื่องจากต้องซื้อตามร้านค้า ส่วนอาหารอื่น ๆ เช่น กบ เขียด หอย กุ้ง ปูนา นั้นหาได้ง่ายไม่ต้องซื้อ โดยหาจับตาม หนอง ตามบึง นิยมรับประทานตามฤดูกาล

ผลไม้ กกล้วยน้ำว้า หรือคนเหนือเรียกว่า “กล้วยใต้” เป็นที่นิยมกันมากที่สุดในปัจจุบันเพราะสามารถปลูกได้ง่ายทุกครัวเรือน รองลงมาคือ มะม่วง ฝรั่ง มะละกอ ขนุน และฮ้อย (ปัจจุบันไม่มีในหมู่บ้านเพราะไม่มีที่เพาะปลูก เนื่องจากชาวบ้านขายที่ดินปลูกสร้างเป็นโรงงานอุตสาหกรรม)

แมลงและสัตว์ป่า จะนิยมรับประทานตามฤดูกาล เช่น แมงมัน แมงจิ้งก่ หนอน ไม้ไผ่ แร่น แะ และงูสิงห์ ซึ่งไม่ค่อยได้รับประทานบ่อยนัก เนื่องจากหายากและมีราคาสูง

ถั่วต่าง ๆ ถั่วที่นิยมรับประทานมากที่สุดคือ ถั่วลิสง หรือคนพื้นเมืองเรียกว่า “ถั่วดิน” เพราะเมื่อสมัยก่อนในหมู่บ้านปลูกเองหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว

บ้านป่าแดดในอดีต มีอาหารเพื่อการบริโภคอย่างหลากหลาย และแปรเปลี่ยนไปตามฤดูกาล โดยมีแหล่งที่มาของอาหารอยู่ตามสวนหลังบ้าน อาหารจากป่าและตามหนองตามบึงเท่านั้น

ในอดีต ชาวบ้านป่าแดดมีการบริโภคที่เรียบง่ายและไม่แตกต่างไปจากชาวชนบททั่ว ๆ ไป แต่ในปัจจุบันคนในชนบทต้องเผชิญกับปัญหาคุณภาพชีวิตที่เสื่อมโทรมลงอันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ชนบทกลายเป็นเมือง จากสังคมเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งการที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ภาวะมลพิษเริ่มเข้าทำลายสุขภาพ และที่สำคัญอย่างยิ่งในสถาบันครอบครัว คนในชนบทมีความสัมพันธ์ในครอบครัวเสื่อมลง เนื่องจากสมาชิกครอบครัวต้องออกมาทำงาน ส่งผลให้มีเด็กและผู้สูงอายุมากขึ้น จนอาจทำให้ความสัมพันธ์

ความอบอุ่น และความเป็นปึกแผ่นครอบครัวลดน้อยลง ในทำนองเดียวกัน อาจส่งผลให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมไทย ที่เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของคนในชนบทอย่างสงบสุขมาแต่อดีต

จากกรณีดังกล่าว ได้ส่งผลให้เกิดการเลือกและยอมรับอาหารของประชาชนในชนบทขึ้น ซึ่งอาจขึ้นกับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว (สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม) ส่งผลให้คนในชุมชนมีนิสัยการกินที่แตกต่างกันจากเดิม คือต่างจากขนบธรรมเนียมการกินของแต่ละครอบครัว

1.2 แหล่งที่มาของอาหารเพื่อการบริโภคในปัจจุบัน

หมู่บ้านป่าแคว เดิมสภาพของหมู่บ้านอุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีทุ่งนาสำหรับปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวเมือง โดยมีถนนสายหลักตัดผ่านหมู่บ้าน ทุ่งนากลายเป็นถนนเพื่อการคมนาคมสัญจรไปมา บ้านเรือนที่อยู่ติดถนนต้องขายให้กับนายทุน เพื่อนำไปเป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรกลายเป็นผู้ใช้แรงงาน แหล่งอาหารที่เคยมีไว้บริโภคก็ได้สูญหายไปพร้อมกับความเจริญ วิธีการบริโภคภายในชุมชนตลอดจนกรอบของวัฒนธรรมก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาการคืบคลานเพื่อหาอาหารมาบริโภคของชาวบ้านดูเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ผู้คนเดินจับจ่ายอาหารเพื่อนำไปบริโภคในครอบครัว บ้างซื้อไปเพื่อการค้าขาย ลักษณะของการค้ำนั้น เป็นการซื้อวัตถุดิบเพื่อนำไปขายเพื่อหากำไร ซื้อไปประกอบเป็นอาหารสำเร็จรูปเพื่อวางขาย และซื้อไปทำอาหารส่ง ชาวบ้านป่าแควส่วนมากจะไปจ่ายตลาดที่อำเภอสารภี ลักษณะของตลาดร้านค้าในตัวอำเภอสารภีนั้น ประกอบด้วยตลาดสด ที่เป็นตลาดเพื่อขายช่วงเช้าและช่วงเย็น (ซึ่งเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “ภาคเช้า และภาคแลง”)

ตลาดเช้า จะขายอาหารตั้งแต่เวลา 04.00 น. ถึง 08.00 น. ซึ่งเป็นตลาดที่ชาวบ้านในหมู่บ้าน จะนำอาหารที่เป็นวัตถุดิบ เช่น ผักสด ปลาสด ที่ปลูกหรือหามาได้ นำมาวางจำหน่ายและขายให้ในราคาที่ค่อนข้างถูกกว่าท้องตลาดโดยทั่วไป เนื่องจากชาวบ้านไม่ต้องเสียค่าเช่าราคาแพง แม้ค้าจะต้องจ่ายค่าแผงวันละ 3 - 5 บาท เพื่อเป็นค่าบำรุงรักษาตลาด และในตลาดเดียวกันนี้ ชาวบ้านอีกกลุ่มได้ทำอาหารสำเร็จรูปที่เป็นอาหารพื้นเมือง นำมา

จำหน่ายเช่นเดียวกัน เช่น ขนมจีนน้ำเงี้ยว แกงฮังเล น้ำพริกอ่อน น้ำพริกแดง ผักลวก ข้าวเหนียวหนึ่ง ข้าวหุง ข้าวเหนียวมูลหน้าต่าง ๆ หรือแม้แต่ขนมเบเกอรี่ เช่นขนมเค้ก ขนมปังไส้ต่าง ๆ ซึ่งไปปรับมาจากในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยผู้ที่มาซื้อนั้นมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน บางคนซื้อไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งจะได้ราคาถูก เพื่อนำไปขายต่ออีกทอดหนึ่ง บางคนซื้อปลีกเพื่อเอาไปบริโภคภายในครอบครัว นอกจากนี้ ยังมีพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายเพื่อธุรกิจโดยตรง จะขายจำพวกเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อไก่ ซึ่งขายในราคาปกติเท่ากันกับตลาดในตัวเมืองผู้คนที่มาเดินจับจ่ายส่วนมาก จะมาจากผู้ที่อาศัยอยู่ภายในตัวอำเภอ และหมู่บ้านใกล้เคียงรัศมีไม่เกิน 3 กิโลเมตร ซึ่งชาวบ้านป่าแดงเองก็ได้มาจับจ่ายที่นี่ (จากการที่เข้าไปตลาดคืออยู่ในหมู่บ้านในขณะที่เก็บข้อมูล)

ตลาดเย็น ขายอาหารตั้งแต่เวลา 09.00 น. จนถึงประมาณ 18.30 น. ถึงแม้ว่าจะเรียก “ตลาดเย็น” แต่ก็ยังมีอาหารมาวางขายตั้งแต่ช่วงเช้า เนื่องจากมีแม่ค้าบางร้าน ที่ขายของไม่หมดในตลาดเช้า ก็จะมาตั้งแผงขายต่อที่ตลาดเย็นโดยต้องเสียค่าแผงเป็นรายเดือน เดือนละ 150 - 600 บาท ทั้งนี้ แล้วแต่ความยาวของแผง และราคาแผงแต่ละประเภทก็จะแตกต่างกัน คือ ราคาแผงหมู จะมีราคาแพงที่สุด ประมาณ 600 บาท และราคาต่ำที่สุด 150 บาท คือ ชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านซึ่งนำผักพื้นเมืองและสัตว์ป่าที่หามาได้ นำมาวางขายอยู่ด้านข้างตลาด

ภายในตัวตลาดเย็นนี้ มีอาหารหลายประเภทวางจำหน่ายอยู่บนแผง ได้แก่ อาหารสด ประเภทเนื้อสัตว์ต่าง ๆ เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อควาย เนื้อไก่

- อาหารประเภทผักสดทุกชนิด ทั้งตามฤดูกาลและนอกฤดูกาล ซึ่งมีไม่มากนัก
- อาหารแห้ง เช่น กระเทียม หอมแดง แป้งต่าง ๆ น้ำปลา น้ำตาล ฯลฯ
- อาหารสำเร็จรูป ที่เป็นอาหารพื้นเมือง และอาหารไทย อาจวางขายเป็นถาดแล้ว แต่จะเลือกซื้อในราคาเท่าไร ถึงแม้แต่กระทั่งตักใส่ถุงตั้งแต่ราคา 5 - 20 บาท
- อาหารรถเข็น เช่น ก๋วยเตี๋ยว ลูกชิ้นย่าง , ปิ้ง น้ำผลไม้ต่าง ๆ
- อาหารตามสั่ง ซึ่งหาซื้อได้ทั่วไปหรือที่นิยมเรียกว่า “FAST FOOD” (อาหารจานด่วน) เช่น ข้าวมันไก่ ข้าวหมูแดง ข้าวขาหมู ข้าวหมูกรอบ ฯลฯ

และที่ทันสมัยคือ ภายในตัวอำเภอมีร้านค้าของชำขนาดย่อม คนสมัยใหม่นิยมเรียกกันว่า “มินิมาร์ท” ซึ่งมีชื่อเสียงและมีสาขาอยู่ทุกจังหวัดทั่วประเทศ ลักษณะของมินิมาร์ทแห่งนี้จะเป็นตึกชั้นเดียวประมาณ 2 คูหาบริเวณทั้งภายนอกและภายในและดูสะอาดตา เปิดประตูเข้าไปด้านซ้ายจะเป็นโต๊ะของพนักงานเก็บเงิน ขวามือจะเป็นตู้แช่แข็ง มีของให้เลือกมากมาย ลักษณะการจับจ่ายทุกคนจะเลือกซื้อตามใจชอบ โดยราคาจะถูกกว่าในตลาดแผงลอยอย่างละ 1 - 2 บาท มีให้เลือกตั้งแต่ ขนมเค้กประเภท เบเกอรี่ ลูกอม เครื่องปรุงรส นมประเภทต่าง ๆ อาหารหมักดอง ข้าวสาร อาหารกึ่งสำเร็จรูปและของใช้ที่จำเป็น เช่น ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ฯลฯ

ผู้คนส่วนใหญ่ที่เข้ามาเดินจับจ่ายในมินิมาร์ทแห่งนี้ จะมีนักเรียน ราชการ เอกชน ที่อยู่หมู่บ้านใกล้เคียงกลุ่มนี้มักจะเข้ามาซื้อในช่วงเช้าและเย็นเวลาประมาณ 06.30น.-07.30 น. และ 17.00 เป็นต้นไปของที่ซื้อส่วนมากจะเป็นอาหารเช้า เช่น นมสด 1 ขวดเล็ก ขนมปังหรือขนมเค้ก 1 ชิ้น ราคารวมเฉลี่ยคนละ 12-15 บาท ช่วงเย็นของที่ซื้อทั่ว ๆ ไป จะเป็นของใช้เบ็ดเตล็ดเล็กๆ น้อยๆ และเป็นที่น่าสนใจอีกอย่างคือ จะมีอาหารอีกประเภทที่ขายในมินิมาร์ทแห่งนี้ ซึ่งเรียกว่า “อาหารทันใจ” ซึ่งเป็นรูปแบบตะวันตก เช่น แซลมอนเบเกอรี่ สอทอด ซึ่งเป็นที่นิยมของเด็กรุ่นใหม่ ถึงแม้ว่าจะมีราคาแพงก็ตาม

ในขณะที่เดียวกัน สถานที่เดียวกันนี้จะถูกเปลี่ยนตลาดได้รุ่ง ขายอาหารที่แตกต่างไปจากช่วงเช้าและกลางวัน คือ จะกลายเป็นอาหารว่างบ้าง หนักบ้าง สำหรับผู้ที่ทำงานเลิกเย็นหรือทำงานกลางคืน โดยจำแนกเป็น

1. อาหารพื้นเมือง เช่น แกงอ่อมเครื่องใน ลาบคิปลาบสุก น้ำพริกต่าง ๆ ผักลวก และอาหารทอดต่าง ๆ ได้แก่ หมูทอด ไก่ทอด ไข่อั่ว แหนม หมูยอทอด ฯลฯ
2. อาหารไทย ประเภท คัม แกง ยำ เช่น แกงเผ็ด แกงเขียวหวาน คัมจัด ผัดผัดต่าง ๆ และยำทุกชนิด ราคาอาหารแต่ละประเภทจะมีราคาที่แตกต่างกัน แล้วแต่วัตถุดิบที่ใช้ โดยมีราคาตั้งแต่ 5 บาทจนถึง 20 บาท โดยอาหารทั้ง 2 ประเภทนี้ ผู้ที่ซื้อส่วนมากจะเดินเลือกซื้อตามใจชอบ มักจะเป็นคู่สามี หรือภรรยาที่ออกไปทำงานในเมืองแล้วเดินทาง

กลับบ้านโดยจะเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปที่กล่าวมาประมาณ 1 - 2 อย่าง และผักสด เนื้อสัตว์จากตลาดสดเล็ก ๆ น้อย ๆ นำกลับไปบ้าน เนื่องจากเมื่อเดินทางกลับถึงบ้านก็ถึงเวลารับประทานอาหารพอดีและเป็นที่น่าสังเกตคือ บิดาหรือมารดาที่มีลูกเล็ก จะต้องซื้อขนมขบเคี้ยวประเภทต่าง ๆ ที่โฆษณาตามโทรทัศน์ เช่น ขนมประเภทข้าวเกรียบต่าง ๆ ลักษณะจะมีสีสรรสวยงาม มองดูแล้วน่าบริโภค โดยนำกลับไปฝากลูกที่บ้านซึ่งเด็ก ๆ เองก็มีความพึงพอใจกับสิ่งของที่ได้รับ

3. อาหารได้รุ่ม ส่วนมากจะเป็นอาหารจานด่วน หรืออาหารจานเดียว ประกอบและปรุงทันทีที่มีผู้บริโภคมาซื้อ เช่น ก๋วยเตี๋ยวประเภทต่าง ๆ น้ำเต้าหู้ - ปลาทองไก่ ข้าวต้มหุ้ย ฯลฯ โดยจะเริ่มขายตั้งแต่ เวลา 18.00 น. เป็นต้นไปจนถึงรุ่งเช้า โดยผู้บริโภคส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ทำงานกลางคืนซึ่งจะขายดี ในช่วงเวลา 01.00 - 02.00 น.

จากในหมู่บ้านป่าแดด ขณะนี้มีร้านขายอาหารตามสั่งอยู่ 2 แห่ง คือ ร้านปากทางเจ้าหมู่บ้าน 2 ร้าน เป็นร้านขายข้าวแกง และร้านขายก๋วยเตี๋ยว โดยที่เจ้าของร้านไม่ได้เป็นคนบ้านป่าแดด แค่อพยพมาจากที่อื่น ทั้งสองร้านนี้ขายดีตลอดวัน เนื่องจากมีผู้มารับบริการมาจากหลากหลายแห่ง เพราะหมู่บ้านเป็นทางผ่านทั้งหน้าหมู่บ้าน และกลางหมู่บ้าน จากปากทางเข้าไป 300 เมตร จะพบร้านขายของชำ ซึ่งเป็นร้านใหญ่พอสมควร ซึ่งลักษณะเป็นบ้านที่อยู่อาศัยแต่ด้านหน้าเปิดกว้าง เพื่อจัดวางของที่ขาย ของที่ขายส่วนใหญ่เป็นของแห้ง และตู้แช่ ในตู้แช่จะมีจำพวกนมสด น้ำอัดลม เครื่องดื่มบำรุงกำลัง และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และไก่ ฯลฯ กับตู้แช่ จะมีโต๊ะเล็กๆ สำหรับวางเหล่าประเภทต่าง ๆ ผู้ที่มาซื้อของร้านนี้มีทุกกลุ่มอายุ จากการสังเกตถ้าเป็นเด็กเล็กจะมาพร้อมกับแม่ เลือกซื้อเครื่องดื่มประเภท นมสดยู เอช ที ราคากล่องละ 7 บาท ในขณะที่เดียวกัน แม่บางคนซื้อเลือกเครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลม ส่วนเครื่องดื่มประเภทบำรุงกำลังนั้นส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย เช่น คนขับรถรับจ้าง, ขับรถบรรทุก และจะเป็นพวกทำงานโรงงานอุตสาหกรรม บ้างเล็กน้อย กลุ่มนี้จะมีอายุในราว 30 ปี ขึ้นไป (จากการสัมภาษณ์นายวิรัช จอมศักดิ์ อายุ 39 ปี) พบว่าสาเหตุที่เลือกซื้อเครื่องดื่มบำรุงกำลังพบว่า ดูตามโฆษณาในโทรทัศน์และตัวเก่าๆ ก้านดิ่งวันมันเปลี้ย ก็ลองกินดู มันชื่นใจดี และชะงักมันต่อได้) ยังมีร้านขายของแห้ง อยู่ข้างบ้านผู้ใหญ่

บ้านอีกร้านทำเป็นเพิงไม้เตี้ย ขายขนมเล็กๆ ราคาอันละ 1-2 บาท และอาหารกึ่งสำเร็จรูป เล็กๆ น้อย ๆ เท่าที่ผู้วิจัยเข้าไปแวะเวียนอยู่ประมาณ 3-4 ครั้ง ก็พบว่าไม่ค่อยมีผู้มาใช้ บริการ เนื่องจากเด็ก ๆ ไปโรงเรียนกันหมด และปัจจุบันเลิกขายแล้ว โดยเจ้าของร้านออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน นอกจากนี้ภายในหมู่บ้าน ยังมีร้านขายก๋วยเตี๋ยวอีก 1 ร้านจะมีคนมาใช้บริการช่วงเที่ยงและช่วงบ่าย ส่วนมากจะเป็นคนภายในหมู่บ้าน ที่ไม่ได้ออกไปทำงานที่ไหน ราคาที่ขายชามละ 10 - 15 บาท หรือแล้วแต่ความต้องการของลูกค้า ร้านค้าที่เหลืออีก 4 ร้าน จะเป็นร้านขายของชำและอาหารสด โดยจะออกไปซื้อที่ตลาดยางเน็ง (ภาคเจ้า และภาคเย็น) เพื่อนำมาขายให้กับคนในหมู่บ้านจะขายดีในช่วง 07.00 น. เนื่องจากชาวบ้านมีความสะดวกที่จะซื้อ เพราะไม่มีเวลาออกไปซื้อที่ตลาดในอำเภอ แต่ส่วนใหญ่ที่ซื้อจะเป็นผู้สูงอายุที่ทำอาหารกินกันอย่างง่าย ๆ แม่คำป้อ ศิริ อายุ 57 ปี บอกว่า “ซื้อค้ำไปภาคซื้อดีนี่สะดวกดี”

ในขณะที่เดียวกัน ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีพาหนะส่วนตัวเช่น รถยนต์ปิกอัพ หรือแม่กระทั่งรถมอเตอร์ไซด์ ซึ่งจะใช้เวลาในวันเสาร์ถึงอาทิตย์ เดินทางไปจับจ่ายอาหารในตัวเมืองเชียงใหม่ หรือตัวเมืองจังหวัดลำพูน ซึ่งมีความสะดวกมาก เนื่องจากใช้ระยะเวลาในการเดินทางเพียง 30 นาที เพราะบ้านป่าแดดอยู่กึ่งกลางระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดลำพูน

หมู่บ้านป่าแดด หมู่ที่ 1 ในปัจจุบันยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เช่นเค็ม เพียงแต่แหล่งที่ได้มาซึ่งอาหารนั้น ไม่ได้มาจากการปลูกพืชผักสวนครัวหรือจากการหามาได้จากป่า และจากตามหนอง ตามบึง แต่ทว่าแหล่งอาหารในปัจจุบันได้จากการที่จะต้องให้เงินตราแลกเปลี่ยน หรือต้องซื้อนั่นเอง และสถานที่ซื้อก็มีให้เลือกมากมาย คือ 1) ร้านค้าในหมู่บ้าน 2) ร้านค้าในอำเภอซึ่งมีมากมายให้เลือกจับจ่าย 3) ร้านค้าในตัวจังหวัดซึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวก หรือแม้กระทั่งร้านค้าตามรายทาง โดยเฉพาะอาหารมีทุกชนิดที่ต้องการทั้งอาหารสด อาหารแห้ง อาหารกึ่งสำเร็จรูป และอาหารสำเร็จรูป

2. แบบแผนพฤติกรรมการบริโภคอาหารในอดีตและพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในปัจจุบัน

2.1 แบบแผนพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแคคในอดีต

ประชาชนบ้านป่าแคคก็มีพฤติกรรมการบริโภคไม่แตกต่างไปจากคนภาคเหนือ โดยทั่วไป คือ นิยมรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักตามประเพณี พ่อแก้ว แก้วมีศรี อายุ 73 ปี อธิบายให้ฟังว่า “การกินข้าวเหนียว จะใช้มือ คือใช้มือหยิบข้าวเหนียวพอลำป็นเป็นก้อนกลม ๆ จิ้มอาหารแล้วจึงเอาใส่ปากก่อนกินอาหารส่วนใหญ่จะต้องล้างมือ เพราะว่ามีมือที่เปียกจะทำให้ข้าวป็นง่าย ข้าวไม่ติดมือ” พ่อหนานสม อายุ 69 ปี เสริมว่า “หรืออาจเอามือไปหยิบอาหารที่ทอดก่อนก็ได้ ข้าวจะไม่ติดมือเช่นเดียวกัน”

ลักษณะอาหารที่บริโภคของชาวบ้านป่าแคคในอดีตมักจะเป็นอาหารที่ประกอบขึ้นอย่างง่าย ๆ และรายการอาหารจะเปลี่ยนไปตามฤดูกาล ในหนึ่งสัปดาห์ จะมีกับข้าวเพียงหนึ่งหรือสองอย่างก็รับประทานกับข้าวเหนียว เช่น

ข้าวเหนียว	ลาบปลา	ห่อหมกเมี่ยง
ข้าวเหนียว	เนื้อปิ้ง	น้ำพริกแดง
ข้าวเหนียว	แกงผักกาด	
ข้าวเหนียว	ส้มตำ	
ข้าวเหนียว	น้ำพริกปลาร้า	ฯลฯ

จากรายการอาหารที่ยกตัวอย่างนี้ สามารถบริโภคได้ตลอดปี ส่วนรายการอาหารที่จะขอยกตัวอย่างต่อไปคือ รายการอาหารตามฤดูกาล ซึ่งผู้วิจัยรวบรวมมาได้จากการจัดสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ โดยแยกตามฤดูกาลและตามความนิยมทำอาหาร ดังนี้

ฤดูฝน	ข้าวเหนียว	แกงผักบุ้งนาใส่ปลา
	ข้าวเหนียว	แกงตุน เนื้อย่าง
	ข้าวเหนียว	แกงยอดผักทองใส่เนื้อ
	ข้าวเหนียว	แกงผักกาดใส่ซี่โครงหมู
	ข้าวเหนียว	ผัดบวบ น้ำพริกตาแดง

ข้าวเหนียว	จอผักกาด
ข้าวเหนียว	แกงหน่อไม้
ข้าวเหนียว	แกงแค น้ำพริกแดง และ ฯลฯ

พืชผักในฤดูนี้ ก่อนข้างจะมีเหลือเพื่อ ชาวบ้านมักจะมีวิธีการเก็บรักษาอาหารเช่น การทำผักกาดดอง การทำปลาร้า ดองหน่อไม้ดอง เป็นต้น

ฤดูหนาว พืชผักในฤดูนี้ ก็แทบจะไม่แตกต่างจากฤดูฝนเท่าใดนัก โดยขอเสนอ ตัวอย่างรายการอาหาร คือ

ข้าวเหนียว	แกงผักหวาน
ข้าวเหนียว	แกงใบย่านาง
ข้าวเหนียว	น้ำพริกมะเขือส้ม ผักนึ่ง
ข้าวเหนียว	แกงบอน
ข้าวเหนียว	แกงขี้เหล็ก
ข้าวเหนียว	ผัดถั่วลันเตา
ข้าวเหนียว	แกงผักเขียว

ฤดูร้อน “ในอดีตฤดูร้อนนี้ ก่อนข้างจะแห้งแล้งเพราะเป็นฤดูที่ปลูกพืชผักแล้วไม่ค่อยเจริญงอกงามปลูกอะไรก็ตายหมดหากก็ยากก็เอาอาหารที่เก็บดองมอดอนช่วงหน้าฝนออกมากินกัน” (จากการจัดสนทนากลุ่ม) ตัวอย่างรายการอาหาร

ข้าวเหนียว	ปลาจี่ ผักกาดดองยำ น้ำพริกแดง
ข้าวเหนียว	ลาบเมือง
ข้าวเหนียว	แกงหยวก
ข้าวเหนียว	แกงผักบุ้งนา
ข้าวเหนียว	แกงผักข้าว (หายาก อยู่บนดอย นานๆ จะได้รับประทานครั้ง) ฯลฯ

ส่วนอาหารว่าง จะเป็นพวกผลไม้เช่น ถั่วฝักยาว ฝรั่ง มะละกอ ฯลฯ หรือผลไม้ตามท้องถิ่นและตามฤดูกาล

ตัวอย่างรายการอาหารประเภทต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

รายการอาหารประเภทยำ

- ยำผักรวม (ผักทุกชนิด ใส่เนื้อหมู - หนังหมู)
- ส้าผักกาดอ่อนใส่ปลา
- ส้ายอดมะม่วงใส่มะเขือเปราะ

รายการอาหาร งานขึ้นบ้านใหม่

- แกงอ่อม เนื้อไก่ เนื้อวัว
- ลาบเนื้อหมู เนื้อวัว
- น้ำพริก ประเภทต่าง ๆ

รายการอาหารงานแต่งงาน

- คัมจืดฟักแก่ ซึ่งเชื่อว่า ทำให้คู่บ่าว - สาว พุ่มพักความรัก และทนุถนอม ซึ่งกันและกัน
- ยำวุ้นเส้น หมายความว่าขอให้คู่บ่าว - สาวมีความรักที่ยืนยาว
- คัมส้มไก่
- ห่อหมกปลา
- ผัดผักรวมมิตร
- ผลไม้

รายการอาหารงานศพ

- แกงฮังเล เป็นแกงที่หารับประทานได้ยาก และมีราคาแพง
- แกงหยวกใส่เนื้อไก่ หาง่าย ต้นทุนไม่สูง
- คัมจืด
- น้ำพริก ผักนี้

ในงานศพนี้ อย่างน้อยควรจะมีอาหารที่มีราคาแพงอย่างน้อยหนึ่งอย่าง เพื่อเป็นหน้าเป็นตาแก่เจ้าภาพเช่นเดียวกับงานแต่งงาน

โดยทั่วไป อาหารสุกที่เหลือในแต่ละอย่าง สามารถนำมารวมกันเป็นอาหารที่ขึ้นหน้าขึ้นตาภาคเหนือได้อีกคือ แกงโฮ๊ะ ลักษณะที่สังเกตได้ชัดเจนคือ อาหารที่จะเป็นแกงโฮ๊ะได้นั้น จะต้องมีส่วนผสมของวุ้นเส้นด้วยเสมอ

นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบอีกว่า แบบแผนของวัฒนธรรมประเพณีและลักษณะความเชื่อ ซึ่งเข้าไปมีบทบาทอยู่ ในบริบทนิสัยของชาวบ้านป่าแควโดยเฉพาะในอดีตนั้นมีมากมาย ซึ่งสามารถจำแนกออกได้จากการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่มผู้สูงอายุได้ดังนี้คือแม่คำหน้อย ยาน อายุ 62 ปี เล่าให้ฟังถึงพฤติกรรมกรบริโภคของกลุ่มหญิงมีครรภ์ในอดีตว่า “แม่ของแม่จะเริ่มหึ่งคอาหารเมื่อตอนท้องได้ 3 เดือน ด้วยกลัวว่าถ้ากินมากไป ละอ่อนในท้องจะตัวใหญ่ ถ้ากินหื่อน้อยลงจะทำหือลูกคลอดง่าย อาหารดีหึ่งคส่วนมาก จะเป็นจำพวกเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อวัว เนื้อควาย ซึ่งกลัวว่าเด็กคลอดออกมาจะเป็นไขมัน จะทำหือคิดเวลาคลอด และงคของหวานของมัน และอาหารรสจัด แต่ก็ไม่ได้เคร่งครัดนัก เพียงใหม่กินน้อยกว่าเดิมเท่านั้น” แม่นวล ลังเพชร อายุ 53 ปี ยังบอกอีกว่า “สมัยก่อนนั้น อาหารที่บำรุงแม่มาร (คนเมืองใช้เรียกคนที่กำลังตั้งท้อง) นั้นมีน้อยมาก นอกจากผักปิ้ง(ทั่วไปเรียกว่า “ผักปลัง”) แม่มารทุกคนจะถูกแนะนำจากผู้ใหญ่สืบต่อกันมาว่า จะทำหือลูกคลอดง่าย

อาหารอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งหญิงมีครรภ์ควรรับประทานคือน้ำมะพร้าว “แม่จันทร์ตีบ แก้วมีศรี อายุ 71 ปี” เล่าให้ฟังว่า “ผู้ใหญ่บอกว่าจะทำให้เด็กในท้องมีผิวสวย และน้ำมะพร้าวจะช่วยชะไขมันของเด็กออก ทำหือคลอดง่าย ตอนแม่ท้องแก่ ตอนนั้นอายุประมาณ 21 ปี มีคนแนะนำให้กินน้ำมันละหุ่ง เพราะจะทำให้ลูกคลอดง่ายเหมือนกัน แต่กลับท้องเดิน พอมาท้องที่สองแม่ก็เลยกินเต็มทีกินทุกอย่าง ไม่เชื่อใคร ลูก ๆ ก็คลอดง่ายทุกคน “แม่จันทร์สม ตีบสม อายุ 69 ปี” เสริมว่า “ผู้หญิงมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว เพราะจะทำให้ปวดท้องหรืออาจถึงตายได้นะ”

หญิงให้นมลูก ลักษณะความเชื่อของผู้สูงอายุนบ้านป่าแควในอดีต เชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษว่า หลังจากคลอดลูกออกมาแล้ว ช่วงแรกต้องมีการอยู่ไฟ (คือต้องไม่ออกนอกบ้านไปไหน 1 เดือน ใส่เสื้อผ้าให้อบอุ่นอยู่เสมอ ยิ่งเหงื่อออกมากยิ่งดี ช่วงเช้าหรือช่วงเย็นอาจมีการอบด้วยสมุนไพรต่าง ๆ ประมาณ 30 นาที) และในช่วงนี้

จะมีการดูแลเรื่องอาหารเป็นพิเศษ มีการงดอาหารแสลงทุกชนิด คือผักกาด แดงกวา เนื่องจากเป็นภัยต่อสุขภาพ อาหารที่ต้องงดอีก ถือว่าเป็นอาหารที่มีพิษ เช่น ปลาจุก เนื้อวัว เนื้อควาย ห้ามรับประทาน โดยเด็ดขาด เพราะมดลูกบานเข้าอุ้งยาก หรือกลัวว่าจะทำให้ผิดเดือน ช่วงการให้นมลูกนี้ ชาวบ้านในอดีตถือว่า เป็นช่วงของการเจ็บป่วย เพราะฉะนั้นจึงควรดูแลและระมัดระวังเรื่องอาหารเป็นพิเศษ ซึ่งถ้าไม่ระวังแล้ว จะเกิด การ “ผิด” ขึ้นได้ “ผิด” ในที่นี้หมายถึงเป็นพิษ หรือ โรคลมผิดเดือนนั่นเอง

อาหารที่รับประทานได้ในช่วงนี้คือข้าวเหนียวปิ้ง (จี) กับเกลือ ข้าวแค้น เนื้อหมูปิ้ง (ก่อนนำมาปิ้งต้องล้างให้สะอาดเสียก่อน)

จากกรณีดังกล่าว ชาวบ้านในอดีตเชื่อว่าอาหารที่แม่รับประทานเข้าไปนั้นจะกลายเป็นน้ำนมให้ลูกได้ดื่มกิน ฉะนั้นจึงต้องระวังอาหารที่มีผลถึงลูกมาก อย่างเช่น น้ำคั้นต้องดื่มให้สุกก่อนไม่เช่นนั้น น้ำนมจะไม่สุก จะทำให้ทั้งแม่และลูกท้องเสีย อาหารประเภทรสจัดเช่นเผ็ดจัด เค็มจัดของหมักดองต่าง ๆ รวมถึงผักจำพวก ตำลึง ยอดผักทอง ซึ่งจัดว่าเป็นอาหารประเภทเย็นก็รับประทานไม่ได้เช่นกัน เพราะเกรงว่าจะทำให้ธาตุทั้งสี่ในร่างกายไม่สมดุลกันหรือทำให้เลือดลมอ่อนยิ่งขึ้น เนื่องจากในระยะคลอดบุตรนี้ ถือว่าแม่สูญเสียเลือดลมมาก อาจทำให้เป็นบ้าหรือตามได้

อาหารที่รับประทานพิเศษเพื่อบำรุงแม่และเด็กในช่วงนี้มีน้อยมากอาหารจะมีหัวปลี โดยเชื่อว่าทำให้มีน้ำนมมาก ให้ดื่มน้ำปูเสฉ (เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่ง ประเภทเดียวกับ ข่า และขิง นำรากหรือแง่งไปต้มน้ำให้เดือด นำน้ำที่ได้มาดื่ม) ซึ่งทำให้ไฟในท้องแรง เลือดลมดี และยังช่วยทำให้เด็กแข็งแรงอีกด้วย

ทารกและเด็กก่อนวัยเรียน ชาวบ้านในอดีตนิยมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เชื่อว่ากินนมแม่ ทำให้เด็กแข็งแรงกว่าการกินนมผง นมผงนอกจากจะทำให้เด็กไม่แข็งแรงแล้วเด็กยังตั้งไข่ช้า คลานช้า นอกจากแม่บางคนที่มีน้ำนมหรือหัวนมไม่ดี จึงให้ลูกกินนมผสม แต่น้อยมาก เนื่องจากในอดีตประมาณ เมื่อ 30 - 40 ปีก่อนนั้น ไม่ค่อยมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารยังน้อยมาก ยังเข้าไม่ถึงหมู่บ้าน อีกอย่างชาวบ้านไม่มีเงินพอที่จะซื้อนมผสมมาเลี้ยงลูก เพราะมีลูกมาก สมัยนั้นยังไม่มีการวางแผนครอบครัว แม่

เอี้ย แก้วมีศรี อายุ 97 ปี เล่าให้ฟังว่า “ตอนหม่อน (ภาษาเหนือหมายถึงย่า) ยังสาว อายุเท่าใดจำไม่ได้ มีลูกคนแรก หม่อนบมีน้ำนมให้ลูกกิน ต้องไปฝากคนข้างบ้านที่มีลูกเหมือนกันให้กินนมร่วมด้วย แต่ก็กินบ่นานเพราะด้วยความเกรงใจ จึงเอามาเลี้ยงเองตาม มีตามเกิด ลูกอยู่ได้ 1 เดือนก็ตาย พอลูกคนที่สอง น้ำนมก็มีเองก็เลี้ยงด้วยนมแม่นี้แหละ จนเดี๋ยวนี้ลูกอายุ 75 ปีแล้ว แข็งแรง สูงใหญ่ นมแม่นั้นแหละดีที่สุดในแล้ว บ่เลี้ยงเงินตาย”

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม วิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก็ยังมีวิธีที่เหมือนกัน คือ เด็กเกิดใหม่ 2 - 3 วันแรก ยังไม่ให้ดูดนมแม่ แม่จะบีบเอาน้ำเหลืองออก เนื่องจากคิดว่าเป็นน้ำเหลืองหรือน้ำเสีย ซึ่งทำให้เด็กท้องเสียได้ ในช่วงนี้แม่และหม่อคำแย จะเอาน้ำผึ้งผสมกับน้ำหยอดปากเด็กแทน ซึ่งอธิบายว่าทำให้เด็กพูดจาอ่อนหวานและอีกประการหนึ่งเชื่อว่าน้ำผึ้ง สามารถขับล้างขี้เทาในท้องเด็กออกมาให้หมดด้วย ต่อจากนั้นจึงเริ่มให้นมแม่ สลับกับอาหารอย่างอื่น ตั้งแต่อายุได้ 3 วัน บางคนคลอกลูกมาเพียงวันเดียวก็ให้กินกล้วยครูดแล้ว แม่จันทร์สม คีบสม อายุ 69 ปี เสริมว่า “สมัยก่อนต้องออกไปทำนา ถ้าลูกให้ (ร้องไห้) แม่จะนำเอากกล้วยได้ (กล้วยน้ำว้า) ไปครูดแล้วให้กิน ลูกจะนั่งบ่ให้กวน” จากนั้นเมื่อลูกเริ่มโตได้สักประมาณ 1 เดือน ก็จะเริ่มให้ข้าว (บด ตำ เคี้ยว) ผสมกับกล้วย หรือให้เป็นข้าวต้ม (ข้าวม่) คือแม่จะเคี้ยวข้าวให้ละเอียดใส่ใบตองแล้วนำไปปิ้งไฟ และเมื่อเด็กอายุประมาณ 1 - 2 ขวบ แม่จะเริ่มให้ลูกหย่านม และจะให้อาหารประเภทไข่ และปลา เนื่องจากเด็กเพิ่งมีฟัน อาหารจำพวกนี้เคี้ยวง่ายและนุ่มดี ส่วนอาหารประเภทผักไม่ได้ให้ในช่วงนี้ เนื่องจากว่ากลัวผักจะไปพันหลอดลมเด็ก จากนั้น อาหารที่ให้เด็กจะค่อยเพิ่มขึ้น จนกระทั่งเด็กโต อายุประมาณ 3 - 4 ขวบ ถึงจะเริ่มให้ข้าวเหนียวปั้นเป็นคำกับข้าวก็จะเป็นแบบง่าย ๆ เช่น ไข่ต้ม หมูทอด เนื้อปิ้ง ไม่มีเครื่องจิ้ม ส่วนอาหารประเภทรสจัด เช่น เผ็ดจัด เค็มจัด และลาบต่าง ๆ ยังไม่ให้เด็กกิน โดยกลุ่มได้อธิบายว่าเด็กยังเล็กอยู่ไม่มีแรงต้านทาน เกรงว่าถ้ากินเข้าไปแล้ว จะทำให้ไม่สบาย

คนป่วยหรือคนเป็นไข้ (ภาษาเหนือเรียกว่า เมื่อย) การงดอาหารในช่วงนี้ จะเป็นเพียงระยะสั้นเท่านั้น เมื่อหายแล้วสามารถรับประทานอาหารได้ตามเดิม คนป่วยหรือเป็นไข้ จะ

ห้ามอาหารประเภทเย็น เช่นผักตำลึง ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้เป็นเหน็บชา ในทางตรงข้าม ผักตำลึงหรือใบบัวบก เอามาต้มกิน จะช่วยลดความร้อนได้

พระภิกษุในอดีตพระภิกษุจะฉันท์ลาบดิบไม่ได้เพราะผิดขนบธรรมเนียมของพระ ซึ่งถือว่าผิดศีลและเป็นการสนับสนุนการฆ่าสัตว์ทางอ้อม

จากการเก็บข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อและพฤติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับประทานอาหารของชาวบ้านป่าแควในอดีตนั้น มีความมุ่งหมายทั้งเพื่อป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัยของผู้ประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ และยังพบว่าความเชื่อพื้นบ้านนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการรับประทานอาหารของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เช่น ตามความเชื่อที่ร่างกายของคนเราประกอบด้วยธาตุทั้งสี่คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และการเจ็บป่วยนั้น เป็นผลเนื่องมาจากการที่ธาตุใดธาตุหนึ่งหย่อนไปหรือไม่เสมอกัน อาหารจะเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยให้ธาตุทั้งสี่อยู่ในระดับเสมอกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติว่าจะเลือกปฏิบัติในแง่ใด ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีตัวแปรต่าง ๆ อีกมากมายที่ยังไม่ได้กล่าวถึง แต่ก็ไม้อาจจะปฏิเสธอิทธิพลของตัวแปรนั้น ๆ ได้แต่ยังมีพฤติกรรมการกินอันเป็นความเชื่อถือข้อห้าม และข้อบังคับที่คนในสังคมถือปฏิบัติกันจนกลายเป็นบริโภคนิสัยหรือในแง่มุมของนักมานุษยวิทยาถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่คงดำรงอยู่ในตัวบุคคล ครอบครัวและชุมชนมาโดยตลอด

นอกจากอาหารจะเข้าไปมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับลักษณะความเชื่อ ของชาวบ้านป่าแควแล้ว อาหารยังเข้าไปมีความสัมพันธ์กับทางพิธีกรรมอีกด้วย โดยผู้วิจัยจะขอกกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

จากการสัมภาษณ์พ่อสมศักดิ์ ยาโน หรือ พ่อหนานสม อายุ 69 ปี ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีทางศาสนาประจำหมู่บ้าน พ่อหนานสมเล่าให้ฟังว่า อาหารนั้นมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านป่าแคว ซึ่งแต่ละพิธีกรรมย่อมจะมีชนิดของอาหารแตกต่างกันออกไป ดังพิธีกรรมต่อไปนี้

ก. พิธีสืบชะตา ทั้งนี้จะทำเมื่อจะมีการต่ออายุ เมื่อเวลาเกิดเหตุร้ายขึ้นในตัวบุคคล หรือหมู่บ้าน จะมีกระทงที่ทำด้วยกาบต้นกล้วย ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส จะใส่เครื่องใน คือหมากพลู บุหรี่ ข้าวคั่วมัด เป็นหลัก ตามตำราที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ นอกจากนั้นก็จะมี ขนมไข่เมือง แคนหมู ผลไม้ ข้าวเหนียว และน้ำ และคู่กันกับกระทง จะมีกระบอกไม้ไผ่ ใส่ข้าวเปลือก และข้าวสาร

ข. พิธีช้อนขวัญ เช่น เวลาคนจมน้ำ คนถูกรถชนบาดเจ็บ ตกจากที่สูงหรือเป็นไข้ ซึ่งทำให้เกิดการขวัญหนีไปจากตัว ดังนั้น จึงมีพิธีช้อนขวัญเพื่อเรียกขวัญให้กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว อาหารที่ใช้ในพิธีช้อนขวัญได้แก่ ข้าวเหนียวปั้น ไข่ไก่คิบ หรือจันทน์ปิ้ง (เนื้อหมู) กล้วยไข่ (กล้วยน้ำว้า) นำไปวางไว้บนฝ่ามือที่สะอาดแล้ว ทำการเรียกขวัญ แม่จันทร์ตีบ ร้องให้ฟังว่า “จันทน์ปิ้ง สันหมูปิ้ง มัดมือซ้ายขวัญมา มัดมือขวาขวัญอยู่ สามสิบสองขวัญ มาอยู่กับเนื้อกับตัวเนื้อ”

ค. พิธีการย้ายแม่ธรณี เช่น เวลาปลูกบ้านใหม่ ปลูกขี้ข้าวใหม่ หรือเวลาผดข้าวก็จะทำการย้ายแม่ธรณีให้ออกไปจากบริเวณนั้นๆ ก่อนจึงจะทำให้เจ้าของกิจกรรมนั้นมีความสุข ความเจริญ อาหารที่ใช้ในพิธีย้ายแม่ธรณีได้แก่ อาหารหวาน 4 อย่าง กล้วย บุหรี่ 4 มวน พลู 4 จีบ

ง. พิธีสูขวัญแก่หญิงมีครรภ์ พิธีนี้เชื่อว่าจะทำให้เด็กคลอดง่าย และมีความอยู่เย็นเป็นสุข อาหารที่ใช้ในพิธีสูขวัญแก่หญิงมีครรภ์ได้แก่ น้ำพริกเกลือ ข้าว พร้อมด้วยน้ำ

จากลักษณะดังกล่าว พ่อหนานตนเองก็ยังให้คำตอบไม่ได้ว่า ทำไมในการประกอบพิธีกรรม จึงจะต้องระบุนอาหารแต่ละชนิดในการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ชาวบ้านบอกเพียงแต่ว่า “ทำตามที่บรรดาเกจิอาจารย์ ท่านได้สั่งสอนมา เราปฏิบัติตาม คงไม่ผิดอะไร”

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้านป่าแควในอดีตนั้น ถูกจำกัดด้วยสถานะแวดล้อมต่าง ๆ เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ ความสามารถในการผลิตและการกระจายอาหารอาหาร ซึ่งมีบริโภคตามฤดูกาล ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ และบริโภคนิสัย ที่ได้เรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนทำให้เกิดเป็นแบบแผนของการบริโภคของคนในชุมชนว่าจะเลือกปฏิบัติในแง่ใด

2.2 พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแควในปัจจุบัน

2.2.1 ลักษณะการบริโภคอาหารของครอบครัวเดี่ยว

ชาวบ้านป่าแควในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว ทำงานนอกหมู่บ้านแบบเข้าไปเย็นกลับ โดยจะรับประทานอาหารที่บ้าน 2 มื้อ คือ เช้าและเย็น ส่วนมื้อกลางวันนั้นจะซื้อรับประทานใกล้ ๆ ที่ทำงาน สำหรับครอบครัวที่ทั้งสามี ภรรยา และลูกต้องไปทำงานและเรียนหนังสือในตัวเมือง บางครั้งก็ประกอบอาหารมื้อเช้าเอง ในกรณีที่ตื่นแต่เช้า อาหารก็จะเป็นลักษณะที่ง่าย ๆ เช่น อาหารประเภทผัด และทอด ได้แก่ ผัดผักโขบเขียว กุนเชียงทอด ฯลฯ รับประทานกับข้าวเหนียวบ้าง ข้าวเจ้าบ้าง แล้วแต่ความต้องการของสมาชิกในครอบครัว หรือถ้ามีเวลาน้อยในผู้เย็นจะมีนมสดแช่ไว้ หรือบางบ้านก็มีโอวัลติน ชงร้อน ๆ คนละ 1 แก้ว พร้อมด้วยขนมปังหรือไข่ดาว ซึ่งพี่ธนพร บุญหมั่น อายุ 36 ปี บอกว่า “มันสะดวกดี ไม่ต้องทำอะไรมาก และเด็กๆ เองก็ชอบโดยเฉพาะลูกสาว กำลังเป็นวัยรุ่นกลัวอ้วน ไม่ชอบกินข้าวเช้า ลูกชายคนเล็กอายุ 5 ปี ไม่ชอบกินข้าวเหมือนกัน กินแต่นม ส่วนพ่อเด็กแล้วแต่อารมณ์ ถ้าไม่ทำอาหารก็จะออกไปซื้อกินที่หน้าปากซอย” สำหรับช่วงเวลาที่รับประทานอาหารเช้าอยู่นั้นอยู่ระหว่าง 06.30 - 7.00 น. ส่วนอาหารมื้อกลางวันของครอบครัวเดี่ยวนั้น ต่างคนจะหารับประทานอาหารเพราะต้องแยกย้ายกันไปทำงาน คนละที่ จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า อาหารมื้อกลางวันนั้นค่อนข้างจะง่าย ๆ หารซื้อรับประทานใกล้ ๆ ที่ทำงาน ชอบไม่ชอบก็กินได้ เพราะไม่ต้องเดินทาง จะเป็นอาหารประเภทอาหารจานเดียว เช่น ก๋วยเตี๋ยว และข้าวประเภทต่าง ๆ ตามด้วยขนมหวานหรือผลไม้ บางรายที่ทำงานก็จัดหาให้ จะซื้อก็แต่พวกผลไม้หรือของหมักคองที่มาขายใกล้ ๆ ที่ทำงาน

อาหารมื้อเย็นนั้น ทุกครัวเรือนบอกว่าเป็นอาหารที่สำคัญที่สุด และต้องอร่อยที่สุดด้วย เพราะทุกคนจะอยู่อย่างพร้อมหน้าพร้อมตา อาหารที่รับประทานมื้อเย็นนี้ ทุกวันจะต้องแวะซื้อที่ตลาดที่ตัวอำเภอ เพราะร้านค้าในหมู่บ้านจะขายเฉพาะช่วงเช้าเท่านั้น อาหารที่ซื้อโดยมากจะเป็นอาหารสำเร็จรูปที่เป็นอาหารพื้นเมือง ประมาณ 2 - 3 อย่าง เช่น หมูทอด ไก่ทอด น้ำพริกแดง น้ำพริกหนุ่ม กลับบ้านเพียงแค่มแม่บ้านนั่งข้าวเหนียวเท่านั้นก็นั่งล้อมวง

กันได้ แต่พี่ สรวย สมปรารถนา อายุ 38 ปี บอกว่า “ บางทีถ้าเบื่อข้าวเหนียวก็เปลี่ยนมาเป็นหุงข้าวเจ้า อาหารก็จะเปลี่ยนเป็นอาหารภาคกลางแบบง่าย ๆ คือไข่เจียว ผัดผัก ต้มจืด ลูกชายกำลังเรียนหนังสืออยู่ชั้นมัธยมปีที่ 2 ชอบข้าวเจ้ามากไม่ชอบข้าวเหนียว พี่สรวยเองก็เคยหยุดกินข้าวเหนียวเหมือนกัน หยุดไปประมาณ 4 เดือน เพื่อนบ้านหลาย ๆ คน มาทักว่าผอมไป ก็เลยกลับมากินข้าวเหนียวต่อ”

จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นที่น่าสังเกตว่า พ่อบ้านส่วนใหญ่จะจ่ายอาหารเข้าบ้านหลังเลิกงานทุกวัน บางครั้งก็ลงมือปรุงอาหารเอง จากการสัมภาษณ์ จสต.วิชัย สมปรารถนา อายุ 42 ปี บอกว่า “แม่บ้านปรุงอาหารไม่ถูกปากเลยต้องทำเอง ไม่เคยเรียนรู้มาจากใคร อยากกินรสชาติแบบไหนก็ใช้วิธีประมาณเอา” และยังพบว่าพ่อบ้านบางคนเป็นคนที่มีความผูกพันกับมารดามาตั้งแต่เด็ก แม่ทำอาหารก็จะช่วยแม่โขลกน้ำพริกบั้ง เค็ดผักบั้ง จะวนเวียนอยู่ในครัวตลอด สามารถทำอาหารได้แทบทุกชนิด โดยเฉพาะอาหารพื้นเมือง พ่อแต่งงานภรรยามาจากครอบครัวที่ค้าขาย ทำอาหารไม่เป็นเลย ถ้ามีเวลาพ่อบ้านจะเป็นคนจ่ายตลอดและทำอาหารเอง แต่ถ้าไม่มีเวลาจะซื้ออาหารสำเร็จรูปซึ่งเป็นอาหารไทยหรือไม่ก็จะซื้อเป็นอาหารพร้อมปรุง ที่แพ็คเกจใส่กล่องโฟมหุ้มพลาสติก โดยอาหารนั้นจะมีส่วนประกอบของอาหารทั้งหมด หั่นเสร็จเรียบร้อยแล้ว ราคาไม่แพงเกินไปอยู่ระหว่าง 15 - 30 บาท แต่ไม่ค่อยซื้อบ่อยนักเพราะไม่มีคุณค่า (สัมภาษณ์นายณรินทร์ แก้วมีศรี อายุ 33 ปี)

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ครอบครัวเดี่ยวทุกครัวเรือน จะมีการออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ ร้านที่ไปนั้นส่วนมากจะเป็นสวนอาหาร อาหารที่สั่งนั้นบางครั้งเป็นอาหารพื้นเมือง บางครั้งก็เป็นอาหารไทย การรับประทานอาหารนอกบ้านนั้นเฉลี่ยแล้วเดือนละ 1-2 ครั้ง ซึ่งพบว่าสามีและลูกสาวจะเป็นผู้ชักชวน แม่บ้านนั้นไม่ค่อยชอบออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน เพราะทุกคนบอกว่าเสียค่าใช้จ่าย แต่ลูกซึ่งกำลังเป็นวัยรุ่นนั้นบ่นว่า “เบื่ออาหารที่บ้าน ซ้ำๆ ซากๆ” (นางสาวปรารถนา พุทธศิลป์ อายุ 16 ปี พุคให้ฟัง)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการนำเสนอพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในลักษณะครอบครัวเดี่ยวที่บ้านป่าแคด ซึ่งพบว่าครอบครัวเดี่ยวนั้น นิยมรับประทานอาหารที่บ้านเพียง 2 มื้อคือ เช้าและเย็น อาหารเช้าเป็นอาหารที่ประกอบง่าย ๆ ส่วนอาหารเย็นนั้นครอบครัวเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และโดยเฉพาะถ้ามีการเปลี่ยนบรรยากาศนั้นรับประทานอาหารนอกบ้านบ้างก็ดี

2.2.2 ลักษณะการบริโภคอาหารของครอบครัวขยาย

ในกรณีเดียวกัน ถ้าจะพิจารณาถึงลักษณะของครอบครัวขยาย จากการสังเกตและสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่าครอบครัวขยายนี้นั้นมีพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารที่แตกต่างไปจากครอบครัวเดี่ยวอยู่มาก เนื่องจากว่าครอบครัวขยายนี้นั้นมีผู้อาวุโส คือ บิดา มารดา ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อาศัยรวมอยู่ด้วย และอีกทั้งยังมีสมาชิกในบ้านอีกหลายคน ซึ่งต่างคนต่างมีความชอบกันคนละอย่าง แต่ครัวที่ประกอบอาหารมีครัวเดี่ยว อาหารที่รับประทานทำครั้งเดียว แล้วรับประทานด้วยกัน อาจจะรวมหรือไม่รวมก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ครอบครัวที่มีเด็กเล็ก ชายหรือแม่เด็กจะเป็นคนดูแลป้อนข้าวเด็กก่อนให้เรียบร้อย หลังจากนั้นก็จะเป็นผู้ใหญ่ซึ่งผู้ใดหิวก็จะทานก่อน เนื่องจากสมาชิกในบ้านมีหลายคน ไม่สามารถนั่งล้อมวงได้ จะนั่งวงรับประทานอาหารก็ต่อเมื่อเป็นวันสำคัญ เช่นวันปีใหม่ วันสงกรานต์ หรือวันสุดสัปดาห์ ที่ทุกคนมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน ส่วนอาหารพิเศษที่ชอบทำกินกันในวันสำคัญ คือ อาหารประเภทลาบ มีทั้งลาบดิบและสุก ลาบดิบนั้นส่วนมากพวกผู้ชายจะชอบเป็นพิเศษ เนื่องจากตั้งวงสุราสนทนากันระหว่างพี่น้อง ซึ่งบอกว่า “มันมันขนาด ลาบหูลู่ เหล้า เป็นของกลุ่มกัน” (อ้ายหนาน บุญสูง อายุ 36 ปี) ผู้วิจัยเองได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตอย่างไม่เป็นทางการอยู่เสมอ จึงทราบว่าทุกคนมีความสุข กินอาหารอร่อย ในขณะที่พบปะสังสรรค์กัน ทุกคนจะไม่มีใครพูดถึงพิษหรือภัยจากอาหารสุกๆ ดิบๆ นอกจากความอึดอร่อย ในบรรดาผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นเด็กวัยรุ่น วัยเจริญพันธุ์ หรือแม้แต่ผู้สูงอายุ ไม่มีผู้ใดเลยที่จะบอกว่าชอบลาบดิบ ทุกคนให้การปฏิเสธโดยบอกว่า “บักล้ากิน กลัวพยาธิ แต่ถ้าเป็นลาบสุก มันขนาด” ในขณะที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สังเกตว่าภายในหมู่บ้านมีป้ายณรงค์

โดยกระทรวงสาธารณสุขว่า “ ไม่ควรบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ จะทำให้เกิดพยาธิขึ้นได้ ควรบริโภคอาหารที่สุกเท่านั้น ”

ในครอบครัวขยายที่มีเขหรือสะใภ้เข้ามาอยู่ร่วมด้วยนั้น จะพบปัญหาที่เหมือนกัน คือปัญหาการรับประทานอาหารขณะตั้งครรภ์ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในกรณีที่มีพ่อแม่ ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นคนหัวโบราณ และมีอายุประมาณ 65 ปีขึ้นไป จึงไม่ได้ออกไปทำงานที่ไหนอยู่แต่ในหมู่บ้าน ไม่สนใจข่าวสารบ้านเมือง ไม่ฟังวิทยุและไม่ดูทีวีเพราะไม่ชอบ ชอบที่จะเสวนาในกลุ่มผู้สูงอายุมากกว่า นางรุ่งรัตน์ บุญสูง อายุ 31 ปี เล่าให้ฟังว่า “ ตนเองเป็นสะใภ้เข้ามาอยู่ด้วย ตอนท้องลำบากที่สุด เพราะแม่สามีจะเข้ามาดูแลเรื่องอาหารตลอด ห้ามไม่ให้กินอาหารแสลง ห้ามไม่ให้กินแกงบอนจะทำให้คันท้อง ตนเองไม่เชื่อทำเฉย ๆ ใช้วิธีแอบทานพยายามไม่ให้เห็น และยังห้ามไม่ให้ทานน้ำมันพืช เพราะจะทำให้ผิวดูเหี่ยว แต่แม่ตนเองไม่ห้ามเพราะเป็นคนหัวสมัยใหม่” แม่ของรุ่งรัตน์ คือแม่หลวงสมนา อารินทร์ อายุ 53 ปีเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน แต่ถึงอย่างไรก็ตามแม่สามีของนางรุ่งรัตน์ คือนางคำเบา บุญสูง อายุ 67 ปีนั้น จะห้ามเฉพาะเวลาอยู่ไฟเท่านั้น

นางรุ่งรัตน์ บุญสูง ยังเล่าต่อว่า “ หลังจากคลอดลูกคนแรกแล้วจะดูแลลูกเอง โดยเฉพาะเรื่องอาหารจะศึกษาจากหนังสือและคู่มือที่โรงพยาบาลแจกให้ บางครั้งแม่ก็บอกบ้าง ปัจจุบันลูกคนโตอายุ 8 ปี ลูกทั้งสองตัวสูงมากไม่ทราบว่าเป็นเพราะนมหรือไม่ ลูกๆ ชอบคิมมมมากเป็นพิเศษ สองคนคิมมมวันละ 3 ลิตร แต่ไม่ชอบกินข้าว” จากการสังเกตของผู้วิจัยในขณะที่ทำการศึกษพบว่า ในครอบครัวที่มีเด็กเล็กและวัยรุ่นนั้น ในบ้านจะต้องซื้อนมแช่ไว้ในตู้เย็นและเด็ก ๆ จะชอบคิมมมมาก จนไม่ยอมกินข้าว พ่อแม่ทุกคนจะบอกว่า เป็นปัญหามาก นางสมพร พุทธศิลป์ อายุ 36 ปี และนางสรวย สมปรารถนา อายุ 38 ปี มีกรณีเช่นเดียวกับนางรุ่งรัตน์คือ “ ตอนท้องถูกห้ามไม่ให้กินแกงผักชะอม เพราะผู้ใหญ่กลัวเป็นลมผิวดูเหี่ยว (ลมผิวดูเหี่ยวมีอาหารเป็นลม ไม่สบาย ชาวบ้านมักเรียกว่า “ ผีบ้า ”) ปลาสดก็กินไม่ได้ จะกินได้แต่ปลาหมึก (ปลาช่อน) ไข่ หมูย่าง ข้าวจี่” นางสมพรเองเชื่อมากต่อคำบอกของผู้ใหญ่ ไม่กล้าซัดคำสั่งเพราะกลัวจะเป็นอย่างกับผู้ใหญ่ว่า กลัวไม่มีใครดูแล ปัจจุบันมีลูกสาว 2 คน อายุ 16 ปี และ 15 ปี สำหรับนางสรวย สมปรารถนานั้น ถูกห้าม

ในเรื่องอาหารเช่นกันแต่ไม่เชื่อ เชื่อหมอมากกว่า และตนเองได้ฝากห้องที่โรงพยาบาลและคลอดที่โรงพยาบาลมีชื่อแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่น่าสนใจว่าอำเภอสารภีมีสุขภาพ (ปัจจุบันเป็นโรงพยาบาลสารภี) แต่ชาวบ้านป่าแคดไม่นิยมไปรับบริการ ใดๆ ก็คือ นางสรวยก็เป็นผู้ดูแลลูกๆ เอง โดยเล่าให้ฟังว่า “ลูกๆ กินนมแม่ทุกคน เพราะหัวน้ำนม (นม น้ำเหลือง) เป็นยอคอาหารของละอ่อน” พี่สรวยยังบอกต่ออีกว่า “ได้รับความรู้นี้ ตอนฝากห้องที่โรงพยาบาล” ปัจจุบันลูกสาวคนโตอายุ 21 ปี และลูกชายคนเล็กอายุ 14 ปี

นอกจากนี้ ในครอบครัวชายยังพบอีกว่า ผู้ที่ดูแลเด็กเล็กนั้นเป็นหน้าที่ของยายหรือย่า บางบ้านจะมีพี่เลี้ยงช่วยดูแลด้วย ส่วนอาหารของเด็กนั้นยายจะเป็นผู้ดูแลคนเดียว เนื่องจากพ่อแม่ของเด็กต้องไปทำงานนอกบ้าน ถึงแม่เด็กจะอยู่บ้านก็ไม่สามารถจัดการเรื่องอาหารได้ เพราะทำไม่เป็นเนื่องจากไม่มีเวลาสนใจที่จะเข้าครัว จะทำแต่งงานนอกบ้านซึ่งก็แทบจะไม่มีเวลาอยู่แล้ว

ผู้วิจัยสังเกตว่าชายที่มีอายุระหว่าง 48 - 55 ปี มีการจัดอาหารให้เด็กในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ จัดในลักษณะที่ตามสมัย เช่น ให้ข้าวโอ๊ตผสมกับเนื้อหมูสับ ไข่ หรือปลา สลับกันในแต่ละมื้อ ระหว่างมื้อจะให้นมผงใส่ขวดแต่เด็กก็ชอบที่จะดื่มนมมากกว่า เด็กส่วนมากที่อยู่ในความรับผิดชอบของยายจะมีอายุอยู่ระหว่างแรกเกิด ถึง 4 ปี

จากนั้นเด็กจะเริ่มเข้าโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนจะเป็นผู้รับช่วงดูแลเรื่องอาหารกลางวันต่อไป จากการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการพบว่า การจัดอาหารให้กับเด็กสมัยนี้กับสมัยก่อนแตกต่างกันมาก ปัจจุบันพ่อแม่เด็กมีรายได้และออกไปปรับรู้ความแปลกใหม่จากที่ทำงาน โดยเฉพาะเพื่อนๆ ที่แต่งงานมีครอบครัวและมีลูกมาก่อนจะแนะนำในเรื่องการจัดอาหารให้ลูก อีกทั้งการโฆษณาจากทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ จึงนำกลับมาเล่าให้ดาชายฟัง พร้อมทั้งมีการสั่งถึงวิธีการให้อาหารในขณะที่ตนเองไม่สามารถทำได้ หรือทำได้แต่ไม่มีเวลา โดยที่สมัยก่อนนั้นไม่เคยเลี้ยงลูกแบบนี้เลย จะจัดอาหารแบบง่ายๆ คือ ตำข้าวเหนียวผสมกับกล้วยครูดให้เด็กกินสลับกับนมแม่ พอโตขึ้นมาพอที่จะช่วยตัวเองได้ ก็ปั้นข้าวเหนียวเป็นปั้นพอสำ ให้กินกับข้าวไข่เจียว ข้าวต้มหรือหมูทอดเท่านั้น แม่สมนา อารินทร์

บอกว่า “สมัยนี้เขาเจริญกว่าเรา เราต้องเชื่อเขา เรามั่นอยู่กับบ้านปิดหู ปิดตา ไม่รู้อะไร เลี้ยงลูกๆ เขาไม่ได้”

อาจกล่าวโดยสรุปถึงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของครอบครัวขยายได้ว่า ก่อนข้างที่จะมีความซับซ้อนและยุ่งยากกว่าครอบครัวเดี่ยวอยู่มาก เพราะเนื่องมาจากมีผู้ใหญ่ที่จะต้องให้ความเกรงใจอยู่ จะทำอะไรก็ตามใจตนเองไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะเป็นคนทันสมัยก็ตาม แต่ก็ยังมีบ้างที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามของผู้อาวุโส โดยการปิดบัง หรือซ่อนเร้นไม่ให้ผู้ใหญ่ทราบ แต่ก็ยังมีผู้ใหญ่บางคนที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไปสามารถเปิดใจยอมรับสถานการณ์ในปัจจุบันได้ สำหรับอาหารที่บริโภคประจำวันนั้น ต้องเป็นไปตามที่สมาชิกในครอบครัวชอบ การล้อมวงรับประทานอาหารนั้นไม่เคร่งครัดดูความพร้อมของบุคคลเป็นที่ตั้ง ใครพร้อมก่อนกินก่อน แต่ในวันสำคัญทุกคนจะมารับประทานอาหารพร้อมเพรียงกัน

ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมการกินของชาวบ้านป่าแควนในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อคือ การกินอาหารเจ ผู้วิจัยพบว่ามีชาวบ้านประมาณ 15-20 คนหันมากินอาหารเจ บางคนก็กินในช่วงวันเข้าพรรษา บางคนก็กินในช่วงเทศกาลกินเจ คือประมาณ 10-13 วัน ประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี และบางคนกินเจตลอดชีวิต ซึ่งมีอยู่คนเดียวเท่านั้น จากการสนทนารูปแบบไม่เป็นทางการในกลุ่มคนที่กินเจเชื่อว่า “วัวและควายเป็นสัตว์ใหญ่ที่มีคุณต่อมนุษย์และเป็นสัตว์ที่เลี้ยงลูกด้วยนม ถ้าวผลกรรมจะตกที่ตนเอง” พี่ต้อยอายุ 43 ปีเป็นแม่ค้าขายข้าวแกงอยู่ข้างวัดมงคลวนาราม ริมถนนชูปเปอร์ไฮเวย์ เล่าให้ฟังถึงสาเหตุการกินเจว่า “เริ่มมากินตอนไม่สบาย ไม่ได้ดีแต่อยากปรับปรุงตัวเอง แต่เชื่อว่า วัว ควายเป็นสัตว์ใหญ่และให้คุณ สมัยก่อนพ่อแม่ฆ่าวัว ควายขายอายุจึงสั้น ผลตกถึงลูกต้องพลัดพรากจากกัน แต่งานมาแล้ว 3 ครั้งกลายเป็นกรรมเป็นเวร” พี่ต้อยยังเล่าต่อไปอีกว่า “อาหารเจมีคุณค่า ทำจากเต้าหู้และถั่ว จึงมีความตั้งใจอยากลองก็ซื้อกินแล้วไม่มีอึดอัด เบาท้อง ไม่มีกลิ่นคาว ถ้ากินอาหารตามปกติมันอยากกินดึกๆ ยิ่งกินยิ่งรำ ยิ่งเป็นข้าวเหนียวกับลาบยิ่งชื่นใจขนาด ลูกสาวเองก็กินเจ เนื่องจากชอบทางศีลธรรมอยู่แล้ว”

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า ในกรณีบ้านป่าแควนนี้ยังพบการถ่ายทอดความรู้ในระดับครอบครัวทั้งโดยตรงหรือทางอ้อมให้ผู้ที่เป็นสมาชิกของครอบครัว ได้เรียนรู้อยู่บ้างก็คือ

การถ่ายทอดพฤติกรรมการประกอบอาหาร ซึ่งจากการสัมภาษณ์และสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในระดับครัวเรือนผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดและเรียนได้มากที่สุดคือลูกสาวคนโต ซึ่งจะทำอาหารได้เก่งที่สุด (ปัจจุบันจะพบในกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปี ขึ้น) เพราะจะเป็นตัวแทนของแม่ เวลาแม่ไปทำธุระนอกบ้าน โดยมากจะเริ่มช่วยแม่ตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 อายุประมาณ 9 - 10 ปี คือหลังจากเลิกเรียนมา แม่จะเรียกให้มาช่วยเริ่มจากการช่วยโขลกน้ำพริก โดยแม่จะเป็นคนใส่ส่วนผสมทั้งหมด จากนั้นจะช่วยเค็ดผักบ้าง ผักอาหารง่าย ๆ บ้าง จึงค่อย ๆ เกิดการเรียนรู้ขึ้นมาทีละเล็กละน้อย จนในที่สุดเกิดความเคยชิน จึงทำมาเรื่อย ๆ ผู้เป็นแม่มีจิตวิทยาในการอบรมสั่งสอนลูกเพื่อให้ลูกเกิดกำลังใจ รุ่งรัตน์ บุญสูง อายุ 31 ปี บอกว่า “ตนเองคิดว่าทำอาหารไม่อร่อย แต่แม่บอกว่าอร่อยถูกปากมาก” ก็เลยทำอาหารมาเรื่อย ๆ แต่ปรากฏว่าผู้ที่เป็นน้อง (อายุต่ำกว่า 25 ปีลงมา) ไม่ว่าจะป็นน้องสาวหรือน้องชายก็ตาม ถึงแม่จะมีอายุไล่เลี่ยกันกัน ทำอาหารไม่เป็นเพราะเห็นว่าพี่ทำเป็นอยู่แล้ว ในกรณีผู้ชายในหมู่บ้านยังพอมืออยู่บ้างที่ทำอาหารได้ บ้างทำเป็นเพราะใจชอบ บ้างเป็นเพราะใกล้ชิดแม่และบ้างก็ทำเป็นเพราะภาวะจำยอม คือภรรยาทำอาหารไม่เป็น

จากการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการของผู้วิจัย ในขณะที่ลงเก็บข้อมูลพบว่าในช่วงเย็นๆ หลังจากเด็กๆ กลับมาจากโรงเรียนแล้ว พ่อแม่ยังกลับมาไม่ถึงบ้าน เด็กผู้หญิงจะเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วมาหาขายที่บ้านซึ่งบ้านอยู่ใกล้กัน ขณะที่ยายกำลังทำอาหารเด็กจะเข้าไปช่วยทันที โดยไม่ต้องเรียกขาน โขลกน้ำพริกบ้าง เก็บกวาดบ้าง บางครั้งก็จะตามผู้เป็นยายไปจ่ายตลาด แต่ส่วนมากจะเป็นช่วงเสาร์ - อาทิตย์ น้องนิตยา หาญใจ อายุ 15 ปี บอกว่า “เดี๋ยวนี้ไปซื้อเองแล้ว ไม่ต้องตามยายไปและสามารถซื้อได้ถูกใจยายด้วย และที่สำคัญชอบไปตลาดเพราะมีของให้เลือกซื้อมากมาย”

สำหรับวิธีการเลือกซื้ออาหารของชาวบ้านป่าแดดพบว่า ชาวบ้านพิถีพิถันในการเลือกซื้ออาหาร เพราะบอกว่า “สมัยนี้ของในตลาดมีให้เลือกมากก็จริง แต่ก็กินยากเพราะกลัวยาฆ่าแมลง” แม่จันทร์ดีบบอกว่า “ลูกชายเคยซื้อผักสดมาฝาก บอกว่าเป็นผักกางมุ้งหรือปลอดสารพิษ แม่ก็บอกว่าจะไปซื้อได้อย่างไร ถึงอย่างไรแม่ก็เอาผักไปแช่น้ำอยู่นาน

พอสมควรทีเดียว ถึงจะเอามาทำอาหาร” อีกอย่างที่ชาวบ้านกลัวมากคือ ผักสดที่มีลักษณะสดเขียว ซึ่งไม่ยอมซื้อมารับประทานเนื่องจากเชื่อตามหนังสือพิมพ์ว่า เจ้าของร้านใช้น้ำยาของศพแช่ผัก และยังมีผักสดอีกสองชนิดที่ชาวบ้านไม่กล้าเก็บและซื้อกินเลยคือ ผักเตาและผักแว่น เพราะมีคนในหมู่บ้านไปเห็นคนที่เป็นโรคเอดส์เอาผ้าไปซักในน้ำเหมืองหรือแม่น้ำ แต่คนที่เป็นเอดส์ในหมู่บ้านตาย คนที่ไปช่วยงานศพยังไม่มีผู้ใดกล้ารับประทานอาหารที่บ้านงาน เด็กวัยรุ่นยังถกเถียงกันหลังจากเลิกงานว่า “หมอมเขาก็บอกว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดกันทางอาหาร ทำไมถึงยังไม่กล้ากิน”

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการนำเสนอถึงแบบแผนของพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแดดโดยภาพรวมของหมู่บ้านทั้งในอดีตและปัจจุบัน และที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เพื่อให้มองเห็นพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในปัจจุบันที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยของจำแนกเป็นพฤติกรรมกลุ่ม ดังนี้

ก. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มเด็กเล็ก

กลุ่มเด็กเล็กหรือเด็กวัยก่อนวัยเรียน มีอายุระหว่างแรกเกิดถึง 5 ปี ในหมู่บ้านป่าแดดมีอยู่ประมาณ 38 คน จาก 135 ครัวเรือน จากการสัมภาษณ์พ่อแม่ ผู้ปกครองเด็กถึงพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของเด็กกลุ่มนี้พบว่า ในเด็กแรกเกิดที่มีผู้ปกครองที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปี ถึง 40 ปี และจบการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาเป็นต้นไป และทำงานอาชีพในตัวเมือง ในช่วงคลอดบุตรจะไปคลอดที่โรงพยาบาลที่มีชื่อในจังหวัดเชียงใหม่ ครอบครัวใดมีเงินน้อยจะคลอดที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวอำเภอ ถ้าเศรษฐกิจดีก็จะไปคลอดที่โรงพยาบาลเอกชนในตัวจังหวัด เนื่องจากบริการรวดเร็ว ทันใจ ฉะนั้นผู้ปกครองของเด็กจะได้รับความรู้ที่แตกต่างกัน บางโรงพยาบาลจะให้ความรู้และเน้นถึงเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (ในกรณีที่เป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูก) ถ้าเป็นโรงพยาบาลที่เน้นเรื่องการบริหารการให้ความรู้ในเรื่องนมแม่ก็จะขาดไป ประทับกับผู้ที่เป็ยยา ยายนั้ น ก็มีลักษณะความเชื่อและความรู้ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พ่อแม่ของเด็กได้รับความรู้ที่หลากหลายในบ้าน กรณีบ้านป่าแดด ผู้ปกครองเด็ก 25 คน จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพราะเชื่อว่านมแม่มีประโยชน์ โดยเฉพาะนม น้ำเหลือง อีก 13 คน ที่เหลือบอกว่า “เชื่อตามผู้ใหญ่ในบ้านว่าเป็นน้ำนมเสีย ถ้ากินแล้ว

เด็กจะถ่ายท้อง” ในกลุ่มที่ให้กินนมแม่นั้น จะกินอยู่ประมาณ 4 เดือน ตามคำแนะนำจากโรงพยาบาลจึงจะเริ่มให้อาหารเสริมคือน้ำส้มคั้นและข้าวบดกับกล้วยครูด และพอเด็กอายุเริ่มมากขึ้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนอาหารเป็นข้าวบดกับตับ ข้าวบดกับไข่ต้มจนเด็กเริ่มมีฟันจึงเป็นข้าวเหนียวกับไข่เจียว ไข่ต้ม ข้าวเหนียวกับหมูทอด ข้าวเหนียวกับกุนเชียง ซึ่งคนที่จัดหาอาหารให้เด็กนี้จะเป็นหน้าที่ของชายเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นแม่และพ่อ ที่น่าสนใจอยู่หนึ่งครอบครัว ซึ่งพ่อแม่ไปทำงานนอกบ้าน ก่อนไปทำงานพ่อจะเป็นคนจัดหาอาหารไว้ให้ยายเป็นคนให้ บอกว่าอาหารที่จัดไว้ให้นั้นเป็นข้าวเหนียวผสมกับน้ำมันพืช ซึ่งพ่อได้บอกกับยายว่า “ หมอที่โรงพยาบาลเป็นคนสอน จะทำให้ลูกอ้วนเร็วขึ้น” (นางสมนา อารินทร์ ผู้เป็นยายเล่าให้ฟัง) ผู้วิจัยเองครั้งแรกไม่เชื่อจนกระทั่งมาอยู่ในเหตุการณ์ จึงพบกับลักษณะดังกล่าว

หากจะพิจารณาต่อไป ถึงกลุ่มแม่ของเด็กที่มีความเชื่อตามผู้อาวุโสในครัวเรือนที่ไม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้น แต่จะมาเลี้ยงด้วยนมผงแทน ซึ่งเดือนหนึ่งมีรายจ่ายค่านมลูกถึงเดือนละประมาณ 3,000-4,000 บาท แต่ไม่ได้ให้นมเป็นอาหารหลัก อาหารหลักจะเป็นข้าวเหนียวบดกับกล้วยครูด เริ่มให้ตั้งแต่อายุได้ 3 วัน ผู้ที่มีบทบาทในการเลี้ยงดูคือ ย่า ยายที่มีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป และที่สำคัญพ่อแม่เด็กกลุ่มนี้จะเรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือประถมศึกษาปีที่ 6 และทำงานอยู่ที่โรงงานเซรามิคข้างหมู่บ้าน ซึ่งพ่อแม่เด็กให้สัมภาษณ์ว่า “วัน ๆ ไม่ได้สนใจอะไรเป็นพิเศษ เขาก็รีบไปทำงาน เขินกว่าจะกลับก็ค่ำ ถ้าไปทำงานสายจะถูกตัดเงิน”

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีประมาณ 10 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา สภาพของครอบครัวบ้านป่าแควส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ผู้หญิงในหมู่บ้านต้องละทิ้งภาพลักษณ์ของแม่บ้าน ซึ่งรับผิดชอบแต่งงานบ้านอย่างเดียวกลายเป็นการทำงานนอกบ้าน ซึ่งเป็นภาระกิจหลักเพิ่มจากเดิม ดังนั้นเด็กจึงจำเป็นต้องไปโรงเรียนก่อนเกณฑ์ประถมศึกษา ซึ่งหมายถึงการที่เด็กต้องรับประทานอาหารนอกบ้านมากขึ้น อย่างน้อยหนึ่งมื้อ หรือมากกว่าหนึ่งมื้อ ที่สถานรับเลี้ยงเด็กเช่นนี้ เด็ก ๆ ในหมู่บ้านพออายุได้ 2 ปี ผู้ปกครองก็จะนำไปฝากเลี้ยงที่สถานรับเลี้ยงเด็กในหมู่บ้าน โดยมีนางรุ่งรัตน์ บุญสูง อายุ 31 ปี เป็นเจ้าของกิจการ โดยรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่ 2 - 4 ปี ปัจจุบันมีเด็กทั้งสิ้น 40 คน เป็นเด็กบ้านป่าแคว 33 คน และ

เด็กหมู่บ้านใกล้เคียง 7 คน โดยมีพี่เลี้ยงเด็ก 1 คน เป็นผู้ช่วยนางรุ่งรัตน์ การบริหารจัดการนางรุ่งรัตน์ เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด คือดูแลเด็กจัดอาหารกลางวัน อาหารว่าง ค่าใช้จ่ายในสถานรับเลี้ยงเด็กนี้ จะเสียเดือนละ 300 บาท ต่อคน ส่วนใหญ่พ่อแม่เด็ก ที่นำเด็กมาฝากเลี้ยงนี้ จะทำงานโรงงานอุตสาหกรรมข้างๆ หมู่บ้าน โดยช่วงเช้าจะนำเด็กมาส่งเวลา 07.00 - 08.00 น. และเย็นจะมารับตั้งแต่ 17.00 - 18.00 น. สำหรับอาหารเช้า นั้น ทางสถานรับเลี้ยงไม่ต้องดูแลเด็กได้รับอาหารมาจากบ้านแล้ว อาหารกลางวันเป็นหน้าที่ของนางรุ่งรัตน์ จะเริ่มเตรียมอาหารเวลา 10.00 น. พอถึงเวลา 11.00 น. เด็ก ๆ จะเข้าแถวรับอาหารที่ห้องอาหารกลางวันที่จัดให้เด็กนั้น เป็นอาหารง่าย ๆ ประเภทผัดผัก เช่น ผัดกะหล่ำปลีใส่หมู ผัดบวบใส่ไข่ ไข่พะโล้ ข้าวผัด ซึ่งเป็นอาหารที่รับประทานกับข้าวขาว จากการสังเกตเด็กๆ จะชอบมากเพราะผักจะผัดจนนิ่มมาก และมีไม่มากนัก เนื้อสัตว์มีนิดหน่อย โดยเฉพาะขณะที่เด็กรับประทานพร้อมกับเพื่อน ๆ จะมีความสุขสนุกสนานมาก แลกเปลี่ยนกันกินถึงแม้ว่าอาหารจะเหมือนกันก็ตาม หลังจากที่ได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว เด็กจะเข้าแถวดื่มน้ำ แปร่งฟันเพื่อเตรียมเข้านอนตอนช่วงบ่าย ก่อนเข้านอนเด็กบางคน พ่อแม่จะนำขวดนมซึ่งใส่นมผงติดกระเป๋ามาให้ โดยพี่เลี้ยงจะนำมาใส่น้ำร้อน และนำมาให้เด็กได้ดูดจนหลับ พอตื่นนอนช่วงบ่ายสามโมง เด็ก ๆ ทุกคนจะได้รับนมผงชงร้อนๆ คนละ 1 แก้ว ทางสถานรับเลี้ยงเป็นผู้จัดให้และผู้วิจัยได้สำรวจตามกระเป๋าคัดตัวเด็กมา พบว่า กระเป๋าทุกใบจะมีขนมเล็กเป็นซอง ๆ มีสีสีสันสวยงามอยู่ในกระเป๋าทุกใบ ผู้ปกครองเป็นผู้ซื้อให้ พี่เลี้ยงจะเปิดให้เด็กๆ รับประทานก่อนกลับบ้านทุกวัน ซึ่งขนมเหล่านี้เป็นที่นิยมและชื่นชอบในหมู่เด็กเล็กมาก ซึ่งผู้ปกครองทุกคนบอกว่าจำเป็นมากสำหรับขนมเหล่านี้ เพราะจะทำให้เด็ก ๆ หายอแงได้

หลังจากกลับมาถึงบ้าน ผู้ปกครองบางคนบอกว่าเด็กๆ ไม่ค่อยรับประทานข้าว จะปฏิเสธอาหารทุกอย่างกลับเรียกร้องไปซื้อขนมจากร้านขายของชำข้างบ้าน ซึ่งพ่อแม่ก็ตามใจลูก ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในกรณีนี้ส่วนใหญ่จะมีลูกเพียงคนเดียว ซึ่งวันหนึ่งผู้ปกครองจะต้องเสียค่าขนมลูกประมาณวันละ 20 บาท ต่อคน ส่วนอาหารมีเยอะกว่าที่เด็กจะกินประมาณ 1 ทุ่ม ถึง

2. ทุ่ม อาหารที่เด็กกินช่วงเย็นจะเป็นข้าวเหนียวไข่เจียว หมูทอด แทบทุกมือ เพราะเด็กจะกินอาหารรสจัดเหมือนผู้ใหญ่ไม่ได้

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าตั้งแต่เด็กเริ่มจำความ ได้ครอบครัวยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการบริโภคนิสัยของเด็ก โดยเฉพาะผู้ที่ เป็นพ่อแม่หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็กเนื่องจากเป็นผู้กำหนดอาหารให้เด็กเล็ก บางคนพ่อแม่จะเตรียมอาหารให้ลูกรับประทาน โดยยึดความพอใจของตนหรือจากการที่ตนได้รับความรู้มาและจากความชอบในอาหารนั้นเป็นหลัก ดังนั้นพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของเด็กเล็กที่ได้เรียนรู้จากบ้านนั้นจะส่งผลถึงการเลือกรับประทานอาหารที่โรงเรียน ในทางตรงข้ามการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนในสถานรับเลี้ยงก็ส่งผลให้เด็กเลือกรับประทานอาหารที่บ้านเช่นเดียวกัน

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของกลุ่มเด็กเล็กนี้แบ่งได้เป็น 2 ช่วงช่วงแรกเป็นช่วงที่เด็กไม่รู้จักความประมาทแรกเกิดถึง 1 ปียังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาหารได้ ดังนั้นแหล่งถ่ายทอดพฤติกรรมที่ สำคัญคือ บิดา มารดา หรือผู้เลี้ยงดูพอโตขึ้นในช่วงที่สองคือ อายุประมาณ 2-5 ปี เด็กเริ่มมีการเรียนรู้จากปัจจัยหลาย ๆ อย่างคือ การเปลี่ยนแปลงกลุ่มเพื่อนผนวกกับรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา ทำให้เด็กเริ่มมีการตัดสินใจในการเลือกบริโภคอาหารมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ผู้ที่ทำหน้าที่ที่ดีที่สุดในการอบรมสั่งสอนว่าสิ่งใดควรหรือสิ่งใดไม่สมควรคือครอบครัว นอกจากนั้นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรม การเลือกบริโภคให้กับพ่อแม่เด็กก็คือย่า ยายกลุ่มเพื่อนและโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเข้ามาแนะนำและส่งเสริมในเรื่องของการบริโภคอาหาร และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ร้านค้าภายในหมู่บ้านที่มีส่วนในการกล่อมเกลาพฤติกรรมของเด็กและผู้ใหญ่ โดยได้รับเอาผลิตภัณฑ์ของอาหารที่บริโภคชนิดใหม่เข้ามาในชุมชน

ข. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มวัยเรียน

จากการสำรวจข้อมูล กชช.2ค (2537) พบว่าเด็กกลุ่มวัยเรียนที่มีอายุระหว่าง 6-14 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีประมาณ 27 คน โดยศึกษาอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาใกล้ ๆ หมู่บ้านซึ่งมีอยู่ 3 แห่ง ด้วยกันคือ โรงเรียนบ้านแม่สลาบ

โรงเรียนวัดสารภี โรงเรียนวัดศรีโพธาราม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จากการสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ และการสนทนาอย่างเป็นทางการในกลุ่มเด็กนักเรียนทั้งสามโรงเรียน ที่อาศัยอยู่ในบ้านป่าแดดในช่วงที่อยู่โรงเรียนพบว่า การรับประทานอาหารเช้าของเด็กวัยเรียนกลุ่มนี้ เริ่มมีการเลือกอาหารตามที่ตนเองพอใจ เนื่องจากผู้ปกครองจ่ายเงินให้เด็กมาโรงเรียน มาวันละ 5 - 10 บาท ในส่วนที่นำเงินมาวันละ 5 บาทนั้น พบว่าเด็กนำอาหารมาจากบ้าน โดยการใส่อับพลาสติกบ้าง ปิ่นโตสังกะสี ปิ่นโตพลาสติกบ้าง หรือแม้กระทั่งใส่ถุงพลาสติก ซึ่งเป็นอาหารมื้อกลางวัน ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่าในช่วงพักเที่ยงนี้ เด็กๆ ที่ห่อข้าวมา จะมานั่งรวมกลุ่มกันตามที่โรงเรียนจัดสถานที่ให้ คือ โรงอาหาร และนำอาหารมาวางรวมกันแล้วจึงแบ่งปันกันรับประทานอาหารเช้า อาหารที่พบส่วนมากจะเป็นอาหารแห้งซึ่งประกอบอย่างง่าย คือ ไข่เจียว ปลาทอด ปลาหมึกทอด กุนเชียงทอด บ้างก็เป็นผัดผัดตามฤดูกาลใส่เนื้อหมูชนิดน้อยโดยรับประทานกับข้าวเหนียวเป็นส่วนมาก ผู้วิจัยสังเกตเห็นได้ว่าเด็กๆ ในขณะรับประทานอาหารเช้ากับกลุ่มเพื่อนดูมีความสุขเพลิดเพลินกับการรับประทานอาหารเช้า พูดคุยกับเรื่องราวต่าง ๆ “แต่ไม่มีคำสนทนาเกี่ยวกับอาหาร”

ในกรณีที่มิกลุ่มเด็กไม่ได้นำอาหารมาจากบ้าน เด็กกลุ่มนี้จะนำเงินมาวันละประมาณ 10 บาท โดยซื้ออาหารที่โรงเรียนจัดให้ คือ อาหารกลางวันในโรงเรียน โดยทางโรงเรียนจะมีครูโภชนาการเป็นผู้จัดรายการอาหาร และทางโรงเรียนก็จะจ้างแม่ครัวที่เป็นคนในหมู่บ้านมาเป็นผู้ประกอบอาหาร ในราคาจานละ 5 บาท สามารถเติมได้จนอิ่ม อาหารที่จัดในโครงการอาหารกลางวันนั้น จะสับเปลี่ยนกันทุกวัน เช่น ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้น ข้าวผัด ข้าวจ้าวกับผัดถั้วพริกขิง ข้าวจ้าวกับน้ำพริกอ่อน หรือต้มฟัก ขนมน้ำเจี้ยว ฯลฯ ส่วนพฤติกรรมการบริโภคนั้น ไม่แตกต่างจากกลุ่มแรก หลังจากที่ได้เด็กๆ รับประทานอาหารเช้าเสร็จทุกคนจะมุ่งหน้าไปที่ร้านค้า ซึ่งมีอยู่เพียงหนึ่งร้านต่อโรงเรียน ผู้วิจัยสังเกตว่าเด็ก ๆ จะมุ่งตรง ไปซื้อขนมเป็นห่อมีสีสีสันสวยงาม และขนมใส่สี โดยส่วนใหญ่เป็นลูกอม ขนมหอมขบเคี้ยว บะหมี่กึ่งสำเร็จรูปซึ่งนำมาบริโภคชนิดคิบบๆ และที่สำคัญเด็กๆ ชอบเลือกซื้อน้ำอัดลม และที่น่าสนใจคือ ชาเย็นและกาแฟเย็น ที่แม่ค้าในโรงเรียนนำมาขาย ผลไม้ก็มีบ้าง แต่ไม่มากนัก มีทั้งชนิดสดและหมักดอง

แต่เด็กจะเลือกชนิดหมักคงมากกว่าโดยบอกว่ามีรสชาติ ซึ่งขนมเหล่านี้จะมีราคาตั้งแต่ 1 บาท ถึง 5 บาท ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นอีกชนิดคือ ในโรงเรียนจะมีนมสดพลาสเจอร์ไรส์ มาจำหน่ายใน ราคาถุงละ 3 บาท ก็เป็นอีกอย่างซึ่งขายดีมากเด็กหนึ่งคนจะซื้อนมดื่มประมาณ 1-2 ถุง จากการ พูดคุยพบว่าขนมที่เด็กๆ รู้จักและอยากกินนั้นทุกคนเคยเห็นจากโฆษณาจากทางโทรทัศน์ถ้ามีขาย เมื่อไหร่จะซื้อทันที และที่ชอบซื้อที่สุดคือ “อร้อย”

สำหรับอาหารเช้านั้น จากการพูดคุยทั่ว ๆ ไปพบว่า จะมีเด็กประมาณ 2-3 คน ที่ไม่ รับประทานอาหารเช้าซึ่งบอกว่าไม่หิว ส่วนเด็กที่รับประทานอาหารเช้ามานั้นเพราะแม่จัดเตรียม ให้ จะมีอาหารที่หาซื้อจากตลาดในอำเภอบ้าง ร้านค้าในหมู่บ้านบ้าง เช่นข้าวมันไก่ ข้าวผัด หมูปิ้ง หมูทอด ซึ่งรับประทานกับข้าวเหนียว บางคนก็ชอบที่จะกินแซนด์วิชกับนมสด ยู เอชที 1 กล่อง หรือไม่กี่เป็นขนมปังทานมข้นหวานกับโอวัลติน โดยเด็กบอกว่าแม่จะจัดวางไว้ให้ใน ตอนเช้า

อาหารมื้อเย็นนั้น เด็ก ๆ บอกชอบมากเพราะได้รับประทานพร้อมกับพ่อแม่พี่น้อง รู้สึกอร้อย แต่ถ้าพ่อแม่บ่นหรือเถียงกันในขณะที่นั่งรับประทานอาหารเช้า เด็กจะรู้สึกเครียดไม่อยาก กินข้าว อาหารเย็นนี้ จะเลือกไม่ได้ไม่เหมือนกับมื้อกลางวัน เลือกซื้อได้ตามใจชอบ เนื่องจาก ว่าถ้าไม่กินอาหารที่แม่ทำ ก็คงจะไม่มีอะไรกินก็เลยต้องกิน ถ้าชอบก็กินมาก ถ้าไม่ชอบก็กิน น้อย โดยอาหารชนิดไหนที่ไม่ชอบจริงๆ ก็จะไม่กินเลย

จากการศึกษาในกลุ่มวัยเรียน ยังพบอีกว่าในกรณีที่เด็กไม่สบายส่วนใหญ่ แม่จะเป็น ผู้ดูแลจัดอาหารให้ อาหารที่จัดให้ คือ ข้าวต้มใส่หมู ซึ่งเด็กเองก็ไม่ได้เรียกร้อง แต่ก็สามารถ รับประทานได้

อย่างไรก็ดี เด็กในกลุ่มวัยเรียนนี้ เมื่อกลับถึงบ้านเด็กผู้หญิงบางคน ต้องช่วยแม่ทำ อาหารในช่วงเย็น เท่าที่ผู้วิจัยสังเกต โดยมากจะเป็นการโขลกน้ำพริก ล้างผัก เคี้ยวผัก ตั่งสำหรับ และเก็บล้างเท่านั้น และบางคนที่บ้านเป็นร้านขายของชำก็ต้องกลับไปช่วยขายของบ้างเช่นกัน ในกรณีที่เด็กเรียนอยู่ใกล้บ้าน ส่วนเด็กที่เรียนหนังสืออยู่ในเมืองนั้น จะไม่มีภาระกิจนี้เลย เพราะกลับมามีบ้านก็เย็นมาพร้อมที่จะรับประทานอาหารเช้าได้ทันที ส่วนเด็กผู้ชาย จะไม่มี

หน้าที่ในส่วนนี้ โดยเด็กผู้ชายบอกอย่างสนุกสนานว่า “ ป๊อจายบ่เกี้ยว เป็นหน้าที่ของแม่ยิง ” แต่ผู้วิจัยก็ยังได้พบว่า มี คช.กิติพร หาญใจ อายุ 9 ปี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาศัยอยู่กับยายและน้องสาว คือ คณ. กิตติยา หาญใจ อายุ 5 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พ่อแม่แยกทางกัน คช.กิติพร หาญใจหรือน้องกอล์ฟ ทำอาหารเก่งทุกอย่าง ทุกวันนี้ทำให้ยายและน้องสาวรับประทาน น้องกอล์ฟบอกว่า “ จ๋วยยายตั้งวัน เอ็นดูยายก็เลยยะเอง ยายคอยนั่งสอนอยู่ใกล้ ๆ ค่อนหลังผมก็ยะได้เองสบายมาก ” น้องกิตติยา หาญใจ หรือน้องก้อยก็เสริมต่อว่า “ น้องก้อยก็ยะเป็นคือ ไข่ทอด วิธียะไข่ทอดก็ง่าย ๆ เอาไข่มาหนึ่งแค้นแล้วตอกใส่ถ้วย เอาส้อมตีไข่ให้แตกใส่น้ำปลา เอากะทะตั้งไฟแล้วเอาไข่ใส่ ” ที่เล่ามาทั้งหมดนี้น้องก้อยยังไม่สามารถทำเองได้เพียงแต่ได้ดูวิธีทำจากพี่ชาย จึงนำมาเล่าให้ผู้วิจัยฟัง

จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มวัยเรียนนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่อยู่ล้อมรอบตัวคือ บ้าน โรงเรียน เพื่อน และสื่อมวลชน ซึ่งจะเห็นได้จากเด็กต้องการบรรยากาศที่ดีในการบริโภคอาหารที่บ้าน หรือในขณะที่อยู่โรงเรียน เด็กจะอยู่ท่ามกลางเพื่อนฝูง ได้รับประทานอาหารกลางวันร่วมกับเพื่อน ๆ เด็กจะมีการเลียนแบบกลุ่มเพื่อน เช่น เพื่อนคิมนมก็คิมด้วย เพื่อนซื้อขนมอะไรก็ซื้อตาม โดยที่มีสิ่งสนับสนุน คือ สื่อโฆษณาทางโทรทัศน์ จึงทำให้มีความต้องการที่จะลองบริโภค การจัดบริการอาหารในโรงเรียนก็มีส่วนผลักดันให้เด็กรับเอาวัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่ เช่น อาหารหรือขนมที่นำมาขายในร้านค้าภายในโรงเรียน ที่นำเอาขนมสมัยใหม่ประเภทต่าง ๆ มาขายมากมาย จึงถือว่าร้านค้าเป็นสื่อที่สำคัญที่กระตุ้นให้เด็กเลือกซื้ออาหารได้ด้วยตัวเอง ในขณะที่เด็กวัยนี้ก็โตพอที่จะช่วยตัวเองได้ในเรื่องอาหาร รู้จักเลือกอาหารว่าอาหารอะไรชอบหรือไม่ชอบ โดยที่อาหารเหล่านั้นอาจมีคุณค่าหรือไม่ก็ได้ และที่สำคัญเด็กวัยนี้ สามารถตัดสินใจได้เองว่าจะเลือกซื้ออาหารชนิดใดมารับประทาน นอกเหนือจากอาหารหลักที่รับประทานที่บ้าน จึงอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารได้เริ่มขึ้นในขณะที่เด็กเข้าโรงเรียน ในขณะที่เด็กวัยนี้ก็พบว่าบทบาทในการกล่อมเกลากลางในครอบครัว เริ่มลดน้อยลงกว่าตอนที่เป็นเด็กเล็ก ซึ่งเห็น

ได้ว่า วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของเด็กวัยเรียนนี้ จะเป็นไปตาม กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ตลอดเวลา

ค. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มเด็กวัยรุ่น

หมู่บ้านป่าแดดในปัจจุบัน จะพบกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15 - 25 ปีประมาณ 72 คน ซึ่งมีทั้งที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษา อุดมศึกษา และไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ทำงานอยู่ โรงงานอุตสาหกรรมใกล้หมู่บ้าน และทำงานอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวัยรุ่นที่กำลังอยู่ในระหว่างการเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษานั้น ไม่ได้เรียนอยู่ในหมู่บ้าน แต่เด็กวัยรุ่นกลุ่มนี้ ต้องเดินทางไปเรียนหนังสือในตัวอำเภอ และตัวจังหวัด ซึ่งมีระยะทางอย่างน้อย 4 กิโลเมตร และไกลที่สุดถึง 18 กิโลเมตร โดยพาหนะที่เดินทางนั้นมีทั้ง รถมอเตอร์ไซด์ส่วนตัว และรถโดยสารประจำทาง ซึ่งการเดินทางไปเรียนนั้นทุกคนจะต้องตื่นแต่เช้าและรีบเดินทางไปเรียน ดังนั้นการรับประทานอาหารเข้าในเด็กกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะไม่รับประทานที่บ้าน จะรับประทานก็เพียงนมสด 1 แก้ว หรือโอวัลตินชงร้อน ๆ 1 แก้ว บางคนก็ไปรับประทานที่โรงเรียน แต่สาเหตุที่พบว่าเด็กไม่ค่อยรับประทานอาหารเข้านั้นเป็นเพราะกลัว อ้วน ในกลุ่มนี้จะมีอายุอยู่ประมาณ 15 - 16 ปี ซึ่งเป็นวัยที่กำลังรักสวยรักงาม และยังพบอีกว่ากลุ่มนี้มีพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภค อาหารสไตล์ แปลก ๆ รสชาติใหม่ ๆ เพราะเบื่ออาหารที่บ้าน ซึ่งมีรสชาติซ้ำ ๆ และประเภทอาหารจะไม่แตกต่างกับทุก ๆ วัน ซึ่งน้องปรารถนา พุทธศิลป์ อายุ 16 ปี ปรรณในเชิงบ่นว่า “เบื่ออาหารดีแม่ยะ อดหยิ่งก็แกงหยวก สู้พ่อป่ได้ ชอบยะอาหารแปลก ๆ หือกินอยู่ดี ๆ” ซึ่งพ่อของเด็กเองจะทำงานต่างจังหวัด อาทิตย์หนึ่งถึงจะกลับบ้านครั้งหนึ่ง และประกอบกับเป็นคนที่ชอบทำอาหาร ซื้อส่งเกิดอีกประการหนึ่ง วัยรุ่นในบ้านป่าแดดนี้ มีพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ตามแบบเพื่อน และชอบร้านอาหารที่มีระดับ ซึ่งนิยมชมชอบและยอมรับได้เร็วมาก พี่ชนพร บุญหมั่น อายุ 36 ปี บอกว่า “ลูกสาวบ่ชอบกินข้าวบ้าน ชอบออกไปกินกับเพื่อนจนตนเองไม่รู้ว่าลูกชอบกินอะหยิ่ง” น้องรัตติยา คำนวนฉวี อายุ 17 ปี ลูกสาวแทรกพูดขึ้นว่า “ก็แม่ชอบยะอาหารรสจืด บ่มัก ก็เลยไปกินอาหารชนิดยากับเพื่อน ร้าแต่ ๆ เจ้า” ซึ่งแม่เองก็ไม่สามารถห้ามลูกได้ แต่เป็นที่น่าสนใจอีกประเด็น คือ เด็กวัยรุ่น

ที่เรียนหนังสืออยู่ ไม่สามารถแยกแยะระหว่างอาหารพื้นเมืองกับอาหารไทยได้ ปรานี พุทธิศิลป์ อายุ 15 ปี บอกว่า “แม่จะอะหังงมาก็กินหมด บั๊วว่าอาหารพื้นเมืองหรืออาหารไทย” จากการสนทนาแบบไม่เป็นทางการพบว่ากลุ่มวัยรุ่น ไม่ได้ให้ความสนใจในอาหารที่บ้านเท่าที่ควร ส่วนมากจะเป็นการพูดถึงร้านอาหารในห้างสรรพสินค้า เค็กรๆ บอกว่าถ้าจะให้เลือกกินอาหาร ก็ จะเลือกกินอาหารสไตล์ฝรั่งที่ขายในห้างสรรพสินค้ามีชื่อในตัวจังหวัดเชียงใหม่มากกว่า เพราะ อร่อยดี โดยเด็กวัยรุ่นชอบไปกับเพื่อน ๆ ในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือ ไม่ก็เพื่อนที่อยู่ในตัวเมืองจะเอา รถมารีบออกไปกินโดยนำแม่ไปด้วย

“สาเหตุที่ผู้จ้กร้านขายอาหารและนมเหล่านี้ก็เพราะดูจากโฆษณาในทีวี เพื่อนตีโงงเขียน ผู้ถึงอยู่ตั้งวันว่าอร่อย และเคยซื้อนมเหล่านั้นมากินตีโงงเขียน พอหันก็อยากลอง ก็เลยขอ เพื่อนจิมผู้สึกว่าราและตีจ้ก็เลยเข้าไปในเมือง เพื่อหาซื้อมากินพ่อง” (น้องนิตยา หาญใจ อายุ 15 ปี เล่าให้ฟัง) เด็ก ๆ เคยซื้อมาทานที่บ้านโดยแบ่งให้แม่และพ่อที่อยู่ที่บ้านได้ทานด้วยกัน นางสมพร พุทธิศิลป์ อายุ 36 ปี ผู้เป็นแม่บอกว่า “ตีอนแรก กว่าลูก เพราะเสียงเงิน พอลูกเอามา ท้อกิน ก็ตีจ้จ้ วันหลังเลยถือเงินไปซื้อ”

จากการสังเกตพฤติกรรมของวัยรุ่นบ้านป่าแค่นี้พบว่า เป็นเด็กรุ่นใหม่ที่มีความทันสมัย ชอบอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ด (ฟาสต์ฟู้ดเป็นคำพูดของอเมริกันชน หมายถึงอาหารกินเร็ว ส่วนประกอบของอาหารฟาสต์ฟู้ดได้แก่ แป้ง เนื้อสัตว์ และผัก แล้วนำมาประกอบเป็นอาหาร สำเร็จรูปพร้อมบริโภค เช่น ไล้กรอก แฮม เบคอน ไก่ทอด แล้วประดับด้วย แต่งคองเปรี้ยว ผักกาดหอม มะเจือเทศ แต่ด้าเป็นไทยฟาสต์ฟู้ด หมายถึงอาหารจานด่วน เช่น ข้าวราดแกง ข้าวขาหมู ข้าวหมูแดง บะหมี่ ก๋วยเตี้ยวลูกชิ้น ฯลฯ ซึ่งอาจจะเป็นอาหารมือเช้า มือกลางวันหรือ มือเย็น) โดยจากการพูดคุยโดยทั่ว ๆ ไป เด็กวัยรุ่นในโรงเรียน ไม่ว่าจะเรียนในตัวอำเภอหรือ ตัวจังหวัดก็ตาม ไม่ชอบอาหารพื้นเมืองและข้าวเหนียว โดยบอกว่าซ่าซาก น่าเบือ ถ้ากินมากจะ ทำให้อ้วน ส่วนมากจะกินข้าวจ้าว กับอาหารไทย ๆ เช่น ต้มจืด ผัดผัดต่าง ๆ และสามารถ ปรุงอาหารได้เองอย่างง่าย ๆ เนื่องจากเคยเข้าไปช่วยแม่ทำทุกวัน แต่การเข้าไปช่วยนั้นไม่ได้เกิด

จากความตั้งใจ แต่ถูกสั่งให้ทำ และเด็กจะทำอาหาร ได้คือต่อเมื่อ “แม่บับบ์ และบู้จี้ ถ้าบับเมื่อใด จะหนีทันที” (ปราณี พุทธศิลป์ เล่าให้ฟัง)

ถึงกระนั้นก็ดี ไม่ใช่ว่าเด็ก ๆ จะไม่รับประทานอาหารพื้นเมือง ยังมีอาหารพื้นเมืองอีก ชนิดหนึ่งที่ทุกคนทุกกลุ่มอายุชื่นชอบเป็นพิเศษ คือ ข้าวเหนียว ส้มตำ ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นเป็นประจำขณะเก็บข้อมูลทุกครั้งที่มีวงสนทนาในกลุ่มวัยรุ่นในช่วงเสาร์ - อาทิตย์ กลางวงสนทนาจะต้องมีข้าวเหนียว ส้มตำทุกครั้ง และของขบเคี้ยวประเภทอื่น ๆ ซึ่งทุกคนบอกว่า “กินไปคุยไปเพลินดี โดยเฉพาะถ้ามีส้มตำแล้วยังคุยสนุก งานเดียวไม่เคยพอ” เนื่องจากส้มตำเป็นอาหารที่มีรสจัดเปรี้ยว หวาน เค็ม เผ็ด อยู่ในงานเดียว

หากจะได้พิจารณาถึงในแง่มุมมองของวัฒนธรรมประเพณี และลักษณะความเชื่อในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มวัยรุ่นบ้านป่าแดดทั้งหญิงและชายไม่ค่อยเชื่อตามผู้ใหญ่ หรือบิดามารดาอบรมสั่งสอนเท่าที่ควร เด็กวัยรุ่นชอบการสอนที่มีเหตุผล ไม่ชอบให้บิดา มารดาใช้อารมณ์กับตนเอง เมื่อใดที่ถูกกดดันโดยการใช้อารมณ์ เด็กจะมีการปฏิเสธทันที เท่าที่ผู้วิจัยสังเกตพบว่า เด็กหญิงจะมีการเรียนรู้ในเรื่องการประกอบอาหารจากบิดา มากกว่ามารดา เนื่องจากว่าพ่อไม่สู้จู้ น้อยวัลภา หาญใจ อายุ 21 ปี บอกว่า “เวลาทำอาหารกับพ่อมันดี มีอาหารแปลก ๆ มาสอนอยู่บ่อย ๆ” แต่ยังมีบางคนที่ยึดเอาผู้ใหญ่ล้าชืดซึ่งไม่ใช่ญาติพี่น้อง เป็นแบบอย่างในเรื่องการทำอาหาร จากการทำงานและมีกิจกรรมร่วมกันทุกวันน้องนิตยา หาญใจ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเด็ก ร่วมกับนางรุ่งรัตน์ บุญสูง เจ้าของกิจการสถานรับเลี้ยงเด็ก “รุ่งรัตน์” บอกว่า “น้องบับได้อยู่กับพ่อแม่ อยู่กับยาย เลขยะอาหารบับเป็น ตั้งแต่มาอยู่ที่สถานรับเลี้ยงเด็กนี้ เคียวนี้ทำอาหารเป็นแล้ว บับมีใครสอน แต่สังเกตจากรุ่งรัตน์เวลาทำอาหารเลี้ยงเด็ก กลับไปบ้านก็ลองทำบ้าง เคียวนี้ก็เลยทำหื้อยายกินมาตลอด”

ในกรณีเดียวกัน เมื่อมามองถึงเด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และทำงานอาชีพอยู่ตามตัวเมือง และโรงงานอุตสาหกรรมบริเวณหมู่บ้าน พบว่าวัยรุ่นกลุ่มนี้ไม่พิถีพิถันในเรื่องของการเลือกอาหารเพื่อบริโภค มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ นิยมรับประทานอาหารพื้นเมือง เพราะในวันหนึ่งมัวแต่ทำงาน ไม่ค่อยได้มีเวลาไปที่ไหน เข้าก็กินอาหารที่บ้าน กลางวันก็กลับมา

กินข้าวบ้าน หรือไม่กี่ห่อมาจากบ้านและนำมากินร่วมกับเพื่อน ๆ ที่ทำงาน ช่วงเย็นก็จะกลับมา กินข้าวบ้านแต่ไม่ได้ทำเอง เพราะเนื่องจากเลิกทำงานเย็น ในหมู่บ้านไม่มีอาหารขาย แต่ต้องไป ซื้อที่ตลาดในตัวอำเภอ ซึ่งเป็นอาหารสำเร็จรูปประมาณ 2 อย่าง แต่กลุ่มนี้ก็ไม่ได้เคียดรื้อนเรื่อง อาหารการกินแต่อย่างไร เพราะยังอาศัยอยู่กับพ่อ แม่ ซึ่งแม่จะเป็นผู้จัดเตรียมให้เป็นประจำ

พฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหารของวัยรุ่นกลุ่มนี้ เป็นที่น่าสังเกตโดยเฉพาะผู้ชาย พบว่า ช่วงเย็นหลังจากเลิกงานปฏิบัติการกิจส่วนตัวเรียบร้อย บางคนจะมานั่งจับกลุ่มตั้งวง สนทนาตามบ้านเพื่อน กลางวงสนทนาจะมีสุราประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้งกับแกล้มที่เป็นจำพวก ปลาดิบ หลู้ ซึ่งบอกว่าเป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุด ทุกคนจะสนุกสนานเพลิดเพลินกับวงสนทนา พร้อมกับการดื่มเหล้า ส่วนวัยรุ่นอีกกลุ่มหนึ่งจะมีการรวมตัวกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ประมาณ 6 - 7 คน มีพาหนะคือมอเตอร์ไซค์โดยพากันไปเที่ยวในตัวเมือง ส่วนมากจะเป็น วันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ แต่ที่จะเที่ยวกันจนถึงสว่างนั้นจะเป็นวันเสาร์ เนื่องจากวันอาทิตย์ เป็นวันหยุดงาน สถานที่เที่ยวของวัยรุ่นชายบ้านป่าแดดกลุ่มนี้ จะมุ่งตรงไปยังคิสโก้เชคซึ่งเป็น สถานเริงรมย์ ดื่มสุรา ร้องเพลง เสด็จกับเพื่อนฝูงทั้งหญิงและชายเมาก็กลับบ้าน รายจ่าย สำหรับแหล่งบันเทิงนี้จะตกเฉลี่ยครั้งละ 800 - 1,000 บาท ซึ่งทุกคนจะเฉลี่ยกันในกลุ่ม หรือ ถ้าไม่มีเงินก็จะหาอาหารอร่อย ๆ แถว ๆ ซ้างทาง หรือ ได้รุ่ง รับประทาน เช่น อาหารประเภท ปิ้ง ย่าง กับสุรา และตกคึกก็จะรับประทานข้าวต้มฟู้ย ก๋วยเตี๋ยว (จากการสนทนากลุ่มต่างๆ ไป)

จากการศึกษาโดยการสนทนาและสังเกตอย่างไม่เป็นทางการในกลุ่มวัยรุ่นบ้านป่าแดดนี้ พอสรุปได้ว่า หมู่บ้านป่าแดดแบ่งวัยรุ่นออกเป็น 2 กลุ่ม คือ วัยรุ่นในระบบโรงเรียน และวัยรุ่น นอกกระบบโรงเรียน ซึ่งพบพฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหารที่แตกต่างกันอย่างมาก

วัยรุ่นในระบบโรงเรียนพบว่า ทุกคนจะต้องเดินทางออกจากหมู่บ้าน เพื่อไปเรียน หนังสือภายนอกหมู่บ้าน พบปะเพื่อนฝูงซึ่งเป็นคนต่างถิ่น พบสิ่งแปลกใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม วัยรุ่นกลุ่มนี้ชอบที่จะลองกินอาหารชนิดใหม่ ตามที่เห็นจากการ โฆษณาทางทีวี หนังสือพิมพ์ และเพื่อนฝูงชักชวน และสามารถนำเอาความทันสมัยมาสู่บิดา มารดาให้คล้อยตามได้ จากที่ผู้วิจัยพบว่า วัยรุ่นกลุ่มนี้มักจะมาจากครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีสมาชิก

ประมาณ 3 - 4 คน คือ พ่อ แม่ ลูก ซึ่งทำให้พฤติกรรมกรรมการบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมการบริโภคสมัยใหม่ โดยเฉพาะวัยรุ่นจะนิยมอาหารสไตล์แปลก ๆ รสชาติใหม่ ๆ เพราะเบื่ออาหารที่บ้านซึ่งมีรสชาติซ้ำ ๆ ในขณะที่เดียวกันได้สัมผัสกับบรรยากาศหิว ๆ และร้านอาหารมีระดับ ยิ่งนิยมชมชอบและยอมรับได้เร็วมาก จนมีความรู้สึกโก้ เก๋ และเป็นคนสมัยใหม่ของหมู่บ้าน

ส่วนวัยรุ่นนอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นกลุ่มใช้แรงงานและทำงานรับจ้างทั่วไป ช่างจะมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างเรียบง่าย จะพบปะสังสรรค์ก็แต่เฉพาะช่วงที่หยุดงาน อาหารที่บริโภคส่วนใหญ่ จะเป็นอาหารพื้นเมือง ไม่ชอบที่จะไปนั่งตามสถานที่หรู ๆ บ่อย ๆ เพราะไม่มีเวลาต้องทำงานหาเงิน ประกอบกับไม่มีเพื่อนฝูงจากภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นเพื่อนภายในหมู่บ้าน

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม วัยรุ่นทั้งสองกลุ่มก็มีพฤติกรรมที่เหมือนกัน คือกินเพื่อความ “บันเทิงและอร่อย” มากกว่าเพื่อที่จะให้อิ่มท้อง โดยไม่ได้พูดถึงภาวะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบอยู่แล้ว

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า “พฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของกลุ่มวัยรุ่น” นั้น ส่วนใหญ่ได้รับวัฒนธรรมมาจากภายนอก เพราะต้องไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้าน ได้เรียนรู้พฤติกรรมบางอย่างจากกลุ่มเพื่อน โดยถือว่าเป็นใบเบิกทางที่ทำให้เข้าไปอยู่ในกลุ่มเพื่อนได้ และมีการชักชวนไปหาแหล่งเรียนรู้จากในตัวเมืองที่มีความทันสมัย ดังนั้นพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหาร จึงเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครอบครัว ในขณะที่เดียวกันสื่อมวลชนก็เข้ามามีบทบาทในกลุ่มวัยรุ่นมากขึ้น ทำให้ความต้องการทดลองกับอาหารสไตล์แปลก ๆ รสชาติใหม่ ตามแรงโฆษณาจากโทรทัศน์และความนิยมของวัยรุ่น อย่างไรก็ตามสิ่งที่วัยรุ่นต้องการการยอมรับจากเพื่อน ๆ และคนรอบข้าง วัยรุ่นจึงค่อนข้างที่จะพิถีพิถันเกี่ยวกับอาหารเป็นพิเศษ เนื่องจากกลัวความไม่สวยงามถึงกับยอมอดอาหารบางมื้อ หรืออาหารที่ตนเองชอบ

แต่ถึงอย่างไรก็ตามวัฒนธรรม ประเพณีแบบดั้งเดิมของชาวเหนือที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหาร ก็ยังคงมีอยู่ในหมู่วัยรุ่นที่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่ภายในหมู่บ้าน คือ การชอบ

ที่จะรับประทานข้าวเหนียว ซึ่งเป็นอาหารหลักตามประเพณี ซึ่งอาจจะมีผลมาจากการไม่ได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนต่างถิ่น เนื่องจากต้องเอาเวลาไปประกอบอาชีพเพื่อครอบครัว

จากการศึกษายังพบอีกว่า เด็กวัยรุ่นจะมีการเรียนรู้ได้ดีจากบิดามากกว่ามารดา เนื่องจากบิดามักเป็นคนใจเย็น ประกอบกับทำงานอาชีพนอกบ้าน จึงรับเอาสิ่งแปลกใหม่เข้าบ้าน กระนั้นก็ดี ปัจจุบันเด็กวัยรุ่นสมัยใหม่ก็ไม่ใช่แค่เพียงรับการถ่ายทอดจากบิดา มารดาเท่านั้น แต่เด็กวัยรุ่นยังสามารถรับเอาวัฒนธรรมใหม่มาถ่ายทอดสู่ครอบครัวได้เช่นกัน โดยส่วนมากจะเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว และเด็กได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี

ง. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน

จากการศึกษาตามข้อมูล กชช.2ค พบว่ากลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานหมู่บ้านนี้ทั้งหญิงและชาย มีจำนวน 135 คน มีอายุระหว่าง 26-59 ปี ซึ่งพบว่ามีอาชีพซึ่งแตกต่างกันคือ รับราชการ ทำงานเป็นลูกจ้างเอกชน ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม และงานช่างฝีมือในหมู่บ้าน ลักษณะการทำงานแบบเข้าไปเย็นกลับ

การเก็บข้อมูลในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผลจากการศึกษาพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารพบว่า ชาวบ้านป่าแดดให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับคำว่า อาหารคือ “สิ่งที่รับประทานได้ และไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย” โดยเฉพาะอารมณ์ในขณะรับประทานอาหารเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าอยู่ในภาวะเครียดจะรับประทานอาหารได้น้อย แต่ถ้าเมื่อไหร่มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูงหรือพี่น้อง จะรับประทานอาหารได้มาก จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านไม่ได้ทำงานอาชีพ จะมีหน้าที่เป็นผู้ประกอบอาหาร ส่วนผู้ชายอาหารนั้น จะเป็นพ่อบ้านที่รับราชการหรือทำงานภายนอกหมู่บ้าน ช่วงเย็นกลับบ้านจะซื้ออาหารสด หรือไม่ก็เป็นอาหารสำเร็จรูป ส่วนตัวแม่บ้านเองจะเป็นผู้หาอาหารในช่วงเช้า ก็จะต้องจ่ายอาหารเช้าในเวลาประมาณ 06.30 - 07.30 น. ที่ร้านค้าของชำในหมู่บ้านเนื่องจากมีแม่ค้าไปรับอาหารมาจากตลาดในอำเภอ ส่วนราคาก็ไม่ได้แตกต่างกันไปยั้งตลาดในอำเภอมาก พี่พงษา กลางใจ อายุ 42 ปี บอกว่า “ดีกว่าซื้อมอเตอร์ไซด์ไปซื้อที่ตลาด อาหารมีเยอะแยะ เลือกตามใจชอบ”

สำหรับแม่บ้านที่ต้องไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้านนั้น บางคนก็ตื่นมาทำอาหารแต่เช้า แต่ผู้ที่เป็นคนโสดนั้น จะมีแม่เป็นคนจัดเตรียมอาหารให้ หรือบางครั้งก็ไปหาซื้ออาหารตาม มินิมาร์ทบ้าง ร้านอาหารใกล้ที่ทำงานบ้าง ทั้งนี้แล้วแต่สะดวก ในกรณีที่ไปซื้ออาหารที่มินิมาร์ท นั้น จะเป็นอาหารประเภทนมสด น้ำส้มลักษณะเป็นขวดหรือกล่องในราคา 6-7 บาท และขนม ประเภทขนมปังอีกหนึ่งอย่าง ถ้าซื้อในร้านอาหารก็จะเป็นอาหารจำพวกอาหารพื้นเมือง ไก่ทอด น้ำพริกแดง แคบหมู ข้าวเหนียว และก็ยังมีส่วนกลุ่ม ที่ไม่ยอมรับประทานอาหารเช้าเลย เนื่องจากบอกว่าไม่หิว และกลัวอ้วน (จากการสนทนากลุ่มทั่วไป)

อย่างไรก็ตามในกลุ่มวัยทำงานนี้ ต่างก็แยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ โดยต่างมีสมาชิก ในกลุ่มที่แตกย่อยออกไปอีกโดยเป็นคนต่างถิ่น เช่น คนต่างหมู่บ้าน ต่างอำเภอ และต่างจังหวัด ซึ่งอพยพมาประกอบอาชีพ ส่วนมากจะเป็นงานราชการและโรงงานอุตสาหกรรม ด้วยเหตุนี้ พฤติกรรมการกินในกลุ่มนี้จะเป็นไปในเชิงแลกเปลี่ยนกัน ถ้าวันไหนเบื่ออาหารพื้นเมือง ก็จะถูก เพื่อนเสนอให้กินอาหารประเภทอื่น ๆ คือ อาหารอีสาน และอาหารไทย กลุ่มที่ทำงานราชการ นั้น โดยมากจะรับประทานอาหารเช้าจำพวก เพราะสังคมทำให้ไม่สามารถเลือกบริโภคได้ตามใจชอบ จะเป็นการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน เช่นงานสังสรรค์ภายในหมู่คณะ งานปีใหม่ งานเกษียณอายุราชการ งานแต่งงาน งานวันเกิด หรือแม้กระทั่งงานศพ ซึ่งในปัจจุบันรายการ อาหารจะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของสังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีงานเลี้ยงสังสรรค์ ภายในหมู่คณะ บางครั้งจะเป็นอาหารพื้นเมือง คือ ส้มตำ ลาบสุก ไก่ทอด ข้าวเหนียว บางครั้งมีการยกทีมเข้าสวนอาหาร ซึ่งเป็นอาหารไทย ๆ ซึ่งมีลักษณะของรายการอาหารตามร้านอาหารทั่วไป

งานแต่งงานก็เช่นกัน เมื่ออดีตงานแต่งงาน อาหารจะต้องเป็นสัญลักษณ์แทนคำบอกกล่าว รายการอาหารจะต้องเป็น “แกงผัก เพื่อจะได้ให้คู่บ่าวสาวช่วยกันพุ่มพุกความรักให้ยาวนานยาวนานเส้นเพื่อที่จะทำให้ความรักของทั้งคู่ยืนยาวจนถึงไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร” (นางคำปิ่น วันดี อายุ 43 ปี อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เล่าให้ฟัง) ในขณะที่เดียวกันก็มีแม่บ้าน บางคนเคยออกไปทำงานต่างจังหวัด บางคนได้สามีเป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรม

การบริโภคที่เปลี่ยนแปลงจนเห็นได้ชัด เพราะต้องไปปรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน
 ที่กัลยา ทิพย์สม อายุ 39 ปี บอกว่า “เราต้องปรับสภาพตามสามี ที่เป็นชาวต่างชาติ เพราะ
 เขามาไกล เขาชอบอะไรเราก็ต้องทำให้กิน แต่บางทีเขาก็กินอาหารพื้นเมืองได้เหมือนกัน”
 ส่วนพี่ธนพร บุญหมั่น นั้น ปัจจุบันเป็นอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เคยไปทำงานในกรุงเทพฯ
 บอกว่า “ตอนไปอยู่กรุงเทพฯใหม่ ๆ ผอมมากเพราะไม่ค่อยมีอาหารเมืองชาย ต้องทำกินเอง แต่
 ไม่มีเวลา ก็เลยต้องทำเอง พอหลังๆ มากก็เคยชินกับอาหารไทย เคี้ยวนี้กลับมาอยู่บ้านป่าแควนก็ทำ
 อาหารสลับกัน ไทยบ้าง เมืองบ้าง แต่ลูกสาวไม่ชอบอาหารพื้นเมือง บอกว่าไม่อร่อย จำเจ”
 และในฐานะที่พี่ธนพร บุญหมั่น เป็นคนบ้านป่าแควน ทำอาหารเก่ง และยังเป็นอาสาสมัคร
 สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ทางโรงเรียนประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน ก็ได้จ้างให้เป็นแม่ครัว
 ประจำโรงเรียนโดยได้ค่าจ้างวันละ 70 บาท ทำหน้าที่ประกอบอาหาร ตามรายการอาหารที่ครู
 โภชนาการของโรงเรียนเป็นผู้กำหนดให้ และยังเป็นผู้ทำหน้าที่จ่ายตลาดอีกด้วย โดยรายการ
 อาหารเหล่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารไทยทั้งสิ้น เช่น ต้มจืดประเภทต่าง ๆ ข้าวผัด ไข่เจียว
 ฯลฯ ด้วยเหตุนี้พี่ธนพร จึงกล่าวว่า “ทำงานจีน จนต้องทำให้ลูก ๆ กิน แต่สามีไม่ชอบ สามี
 ชอบแต่อาหารพื้นเมือง เพราะเป็นคนทำงานอยู่ภายในหมู่บ้านมาตลอด”

ในขณะที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในหมู่บ้านป่าแควนนั้น ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าสังเกตแบบมีส่วนร่วม
 ร่วมอยู่หลายครั้ง โดยการเข้าร่วมวงรับประทานอาหารใน หลาย ๆ บ้าน ร่วมรับประทานอาหาร
 ในงานพิธีทางศาสนาที่วัด และงานศพ ซึ่งพบว่าการรับประทานอาหารภายในครอบครัวนั้น ใน
 สำหรับอาหารประกอบด้วยข้าวเหนียว ข้าวเจ้า อาหารพื้นเมืองหนึ่งอย่างและอาหารไทย จาก
 การสังเกตพบว่าผู้ที่มีอายุจะชอบรับประทานอาหารข้าวเหนียว ส่วนกลุ่มผู้หญิงที่ทำงานนอกบ้านมักจะ
 ชอบข้าวเจ้า เพราะทำให้ไม่อ้วน ส่วนผู้ชายจะไม่ชอบข้าวเจ้าเลย โดยบอกว่าไม่อึดท้อง
 ส่วนในงานพิธีทางศาสนาที่วัดนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านที่มีอายุระหว่าง
 30- 40 ปี ประมาณ 10 คน มาช่วยกันทำอาหารถวายพระ “แต่ส่วนมากจะซื้ออาหารไทยสำเร็จรูป
 มากกว่าเพราะสะดวกกว่า เนื่องจากกลุ่มแม่บ้านมาช่วยกันน้อยมาก เพราะทุกคนห้วงงานประจำ
 ไม่อยากหยุดงานกลัวถูกตัดเงิน” พี่กัลยา เล่าให้ฟัง ส่วนผู้สูงอายุ นั้น ไม่ได้ช่วยทำอาหารเลย

เพราะต้องจำศีล จะช่วยก็เพียงประเคนอาหารถวายพระ (จากการสังเกตของผู้วิจัย) เป็นที่น่าสนใจว่าผู้ที่เป็นกำลังสำคัญของการจัดอาหาร ในพิธีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้น ส่วนมากจะเป็นที่กล้าหาญ เพราะมีความคล่องตัวและชาวบ้านให้ความไว้วางใจ เนื่องจากมีประสบการณ์มากกว่าคนอื่น ๆ เพราะในอดีตเคยเป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุข เคยทำงานหลายอย่างในต่างจังหวัด และในปัจจุบันที่กล้าหาญไม่ได้ออกไปทำงานอาชีพ แต่ทำขนมเบเกอรี่ส่งตามร้านค้าต่าง ๆ ในตัวอำเภอ ซึ่งจัดว่าเป็นผู้ที่มีฝีมือคนหนึ่งในหมู่บ้าน แต่จากการสังเกตพบว่า ยังไม่มีแม่บ้านคนใดให้ความสนใจอาชีพนี้ เช่นเดียวกับที่สรวาย ประธานกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งพยายามจะรวมกลุ่มแม่บ้านเพื่อเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า แต่ก็รวมกลุ่มไม่ได้ ซึ่งที่สรวายเองนั้นเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงมาโดยตลอด ปัจจุบันก็พบกับความสำเร็จ เพราะมีอาชีพเป็นช่างตัดเย็บเสื้อผ้าภายในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยพบว่า กลุ่มแม่บ้านที่ไม่ได้ให้ความสนใจในอาชีพต่างๆ ที่กล่าวมานั้น เนื่องจากบอกว่า “เหนื่อย ต้องลงทุนทุกอย่างกว่าจะได้เงินมาคิดดูแล้วไม่คุ้ม ผู้ทำงานโรงงานดีกว่า เงินได้เสมอดันเสมอปลาย” (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม)

ในกลุ่มพ่อบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านป่าแดดก็เช่นเดียวกัน พ่อบ้านที่ทำงานในตัวเมือง ก็สามารถที่จะบริโภคอาหารได้หลายประเภท เนื่องจากต้องตามสังคมเพื่อนฝูง พ่อบ้านที่ทำงานอยู่ในหมู่บ้านก็เลือกที่จะกินอาหารพื้นเมืองมากกว่า แต่มีสิ่งที่เหมือนกันคือ พ่อบ้านชอบที่จะเปลี่ยนบรรยากาศไปนั่งตามร้านอาหารมากที่สุด “เพราะมีเสียงเพลง ทำให้เพลินดี กินอาหารได้มาก อีกอย่างแม่บ้านเหนื่อยมานาน ก็คิดจะไปเปลี่ยนบรรยากาศบ้างจะได้ไม่จำเจ และที่สำคัญคือ อาหารบางอย่างที่อยากกิน แต่ถ้าทำที่บ้านก็ไม่สะดวก เครื่องไม้เครื่องมือไม่มีซื้อเขากินก็ราคาพอ ๆ กันสู้ไปนั่งกินที่ร้านไม่ดีกว่าหรือ” (นายดวงเนตร ศรีทอง อายุ 45 ปี) และยังพบอีกว่า เมื่อกลุ่มพ่อบ้านทำงานหนัก ส่วนมากจะดื่มเครื่องดื่มบำรุงกำลังประเภทต่าง ๆ โดยดื่มแล้วกำลังจะเพิ่มขึ้น และอีกประเภทคือ สุรา ซึ่งบางคนคิดเป็นนิสัยต้องดื่มทุกวัน ส่วนบางกลุ่มก็จะดื่มในงานเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อมของชีวิต และอาชีพการทำมาหากินของคนในชุมชน ที่เป็นผลมาจากปัจจัยทางธรรมชาติผสมกับปัจจัยของคนในชุมชน

เอง คือการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงกลุ่มสังคมในชนบท โดยการนำเอาระเบียบสังคมแบบใหม่ ๆ เข้ามา เช่น พ่อบ้าน แม่บ้านที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านพบปะเพื่อนฝูง มีการรับประทานอาหารนอกบ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ได้รับความบันเทิงในการรับประทานอาหารแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ จากสังคมวัฒนธรรมอื่น เหล่านี้ ยิ่งทำให้พฤติกรรมกรรมการเลือกอาหารในสังคมชนบทมีการเปลี่ยนแปลงตามสังคมอื่น ๆ ได้เร็วยิ่งขึ้น และในบางเรื่อง ก็มีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนไปจากแบบแผนเดิมที่เคยใช้กันมา คือ อาหารในพิธีการต่าง ๆ เช่น การทำบุญ การแต่งงาน งานศพ ฯลฯ ซึ่งเคยรักษาแบบอย่างเดิมไว้นั้น ปัจจุบันต้องดัดแปลงไปตามความเหมาะสมจำเป็น โดยหันมาใช้วิธีใหม่ทันสมัยแทน

แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีกลุ่มคนอีกบางกลุ่ม ซึ่งยังคงวัฒนธรรมการบริโภคแบบดั้งเดิมไว้ เนื่องจากอยู่ในครอบครัวที่ยังอบรมสั่งสอนสมาชิกให้ยอมรับใช้ระเบียบวิธีการบริโภคอาหารอันเป็นประเพณีดั้งเดิม และอาจเป็นผลมาจากกลุ่มคนนั้น ไม่ได้มีโอกาสติดต่อกับบุคคลภายนอกจากสังคมอื่นใดเลย จึงไม่เคยมีโอกาสได้เห็นบางอย่าง วิธีการอื่นที่แตกต่างไปให้เกิดการเปรียบเทียบแล้วเลือกพฤติกรรมการบริโภคแบบสมัยใหม่โดยการเลียนแบบสังคมเมือง

จ. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มผู้สูงอายุ

จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุของบ้านป่าแดดนั้น ปัจจุบันมีจำนวน 73 คน มีอายุตั้งแต่ 60 ปี จนถึง 97 ปี กลุ่มผู้สูงอายุหมู่บ้านนี้มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ได้ทำงานอาชีพ อยู่กับบ้านทำงานบ้าน ซึ่งบางครอบครัวอยู่กันเพียง 2 คน ลูกหลานออกไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อื่น หรือในหมู่บ้านเดียวกันแต่ส่วนใหญ่จะอยู่บ้านใกล้ลูกหลาน ในกรณีที่มีบริเวณมากพอที่สร้างบ้านในรั้วเดียวกัน และยังมีผู้สูงอายุอีกกลุ่มที่ย้ายถิ่นมาจากต่างจังหวัด โดยจะเป็นผู้ที่เกษียณอายุราชการ ซึ่งได้มาซื้อบ้านซื้อที่ดินอยู่ในหมู่บ้านนี้โดยมิได้เป็นเครือญาติกับชาวบ้านป่าแดดเลย

ผลการศึกษาในเรื่องพฤติกรรมการบริโภคพบว่า ปัจจุบันผู้สูงอายุในหมู่บ้านนี้ จะแยกการประกอบอาหาร โดยจะจัดหาและเตรียมอาหารเพื่อบริโภคเฉพาะสองคน เนื่องมาจากลูก ๆ ได้แต่งงานและแยกครอบครัวไปตั้งครอบครัวใหม่อยู่ใกล้ ๆ บ้าน บางครั้งลูกสาวหรือลูกสะใภ้ก็จะทำอาหารให้บ้างเป็นครั้งเป็นคราว ส่วนผู้สูงอายุเองจะทำอาหารวันละ 2 ครั้ง คือ มื้อเช้า

และเย็น มีกลางวันจะกินที่เหลือจากมือเช้า อาหารที่ชอบรับประทานส่วนมากจะเป็นพวก น้ำพริก ผักลวก เพราะกินง่าย เนื่องจากมีปัญหาเรื่องฟัน และ “กินอาหารไม่อร่อย” สัมภาษณ์ (คุณป้าศรีวรรณ ธรรมแสง อายุ 69 ปี) ส่วนอาหารที่มีกะทิไม่ชอบและไม่นิยมทำกินเลย ไม่ใช่ เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น แต่คนเหนือโดยทั่วไป ไม่ชอบอาหารที่มันมาก เช่นกะทิ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุในบ้านนี้ จะไม่กินเนื้อหมูเลยในวันที่ถือศีลแปด (จากการสนทนากลุ่ม)

จากการศึกษาผู้สูงอายุในปัจจุบันพบว่า ลักษณะความเชื่อที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหาร แบบในอดีต ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้าง โดยจะเป็นในส่วนที่อยู่กับครอบครัวชาย ซึ่งยังคงมี ข้อห้ามและข้อแนะนำที่พิเศษอยู่มาก เช่น หญิงมีครรภ์และหญิงแม่ลูกอ่อน ถูกกำหนดให้ถือ ปฏิบัติหรือเกี่ยวข้อง โดยเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกิน โดยเฉพาะในภาวะตั้งครรภ์และเลี้ยง ลูกอ่อนภาวะอยู่เดือนหรืออยู่กรรม ทั้งนี้โดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดข้อ ห้ามและข้อแนะนำที่ถือปฏิบัติกันมานานในชุมชนให้แม่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันไป นอกจากนี้ ญาติหรือเพื่อนบ้านก็มีส่วนเป็นสื่อสำคัญในการสืบทอดพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งทางบวกและทางลบ

ผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้สูงอายุที่มีลูกหรือหลานที่มีการศึกษาสูง จะมีพฤติกรรมเลือก บริโภคอาหารที่แตกต่างจากในอดีตมากคือ จะไม่มีความเชื่อที่ไร้เหตุผลซึ่งแม่จันทร์ดีบ แก้วมีศรี บอกว่า “เดี๋ยวนี้บ้านเมืองเขาเจริญกว่าเมื่อก่อน ลูก ๆ เขาก็เรียนมาสูงเราอยู่กับบ้าน ก็ต้องเชื่อเขา” อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า เดี่ยวนี้อาหารทุกอย่างต้องซื้อหมด ยกเว้นน้ำ แต่บางครั้งก็ต้องซื้อเหมือนกัน ในสมัยก่อนไม่เคยซื้ออาหารหาเอาตามทุ่งนา ปัจจุบันทุ่งนาก็หา ไม่ได้อีกแล้ว เพราะมีการฉีดยาฆ่าหญ้าและฆ่าแมลง การทำนาก็เช่นกันเมื่อสมัยก่อนทำเองหมด เดี่ยวนี้ไม่มีแม่แต่ทุ่งนา เนื่องจากกลายเป็นสวนลำไยไปหมด (จากการจัดสนทนากลุ่มผู้สูงอายุ)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้สูงอายุในปัจจุบัน ได้รับความรู้จากสื่อมวลชน คือ โทรทัศน์มากที่สุด เนื่องจากมีเวลาว่างในช่วงกลางวัน แม่จันทร์สม ดีบสม อายุ 69 ปี บอกกับ เพื่อน ๆ ในกลุ่มขณะที่นั่งล้อมวงกินข้าวว่า “เดี๋ยวนี้เลิกกินแกงฮังเลแล้ว เพราะหมอเขาห้าม วันนั้นดูในทีวี หมอบอกว่าแกงฮังเลมันมันมาก จะทำให้เป็นมะเร็งในเส้นเลือด” อย่างไรก็ตามใน หมู่บ้านนี้อยู่ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลชุมชนแต่ปรากฏว่าไม่ได้มีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลหรือ

ให้ความรู้กับกลุ่มผู้สูงอายุในเรื่องของการบริโภคอาหาร (จากการสนทนาทั่วไป) แต่เจ้าหน้าที่ได้เข้ามาทำการฉีดวัคซีนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อเนื่องเท่านั้น (หรือจะเข้ามาแนะนำในช่วงที่มีโรคระบาดเท่านั้น) ผู้สูงอายุเองก็มีความใฝ่รู้ในตัว โดยหาความรู้จากการฟังเพื่อนบ้าน เล่าขานเรื่องสุขภาพในกรณีที่ทราบข่าวมาจากหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง วิทยุบ้าง ในขณะที่ไปจ่ายอาหารตามร้านค้าของชำในหมู่บ้านช่วงเช้า และนำกลับมาวิพากษ์วิจารณ์กันต่างๆ นานา บางคนก็เชื่อ บางคนก็ไม่เชื่อ

จากร้านค้าของชำที่ขายอาหารช่วงเช้านี้ ในช่วงเย็นก็จะมีผู้สูงอายุชาย มานั่งล้อมวงเพื่อดื่มสุราที่ขายเป็นก๊ง ๆ ละ 5 บาท โดยดื่มกันคนละ 2 - 3 ก๊ง แล้วคุยกันในเรื่องของผู้ชาย ๆ จากการสังเกตพบว่า พฤติกรรมการดื่มเหล่านี้มีทุกเย็นและเป็นกลุ่มคนเดียวกันประมาณ 4-5 คน หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน และรับประทานอาหารเช้า ผู้สูงอายุไม่ว่าหญิงหรือชายจะรับประทานอาหารเช้าได้น้อย เนื่องจากพบว่าลักษณะการรับประทานอาหารไม่เหมือนเดิม ทำให้ไม่อร่อย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุก็ยังสามารถทำอาหารแปลกๆ เนื่องมาจากอยากลองดูว่าจะอร่อยหรือไม่ (จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม)

สำหรับรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ในเรื่องพฤติกรรมการบริโภคอาหารในระดับครัวเรือนนั้น ในอดีตและปัจจุบันไม่แตกต่างกัน โดยจะเป็นในลักษณะการถ่ายทอดความรู้ทางตรงและทางอ้อม โดยลูกหลานจะเรียนรู้เองโดยธรรมชาติ จากการช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปจนถึงกระทั่งการเริ่มปฏิบัติเอง และค่อยๆ มีความชำนาญในที่สุด โดยการเรียนรู้กันต่อ ๆ มา จากรุ่นแม่ มายังรุ่นลูก อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุยังได้ให้ข้อพิจารณาว่า “ในปัจจุบันนี้ลักษณะการถ่ายทอดดังกล่าวคงจะหมดไปแล้ว เนื่องจากเด็กรุ่นลูกมัวแต่ทำงานนอกบ้านไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องอาหารการกินเป็นพิเศษ ทำงานกลับบ้านก็ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากข้างนอกเข้ามา”

ถึงแม้ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในครัวเรือน เป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้มาก่อน ในปัจจุบันบทบาทเหล่านั้นลดน้อยลง เนื่องมาจากการคืนชน การหางานทำนอกบ้าน การไม่มีเวลาของเด็กรุ่นหลัง จึงทำให้การเรียนรู้ที่จะสืบต่อมานั้นขาดหายไป แต่จากลักษณะที่กล่าวมา ผู้สูงอายุในปัจจุบันมีการเปิดโลกแห่งการรับรู้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม คือมี

การยอมรับกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ยอมรับและฟังข้อเสนอแนะของลูกหลานเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีอีกบางกลุ่มที่ยังคงถือปฏิบัติเช่นเดิม โดยที่ลูกหลานอาจมีความเชื่อถือบ้าง หรือไม่ปฏิบัติตามบ้างก็ตาม

ในกรณีเช่นนี้จึงสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านป่าแดดกำลังได้รับวัฒนธรรมของสังคมเมือง ทั้งจากการศึกษา การคมนาคมและสื่อมวลชน และผู้คนต่างถิ่นที่อพยพกันไปมาอย่างมากมายหลายตา ผู้อาวุโสหรือผู้สูงอายุในครัวเรือน จึงไม่สามารถที่จะควบคุมระเบียบในสังคมของลูกหลานได้ เหมือนในอดีต เพราะปัจจุบันลูกหลานไม่ต้องอยู่ใกล้ชิดจำเจ แต่เฉพาะในบ้านในครอบครัว เพราะฉะนั้นเวลาที่ลูกหลานหรือผู้น้อยกระทำอะไรที่ไม่อยู่ในระเบียบของกลุ่ม ก็เอาระเบียบของกลุ่มอื่นมาอ้างแก้ตัวไปได้ จนสุดท้ายก็ไม่มีใครกล้าทักท้วงห้ามปราม ผู้สูงอายุก็เช่นกัน คงไม่มีใครยึดมั่นกับแบบแผนใดแน่นแฟ้นเหมือนอดีต เนื่องจากระเบียบของสังคมค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงมาในรุ่นแล้วรุ่นเล่า คงไม่ทำให้ผู้สูงอายุในปัจจุบันนี้เกิดความรู้สึกที่ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากระเบียบที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนในสังคม ได้ค่อยเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างผสมกลมกลืน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือ การเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อกันนั่นเอง

สรุปการเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในหมู่บ้านป่าแดด

1. สภาพการบริโภคของชุมชน

ตารางที่ 2 : แหล่งที่ได้มาของอาหารเพื่อการบริโภค

ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
แหล่งที่มาของอาหาร	<ul style="list-style-type: none"> - สวนครัว - เพื่อนบ้าน - ป่า - ร้านค้าในหมู่บ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ร้านค้าของชำในหมู่บ้าน - ร้านค้าในอำเภอ - ตลาดสด แม่ค้าหาบเร่ แผงลอย - มินิมาร์ท - ร้านค้าในจังหวัด - ตลาดสด - ห้างสรรพสินค้า

ตารางที่ 8 : แบบแผนและพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชุมชน

ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
การถ่ายทอด	<ul style="list-style-type: none"> - รับการถ่ายทอดการสอนภายในครอบครัวโดยผู้อาวุโสในครัวเรือนในครอบครัวชาย 	<ul style="list-style-type: none"> - รับการถ่ายทอดการสอนภายในครอบครัวจากผู้อาวุโสในครัวเรือน - การสอนภายนอกครัวเรือนโดยการเลียนแบบบุคคลใกล้ชิด - การสูญหายของกระบวนการถ่ายทอดในครอบครัวเดียว
การเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ภายในครอบครัวโดย ย่า ยาย และ มารดา 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้จากครอบครัว - การเรียนจากโรงเรียน - สื่อมวลชน - ร้านค้า
ความเชื่อ	เชื่อตามคำบอกเล่าที่สืบต่อกันมาตามบรรพบุรุษ	<ul style="list-style-type: none"> - ความเชื่อที่มีเฉพาะรายบุคคล - เชื่อตามคำแนะนำของทางสาธารณสุข - เชื่อตามกลุ่มเพื่อน - เชื่อตามสื่อมวลชน
วิถีปฏิบัติ	<p>การสืบทอดวิถีการปฏิบัติตามความเชื่อ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การดูแลและอาหารให้กลุ่มหญิงมีครรภ์ และหญิงให้นมลูก 	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์จากหน่วยงานของรัฐและเอกชน - ปฏิบัติตามความเชื่อของผู้อาวุโส(ครอบครัวชาย) - ปฏิบัติตามความพอใจของสมาชิกภายในครอบครัว (ครอบครัวเดียว) - ปฏิบัติตามค่านิยมสมัยใหม่

2. พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของแต่ละกลุ่มในชุมชน

ตารางที่ 4 : สรุปพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มเด็กเล็กแรกเกิดถึง 5 ปี

กลุ่ม	ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
เด็กเล็ก แรกเกิด ถึง 1 ปี	- การถ่ายทอด	- รับการถ่ายทอดจากผู้ อาวุโสในครัวเรือนมี อิทธิพลมากที่สุดใ ครัวเรือน	- รับการถ่ายทอดจากเจ้า หน้าที่ของรัฐ - บิดา มารดา - กลุ่มเพื่อนของบิดา
2 ปี - 5 ปี	- การเรียนรู้ - วิถีการปฏิบัติ	- เรียนรู้จากผู้อาวุโส ย่า ยาย - มารดา หรือผู้เลี้ยงดู - ปฏิบัติตามผู้อาวุโส มารดาในครัวเรือน	- เรียนรู้จากบิดา มารดา - สถานรับเลี้ยงเด็ก - กลุ่มเพื่อน - สื่อมวลชน - ร้านค้า - ปฏิบัติตามบิดา มารดา - ปฏิบัติตามใจชอบ

ตารางที่ 5 : สรุปพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มวัยเรียน

กลุ่ม	ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
วัยเรียน	<p>การถ่ายทอด</p> <p>การเรียนรู้</p> <p>วิถีปฏิบัติ</p>	<p>รับการถ่ายทอดจากบิดา มารดา และอาวุโสในครัวเรือน</p> <p>เรียนรู้จากบิดา มารดา และอาวุโสในครัวเรือน</p> <p>ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพ่อ แม่ และผู้อาวุโสในครัวเรือน</p>	<p>รับการถ่ายทอดจาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียน - ครู - มารดา - การสูญหายของกระบวนการ - การถ่ายทอด <p>เรียนรู้จาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - สื่อมวลชน - กลุ่มเพื่อน - ร้านค้าในโรงเรียน - ครู - ตำราเรียน - พ่อ แม่ และผู้อาวุโสที่เลี้ยงดู <p>- ปฏิบัติตามเพื่อนและสื่อมวลชน</p> <p>- เลือกซื้ออาหารตามความชอบ</p> <p>- ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ในครอบครัว</p> <p>- ปฏิบัติตามภาวะจำยอม</p>

ตารางที่ 6 : สรุปพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มวัยรุ่น

กลุ่ม	ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน
วัยรุ่น - ในระบบ โรงเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - การถ่ายทอด - การเรียนรู้ - ความเชื่อ - วิธีปฏิบัติ 	<p>รับการถ่ายทอดจากผู้ อาวุโสในครัวเรือน บิดา มารดา</p> <p>เรียนรู้จากผู้อาวุโสใน ครัวเรือน บิดา มารดา</p> <p>เชื่อตามคำสั่งสอนของ ครอบครัว</p> <p>ปฏิบัติตามคำแนะนำจาก ผู้ใหญ่และปฏิบัติตาม วัฒนธรรมประเพณีของ ชุมชน</p>	<p>รับการถ่ายทอดจาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - บิดา มารดา - โรงเรียน - ครู - เด็กรับวัฒนธรรมการ บริโภคสมัยใหม่ มาสู่ ครอบครัว และชุมชน <p>เรียนรู้จาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อน - สื่อมวลชน <p>- เชื่อตามเหตุผลที่เรียน มาเชื่อตามสื่อมวลชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เลือกบริโภคอาหารค่านิยมตามสมัย - เลือกบริโภคอาหารตามกลุ่มเพื่อน - เลือกบริโภคอาหารตามความชอบและความบันเทิง - เลือกการปฏิบัติจากบิดามากกว่ามารดา

ตารางที่ ๖ (ต่อ)

กลุ่ม	ประเด็น	อดีต	ปัจจุบัน
วัยรุ่นนอก ระบบ โรงเรียน	การถ่ายทอด	รับการถ่ายทอดจากผู้ อาวุโสในครัวเรือน บิดา มารดา	รับการถ่ายทอดจาก - ผู้อาวุโสในครัวเรือน บิดา มารดา
	การเรียนรู้	ผู้อาวุโสในครัวเรือน บิดา มารดา	เรียนรู้จาก - จากครอบครัว - กลุ่มเพื่อนภายในหมู่ บ้าน - ร้านค้าภายใน ภาย นอกหมู่บ้าน
	ความเชื่อ	เชื่อตามวัฒนธรรม ประเพณี ของชาวเหนือ	- ยังมีความเชื่อตาม วัฒนธรรม ประเพณี ดั้งเดิมของชาวเหนือ - ส่วนหนึ่งยังคงถือ ปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมของ ชาวเหนือ
วิถีการปฏิบัติ	เชื่อตามวัฒนธรรม ประเพณีของชาวเหนือ	- ส่วนหนึ่งถือปฏิบัติ ตามความพอใจ ความ สะดวก และความ บันเทิง	

ตารางที่ 7 : สรุปพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงาน

กลุ่ม	ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
ผู้ใหญ่วัยทำงาน	<p>การถ่ายทอด</p> <p>การเรียนรู้</p> <p>ความเชื่อ</p> <p>วิถีการปฏิบัติ</p>	<p>รับการถ่ายทอดจาก บิดา มารดาและผู้สูงอายุในครัวเรือน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเลือกซื้ออาหาร - การปรุงอาหาร <p>บิดา มารดา ผู้สูงอายุในครัวเรือน</p> <p>เชื่อตามคำบอกเล่าสืบต่อกันมา</p> <p>ปฏิบัติสืบทอดจากผู้ใหญ่ในครัวเรือน ไม่กล้าฝืนกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - รับการถ่ายทอดจาก วัฒนธรรมต่างถิ่น - การเลือกซื้ออาหารสำเร็จรูปอาหารทันใจ <p>เรียนรู้จาก</p> <ul style="list-style-type: none"> - มารดา - ตลาด ร้านค้าในหมู่บ้าน - สื่อมวลชน - เพื่อน - วัฒนธรรมต่างถิ่น - อาชีพ - เชื่อตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน - เชื่อตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโส - เชื่อตามสื่อมวลชน - ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐและเอกชน - ปฏิบัติตามค่านิยมสมัยใหม่ - ปฏิบัติตามกลุ่มเพื่อน - ปฏิบัติตามความพอใจของครอบครัว(ครอบครัวเดี่ยว) - ปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม (ครอบครัวขยาย)

ตารางที่ 8 : สรุปพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในกลุ่มผู้สูงอายุ

กลุ่ม	ประเด็น	ในอดีต	ปัจจุบัน
ผู้สูงอายุ	การถ่ายทอด	รับการถ่ายทอดจากผู้ อาวุโส ในครัวเรือน สืบทอดต่อ ๆ กันมา	รับการถ่ายทอดจากบุตรหลาน ที่มีการศึกษา
	การเรียนรู้	เรียนรู้จากผู้อาวุโส ใน ครัวเรือนสืบทอดต่อ ๆ กันมาและจาก ประสบการณ์	เรียนรู้จาก <ul style="list-style-type: none"> - บุตรหลาน - สื่อมวลชน - ร้านค้า - เพื่อนบ้าน
	ความเชื่อ	เชื่อตามคำบอกกล่าว ของบรรพบุรุษ	<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อตามบุตรหลานที่มีการศึกษา - เชื่อตามคำแนะนำของทางสาธารณสุข - เชื่อตามสื่อมวลชน
	วิธีการปฏิบัติ	ปฏิบัติตามคำบอกเล่า ของผู้อาวุโสในครัว เรือน	<ul style="list-style-type: none"> - ปฏิบัติตามคำแนะนำของบุตรหลาน - ปฏิบัติตามทางการแพทย์และสาธารณสุข - ปฏิบัติตามบรรพบุรุษ

ตอนที่ 8 เจื่อนใจและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหาร

จากผลการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารในชุมชนบ้านป่าแคด ในขณะที่สภาพสังคมกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น พบว่าการเลือกและการยอมรับอาหารของกลุ่มคนภายในชุมชนนั้น มีเจื่อนใจและปัจจัยหลายประการ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในชุมชน (สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลส่งให้กลุ่มคนของชุมชนบ้านป่าแคด มีพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารที่แตกต่างกันไป เช่น บางคนมีพฤติกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้อาวุโสในครัวเรือนมาอย่างเหนียวแน่น บางคนมีพฤติกรรมที่ต้องเลียนแบบสังคม บางคนได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี และบางคนขาดการอบรม ขาดความรู้ ความเข้าใจ ดังนั้น การเลือกบริโภคอาหารของคนกลุ่มนี้จึงเป็นไปตามวัย อายุ เพศ ฐานะทางครอบครัว ขนบธรรมเนียมการบริโภคของแต่ละครอบครัว วัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน จำนวนสมาชิกภายในครอบครัว การประกอบอาชีพ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมชนที่มีผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอีกด้วย

อย่างไรก็ตามเจื่อนใจที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแคดนั้น เกิดขึ้นจาก

1. สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง
 2. เวลา
1. สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

1.1 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ชาวบ้านถูกจำกัดมาก่อน ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ของบ้านป่าแคดเหมาะที่สุดสำหรับการเพาะปลูก ทำนา แต่พอที่รัฐบาลเริ่มมีการปรับปรุงโครงสร้างทางสังคม โดยการตัดถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่ - ลำปาง ผ่านตัวหมู่บ้านป่าแคดในปี พ.ศ. 2510 จึงทำให้พื้นที่ที่เพาะปลูกถูกทำลายลง ประกอบกับความเจริญของสังคมได้ขยายตัวออกไปสู่ชนบท มีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น บางครอบครัวมีการอพยพ

แรงงานโดยออกไปรับจ้างใช้แรงงานในตัวเมืองบ้าง ต่างถิ่นบ้าง ซึ่งชาวบ้านป่าแควเองมีการกระจายอาชีพหลายอย่าง เช่น เป็นกรรมกรก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป ช่างฝีมือ ทำงานเอกชน รับราชการ ขับรถบรรทุก และบางคนออกไปทำงานกรุงเทพ โดยประกอบอาชีพค้าขาย ทำให้คนเหล่านี้มีโอกาสได้สัมผัสกับความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก นอกหมู่บ้านของตน และหลังจากกลับภูมิลำเนา ผู้ที่ออกไปประกอบอาชีพต่าง ๆ เหล่านี้ ก็นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชนบทของตนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมด้านการบริโภค การกินอยู่ การแต่งกาย รวมไปถึงการสร้างบ้านตามแบบยุโรปแทนที่จะเป็นบ้านแบบพื้นเมืองในอดีต

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ไม่ได้เป็นเงื่อนไขหลักที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแควเท่านั้น แต่ยังพบเงื่อนไขที่สำคัญที่ส่งผลให้พฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตที่เคยเป็น คือ

1.2. สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและอาชีพ

จากรายได้ที่พอยังชีพ จากการเพาะปลูกในภาคเกษตรกรรม รัฐบาลได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อเป็นการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม จากนโยบายดังกล่าว ทำให้หมู่บ้านป่าแควได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีการสร้างสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานด้านการสาธารณูปโภคนั้น ซึ่งได้แก่ ถนนสายหลัก 2 สาย คือ สายชูปเปอร์ไฮเวย์ เชียงใหม่ - ลำปาง และถนนสายเชียงใหม่ - ลำพูน ซึ่งถือว่าเป็นถนนสายเศรษฐกิจสำหรับชาวบ้าน ตลอดจนการขยายโรงเรียนเพิ่มขึ้น มีไฟฟ้าและถนนเข้าสู่หมู่บ้านอย่างสะดวกสบาย มีรถประจำทางวิ่งผ่านตลอดวัน จึงทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านป่าแควเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ประชาชนสามารถเลือกประกอบอาชีพได้มากขึ้น อันเนื่องมาจากความสะดวกสบายในระบบคมนาคม จึงทำให้ชาวบ้านออกไปทำงานในตัวเมืองมากขึ้นและมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นตามมา เมื่อภาวะทางเศรษฐกิจดีขึ้นทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของชีวิตด้วยสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและอาชีพ

การสาธารณสุขโลกขั้นพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

_____ อัตราของการเปลี่ยนแปลง

_____ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

_____ การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย

จากเหตุผลดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและอาชีพ เป็นเงื่อนไขและตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงสมัยที่เด่นชัด เช่น ความสะดวกในการคมนาคม การสื่อสารที่รวดเร็วทันใจ การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภค เป็นการผลิตเพื่อขาย การผลิตเพื่อการอุตสาหกรรม ตลอดจนแหล่งอาหารที่ได้ย้ายจากสวนหลังบ้านไปอยู่ในตลาดสด ซึ่งมีให้เลือกซื้อมาบริโภคอยู่หลากหลายในตัวอำเภอสารภี และนับวันก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น เนื่องมาจากการแข่งขันทางการค้า ทำให้มีการพัฒนาอาหารในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาตลอดเวลา ทั้งในรูปแบบของอาหาร เช่นอาหารคิบบพร้อมปรุง อาหารกึ่งสำเร็จรูป อาหารสำเร็จรูป และอาหารทันสมัยล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจน

จากการศึกษายังพบอีกว่า โครงสร้างสังคมสมัยใหม่ช่วยทำให้ความเชื่อเก่า ๆ ลดน้อยลงด้วย ดังนั้นพฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแดดซึ่งเป็นสังคมชนบท จึงมีแนวโน้มและทิศทางเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองด้วยทิศทางและอัตราเร่งตามเงื่อนไข และตัวเร่งสมัยใหม่ดังกล่าว

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองของชาวบ้านป่าแดด แม้จะช่วยให้เงื่อนไขในการเกิดพฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหารแต่เดิมเปลี่ยนไป หรือช่วยให้เกิดพฤติกรรมการกินสมัยใหม่ขึ้นแทนที่นั้น ผู้วิจัยยังพบเงื่อนไขที่เป็นตัวสนับสนุนและส่งผลต่อพฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหารอีก คือ

2. เวลา

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว เมื่อวิเคราะห์ดูชาวบ้านป่าแดดต้องมีภาระด้านเวลามาเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเลือกบริโภคอาหาร เนื่องมาจากการออกไปทำงานและเรียนหนังสือในตัวเมืองเพิ่มมากขึ้น โดย

เฉพาะในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นเมืองใหญ่ทางภาคเหนือ ปัจจุบันมีสภาพการจราจรที่ติดขัด ทุกคนที่ออกไปทำงานในตัวเมือง ต้องตกอยู่ในสภาวะที่เร่งรีบ เนื่องจากบ้านป่าแดดอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 14 กิโลเมตร ถึงแม้ว่าถนนหนทางจะสะดวกสบาย มีรถโดยสารประจำทางผ่านตลอดทั้งวันก็ตาม ทุกคนจะต้องแข่งขันกับเวลา ต้องออกจากบ้านตั้งแต่เช้ามีด ตอนเย็นกว่าจะกลับถึงบ้านก็ค่ำ การประกอบอาหารการกินเองในบ้านทั้ง 3 มื้อ หรืออย่างน้อย 2 มื้อก็แทบจะทำได้ จึงทำให้ชาวบ้านป่าแดดกลุ่มที่ออกไปทำงานในตัวเมืองหันมารับประทานอาหารนอกบ้านมากขึ้น และซื้ออาหารสำเร็จรูป กลับบ้านตอนเย็น ในกรณีเด็กนักเรียนก็เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่จะไม่ได้รับประทานอาหารเช้า จะทานก็แต่นมสดหนึ่งกล่อง หรือหนึ่งแก้ว ขนมปังหนึ่งชิ้น หรือบ้างก็ไปซื้อรับประทานที่โรงเรียน และบางคนก็ถึงกับไม่รับประทานอาหารเช้าเลย

จากเหตุผลดังกล่าวน่าจะอนุมานได้ว่า พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแดดมีการปรับเข้าตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่มีแบบแผนตายตัวในการบริโภคอาหารประจำวันประกอบกับพื้นฐานความต้องการบริโภคอาหารของมนุษย์ เช่น ความอร่อย ความสะดวก ความรวดเร็วจึงทำให้ต้องมีการสนองความต้องการของการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกาลเวลา

นอกเหนือจากเงื่อนไขที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลให้ชาวบ้านป่าแดดมีพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารที่แตกต่างกันออกไปอีก เช่น การอบรมสั่งสอน ขนบธรรมเนียมประเพณี สื่อมวลชน อันเป็นผลมาจากวิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยนไปตามเงื่อนไข

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหาร

1. การอบรมสั่งสอน

1.1 การอบรมสั่งสอนภายในครัวเรือน

ครอบครัวมีผลโดยตรงในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว ผู้มีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน คือ บิดา มารดา และผู้อาวุโสในครัวเรือน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า บุคคลเหล่านี้

จะส่งผลต่อการกล่อมเกล้าแก่เด็กตั้งแต่เกิดไปจนถึงการที่บุคคลนั้นแยกครอบครัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่ และโดยเฉพาะถ้าบุคคลเข้าร่วมกับกลุ่มใหม่ ไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหนก็ต้องถูกอบรมกันใหม่ เพื่อสอนให้รู้ถึงระเบียบของสังคม ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของกลุ่มเด็กเล็กในปัจจุบันพบว่าพฤติกรรมกรรมการกินของเด็กนั้น เริ่มต้นจากที่บ้านที่เด็กจะรับประทานตั้งแต่เด็ก เพราะแม่เป็นผู้ให้นมลูก เตรียมอาหารให้ลูก และเด็กจะเติบโตมาในครอบครัวที่มีการกินอยู่เฉพาะที่จัดมาให้ และจะคุ้นเคยกับสิ่งที่ได้รับมาจากครอบครัวตลอดเวลา

ในปัจจุบันบ้านป่าแดดมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะความเป็นอยู่ในรูปแบบของครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารโดยตรง ผู้ที่เป็นบิดามารดา ในครอบครัวเดี่ยวนี้ ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษามาพอสมควร มีความสัมพันธ์กับเพื่อนนอกหมู่บ้านมากขึ้น เนื่องจากมีโอกาสไปประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน รวมทั้งมีบริการสาธารณสุขที่ทันสมัยทั้งรัฐบาลและเอกชน ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารที่บริโภคมากขึ้น ประกอบกับระบบการผลิตเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้า และการจูงใจจากสื่อมวลชน ผู้ที่เป็นพ่อแม่จึงรับเอาวัฒนธรรมบริโภคสมัยใหม่ เข้ามาถ่ายทอดและปลูกฝังพฤติกรรมให้กับลูก เช่น ในบ้านป่าแดดปัจจุบันพบว่าครอบครัวเดี่ยวเด็ก ๆ เริ่มที่จะบริโภคข้าวเจ้าแทนข้าวเหนียวที่เป็นอาหารหลักตามประเพณีของชาวเหนือโดยทั่วไป และรับประทานอาหารพื้นเมืองน้อยลง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เป็นพ่อแม่ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากภายนอกหมู่บ้าน คือ การได้รับการศึกษา การได้รับคำแนะนำจากแพทย์และเจ้าหน้าที่ของสาธารณสุขเกี่ยวกับอาหารที่บริโภค จึงทำให้พฤติกรรมเหล่านี้ถ่ายทอดมาถึงลูกได้โดยง่าย เนื่องจากลูกมีความรักและเทอดทูนพ่อแม่ ซึ่งมักที่จะยอมทำตามคำสั่งสอนและลอกเลียนแบบพ่อแม่

ในขณะเดียวกัน ถึงแม้ว่าพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารจะมีการถ่ายทอดและปลูกฝังจนเกิดเป็นความเคยชิน แต่ยังมีสิ่งหนึ่งที่เกือบจะสูญหายไปนอกหมู่บ้าน ในขณะที่คนเริ่มจะใส่ใจในเรื่องการศึกษามากขึ้นนั่นคือ การถ่ายทอดพฤติกรรมวิธีการประกอบอาหาร ทั้งนี้เนื่องมาจากเด็กต้องออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ในอดีตเด็ก ๆ หลังจากเลิกเรียนจะช่วยพ่อแม่

และผู้อาวุโส ประกอบอาหารในช่วงเย็น ในปัจจุบันเด็ก ๆ แทบไม่มีโอกาสได้เรียนรู้พฤติกรรม เช่นนี้ เพราะกว่าจะกลับถึงบ้านก็มีค่ำ อาหารพร้อมที่จะรับประทานได้ โดยบางครั้งครัวซื้ออาหารสำเร็จรูป บางครอบครัวมี ย่ำ หรือยาย เตรียมไว้ให้เรียบร้อยแล้ว และในบางครั้งครัวก็จะออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน

1.2 การอบรมสั่งสอนภายในชุมชน

การอบรมสั่งสอนภายในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มเพื่อน หน่วยงานของรัฐ และร้านค้า

1.2.1 โรงเรียน

ในขณะที่เริ่มเข้าโรงเรียนเด็กจะได้รับการเรียนรู้มากกว่าอยู่ที่บ้าน เนื่องจากการศึกษาตามหลักสูตร มีครูเป็นผู้ให้ความรู้มีการถ่ายทอดโดยตรง ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา การเรียนรู้เรื่องการโภชนาการ ส่วนการถ่ายทอดทางอ้อม คือ ครูเป็นผู้ดูแลโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน โดยเป็นผู้จัดรายการอาหารเพื่อให้เหมาะสมกับสุขภาพอนามัยของเด็ก รายการอาหารจะเน้นอาหารไทยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเด็กจะเริ่มคุ้นเคยกับอาหารไทย มากกว่าอาหารพื้นเมืองที่เป็นอาหารหลักตามประเพณี

อาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนไม่ได้มีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านวิชาการอย่างเดียว แต่โรงเรียนยังได้มีการถ่ายทอดพฤติกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้กับเด็กได้เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิตต่อไป

1.2.2 กลุ่มเพื่อน

นอกจากโรงเรียนจะเป็นสถานที่ที่เด็กได้เรียนรู้ในวิชาการแล้ว เด็กยังสมาคมกับเพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน และร่วมที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ จากกันและกันด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กจะมีการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน อย่างในกรณีการบริโภคอาหาร ส่วนใหญ่จะมีการเห็นชอบตรงกันภายในกลุ่ม ถึงความสนุกสนาน ความบันเทิง และลิ้มรสชาติอาหารที่แปลกใหม่ ซึ่งวัยเด็กและวัยรุ่นคือ วัยที่ชอบทดลองกับสิ่งใหม่ ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเองและกลุ่มเพื่อน

ในทำนองเดียวกัน เมื่อเด็กหลุดพ้นไปจากสถาบันการศึกษาแล้ว มีวุฒิภาวะเติบโตเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ และปฏิบัติงานอาชีพอยู่ในสังคมทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านก็ตาม ก็ย่อมที่จะได้พบกับเพื่อนร่วมอาชีพที่อยู่ในสังคมเดียวกัน พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ด้วยกัน โดยเฉพาะการถ่ายทอดวัฒนธรรม เนื่องจากเพื่อนร่วมอาชีพนั้นต่างก็มาจากต่างสถาบันครอบครัว ซึ่งต่างก็มีพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นในการอยู่ร่วมกันจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคอาหารเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของกลุ่มสมาชิก

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เพื่อนคือปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดแบบแผนในการบริโภคอาหารซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมเก่า หรือ พฤติกรรมใหม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

1.2.3 หน่วยงานของรัฐ

ปัจจุบันบ้านป่าแดด อยู่ในความรับผิดชอบของโรงพยาบาลประจำอำเภอ ในด้านการดูแลรักษาสุขภาพ ที่สำคัญที่สุดในการรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ คือ การออกกำลังกายให้เหมาะสม การรับประทานอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าชาวบ้านป่าแดดจะมี โรงพยาบาลเพื่อให้บริการด้านสุขภาพก็ตาม แต่ชาวบ้านป่าแดดได้ใช้บริการน้อยมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ตัวเมือง ส่วนใหญ่จึงหันไปใช้บริการสุขภาพกับโรงพยาบาลในตัวเมือง โดยเฉพาะโรงพยาบาลเอกชน แต่ถึงแม้ว่าจะเป็นโรงพยาบาลอำเภอหรือโรงพยาบาลในตัวเมืองก็ดี เหล่านี้ได้ให้ความรู้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ โดยเฉพาะในกลุ่มหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมลูก จะเน้นเป็นกรณีพิเศษ ประกอบกับประชาชนชาวบ้านป่าแดดที่เข้ามาใช้บริการนั้น มีความเชื่อถือแพทย์และเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลนั้น จึงรับการถ่ายทอดคำแนะนำถึงพฤติกรรมเลือกรับประทานอาหารและนำมาปฏิบัติต่อไปในชีวิตประจำวัน

พฤติกรรมเลือกรับประทานอาหารจึงเป็นผลจากความก้าวหน้าในการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งนี้เนื่องมาจากความพยายามที่จะมุ่งให้เกิดผลดีต่อสุขภาพของประชาชนนั่นเอง

1.2.4 ร้านค้า

ร้านค้าอาหารทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านนั้น มีการผลิตสินค้าเพื่อตอบสนองตลาดและผู้บริโภคมากขึ้น ดังนั้นการก่อตัวของร้านค้า ล้วนแต่เป็นปัจจัยเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารภายในชุมชน ซึ่งถือว่าการกำหนดแหล่งอาหารและรูปแบบการบริโภคอาหารของชุมชนในปัจจุบัน

ดังนั้นจะเห็นได้จากพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแควนในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะรับเอาแบบแผนการบริโภคอาหารจากในชุมชนเมืองมากขึ้น เนื่องมาจากความเจริญทางเศรษฐกิจ สภาพความแออัดบนท้องถนน การแข่งขันทางการค้า จึงทำให้มีความต้องการบริโภคอาหารให้มีความรวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน จึงต้องมีร้านค้าอาหารเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอาหารจานด่วน เพื่อตอบสนองความเป็นจริงในสังคมของคนยุคใหม่ และที่สำคัญยังส่งผลในการสร้างพฤติกรรมบริโภคให้แก่สมาชิกในครอบครัวต่อไปอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่า การอบรมสั่งสอนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารที่เด่นชัดที่สุด เนื่องจากชุมชนมีการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการถ่ายทอดความรู้ การแนะนำตลอดจนได้รับการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งแวดล้อมพร้อมกัน จึงทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ และปรับปรุงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดความรู้ และการเรียนรู้ในพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารนั้นเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

2. ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหาร

จากผลการศึกษายังพบว่า วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแควนบางกลุ่ม ที่ยังถือประเพณีปฏิบัติตามแบบบรรพบุรุษกันอยู่นั้น คือบทบาทของความเชื่อถือของกลุ่มหญิงมีครรภ์ หญิงให้นมลูก เด็กเล็ก ซึ่งผู้ที่อยู่ในภาวะดังกล่าวต้องระมัดระวังเรื่องอาหารเป็นพิเศษ คือ งดอาหารบางอย่างเพื่อป้องกันรักษาสุขภาพร่างกายของคน

ลักษณะความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เข้าไปมีบทบาทอยู่ในพฤติกรรม การเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านนั้นสามารถจำแนกออกได้ จากการศึกษาลักษณะการ รับประทานอาหารของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ดังนี้

หญิงมีครรภ์ จะถูกให้งดกินอาหารจากกลุ่มผู้สูงอายุ โดยให้เหตุผลว่าจะช่วยให้ คลอดบุตรง่าย เช่น งดกล้วย ของหวานทุกชนิด เพราะกลัวเด็กในท้องจะอ้วนคลอดยาก งดกินหนังวัว หนังควาย งดกินบอน ของมัน อาหารรสจัด โดยเฉพาะอาหารประเภทเนื้อสัตว์ จะถูกห้ามทุกอย่าง

หญิงให้นมลูก หญิงเมื่อคลอดบุตรแล้วจะถือว่าเป็นเสมือนระยะเจ็บป่วย ต้องระวัง เรื่องอาหารการกินอยู่ ต้องระวังการกิน “ผิด” ที่หมายถึงการเป็นพิษ หรือแสลง ซึ่งคนเหนือ เรียกโรคที่เกิดจากการกินผิดนี้ว่า “ลมผิดเคื่อน” ที่ทำให้เป็นบ้าหรืออาจตายได้ คนคลอดลูก ใหม่ ๆ ต้องงดอาหารหลายชนิด ตามความเชื่อหรือประเพณีนิยม จะกินได้เฉพาะ “ข้าวเหนียวจี่ (ปิ้ง) กับเกลือ หัวปลี คึ้มน้ำปูเลย ที่ทำให้เลือดลมดี” เป็นต้น

ทารกและเด็กเล็ก เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุเลี้ยงดู มักจะไม่ได้ดื่มน้ำนม น้ำเหลือง ที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่สำคัญ คือ โปรตีน เนื่องจากเชื่อว่าเป็นน้ำนมเสีย ส่วน เด็กที่มีพ่อแม่เป็นคนรุ่นใหม่ คลอดลูกที่โรงพยาบาลและได้รับคำแนะนำจากแพทย์และพยาบาล จะมีความตั้งใจสูงที่จะให้ลูกได้ดื่มน้ำนม น้ำเหลือง และเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ยกเว้นแม่ที่ต้องออกไปทำงานในตัวเมือง ถึงจะเลี้ยงลูกด้วยนมผสม (นมผง)

จากที่ได้กล่าวมา ชาวบ้านได้อธิบายถึงปัจจัยทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อว่าเป็นการปฏิบัติกันมาโดยการสืบทอดมานานหลายชั่วอายุคน ซึ่งเป็นข้อห้ามที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อ สุขภาพอนามัยของชาวบ้านมาช้านาน จนกลายเป็นรูปแบบและกฎเกณฑ์ของชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการบริโภคนี้ไว้ แต่อย่างไร ก็ตามในปัจจุบัน ความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ มีไม่มากนัก เนื่องจากชาวบ้านสมัยใหม่ได้รับความรู้ จากโรงเรียน โรงพยาบาลและถือปฏิบัติตามที่แพทย์และพยาบาลให้คำแนะนำมา

นอกจากความเชื่อพื้นบ้านที่ได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว จากการศึกษายังพบว่า มีความเชื่ออีกแบบที่คล้ายตามสังคมเมือง ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและโรคร้ายไข้เจ็บ โดยส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแควบางกลุ่ม คือการรับประทานอาหารเจ ซึ่งกลุ่มที่หันมาบริโภคอาหารเจนั้นเป็นผู้หญิงทั้งสิ้น ล้วนแต่มีสุขภาพไม่สู้ดีนัก มักจะมีการเจ็บป่วยบ่อย ๆ ประกอบกับได้ฟังผู้คนเล่าต่อกันมาว่า ถ้าถือปฏิบัติแล้วสุขภาพจะดี ซึ่งจะต้องงดอาหารประเภทเนื้อสัตว์ คือ เนื้อวัว เนื้อควาย ที่เป็นสัตว์ใหญ่ให้คนต่อมมนุษย์ จึงหันมาทดลองบริโภคอาหารเจที่ทำมาจากถั่วเหลืองดูบ้าง ซึ่งชาวบ้านพบว่าสุขภาพของตนเองดีขึ้นเรื่อย ๆ จึงหันมาบริโภคอาหารเจและบอกเล่าต่อ ๆ กันไป

โดยสรุปแล้วปัจจัยทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในปัจจุบันเป็นปัจจัยที่รองจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว เนื่องมาจากปัจจุบันการแพทย์สาธารณสุขจะมีบทบาทมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางคนเกิดความลังเลใจ เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง แต่ชาวบ้านส่วนมากยังคงกลัวเสียงฟ้าผ่าฝนขนบธรรมเนียมที่เชื่อดูกันมานาน ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า สาเหตุที่แท้จริงคือลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเสียระเบียบทางสังคม เพราะต่างคนต่างที่จะเลือกบริโภคอาหารตามที่ตนเองปรารถนา เช่น บางคนอาจจะเปลี่ยนแบบสังคม บางคนยังยึดติดกับความเชื่อดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารก็ได้ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับกับพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารสมัยใหม่มากกว่า เพราะฉะนั้นอาจถือได้ว่าสังคมบ้านป่าแควได้มาถึงจุดเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว

3. สื่อมวลชน

เมื่อเศรษฐกิจของชาวบ้านป่าแควเป็นไปด้วยดี นั้นย่อมหมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น ทั้งจำเป็นและไม่จำเป็น เช่น รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ไฟฟ้า โทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ เหล่านี้ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในด้านการสื่อสารต่าง ๆ จึงช่วยให้สื่อมวลชนเข้ามามีอิทธิพลและส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกบริโภคอาหารโดยตรงกับกลุ่มชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นั้น และผู้ที่ตกเป็นทาสที่คล้ายตามการ

โฆษณา นั้น มักจะเป็นพวกที่ใจอ่อน และชอบทดลองกับสิ่งใหม่ ๆ โดยเฉพาะเด็กวัยเรียน และกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ เป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีพลังสูง และได้รับการกล่อมเกลาจากครอบครัวและโรงเรียนที่มีส่วนช่วยให้กลุ่มเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นชอบหรือไม่ชอบต่ออาหารที่บริโภค และความรู้สึกนึกคิดต่ออาหารอันเนื่องมาจากสื่อมวลชนอย่างมากจากผลของการศึกษาพฤติกรรมและการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแดด พบว่าสื่อมวลชนมีผลต่อการเลือกบริโภคอาหารของกลุ่มเด็กวัยเรียน และวัยรุ่น เป็นอันดับหนึ่ง อันดับรองลงไป คือ ครู โรงเรียนและกลุ่มเพื่อน ส่วนอันดับสุดท้ายคือ ครอบครัวซึ่งปัจจุบันระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากอาชีพที่ต้องแยกย้ายกันไปในสถานที่ต่าง ๆ ประกอบกับความเจริญทางเทคโนโลยีที่ทำให้มีผลิตภัณฑ์อาหารชนิดใหม่ ๆ มีความง่ายและสะดวกในการรับประทาน ทำให้มีการลดแรงงานและภาระในบ้านให้น้อยลง

จากการศึกษาพฤติกรรมและการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแดดพบว่า กลุ่มที่ได้ผลจากสื่อมวลชนเกี่ยวกับอาหารที่บริโภคมากที่สุดคือ นักเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ที่ต้องออกไปเรียนนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะในตัวจังหวัด พบว่าสื่อที่แพร่หลายและยอมรับมากที่สุด คือ โทรทัศน์ โดยเห็นทั้งภาพและได้ยินเสียงซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจ และอยากทดลอง ซึ่งส่วนมากเป็นสินค้าประเภท ลูกอม ลูกกวาด ท็อฟฟี่ และอาหารสมัยใหม่ ที่เป็นอาหารประเภททันใจ ที่ขายกันทั่วไป ตามห้างสรรพสินค้าชื่อดังในตัวเมือง ส่วนสินค้าอีกประเภทที่มาจากโฆษณาในโทรทัศน์ และเป็นที่ยอมรับสำหรับชายหนุ่มและพ่อบ้านในหมู่บ้านป่าแดดคือ เครื่องดื่มบำรุงกำลัง ซึ่งเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไปในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยอื่นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะในหมู่นักเรียนวัยรุ่น จากการได้ยินได้ฟังและได้ยินคำโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ในเรื่องผลิตภัณฑ์อาหารสมัยใหม่ เช่น ฟาสต์ฟู้ดส์ (หมายถึง อาหารกินเร็ว เช่น ขนมห้าง ไข่ทอด มันทรงทอด มันทึง) จังฟู้ดส์ (ขนมขบเคี้ยว) จึงทำให้เกิดค่านิยมแบบใหม่ โดยทำให้ลักษณะการบริโภคของเด็กวัยรุ่นในชนบทกลุ่มนี้ เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือ

นิยมรับประทานอาหารนอกบ้าน นิยมอาหารที่ปรุงสำเร็จแล้วจากตลาด ไม่อยากรับประทานอาหารที่บ้าน เนื่องจากความซ้ำซาก จำเจ เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มวัยรุ่นได้ผ่านการฝึกอบรมในชีวิตยังไม่ซึมซาบแน่นแฟ้นเหมือนผู้ใหญ่ เปรียบเสมือนไม้อ่อนกับไม้แก่ จึงเป็นกลุ่มในสังคมที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารได้เป็นอย่างดี

นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทต่อกลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่น และกลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานแล้ว ยังพบว่ายังมีบทบาทต่อกลุ่มผู้สูงอายุได้มากเช่นกัน เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ไม่ได้ประกอบอาชีพนอกบ้าน แต่ผู้สูงอายุเองก็ยังมีความต้องการทางด้านสังคม ต้องการมีเพื่อนวัยเดียวกัน และต้องการแสวงหาสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ฉะนั้นจึงชวนชายที่จะได้เรียนรู้เพิ่มเติม สิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ดีที่สุดในชีวิตประจำวัน ก็คือ โทรทัศน์ เนื่องจากผู้สูงอายุมีเวลาว่างมาก จึงหันมาสนใจกับรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งภาพและเสียง โดยเฉพาะรายการที่เกี่ยวข้องกับอาหารกับสุขภาพ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามคำแนะนำจากผู้รู้ในจอโทรทัศน์ และสามารถนำมาถ่ายทอดให้เพื่อนสมาชิกได้รับทราบ และปฏิบัติตามอย่างในกรณีที่ว่า “กินอย่างไรจึงจะทำให้มีสุขภาพที่ดี” ผู้สูงอายุจะนำมาแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ส่วนมากจะเป็นที่วัด และร้านค้าของชำในหมู่บ้าน ซึ่งจะป็นศูนย์รวมการสนทนาของผู้สูงอายุแทบทุกเรื่อง

จึงอาจสรุปได้ว่า สื่อมวลชนส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารต่อคนทุกเพศ ทุกวัย และทุกท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและวัยรุ่น

จากปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารนั้น ไม่ใช่เพียงแค่บริโภคเพื่อความอยู่รอดของชีวิตเท่านั้น หากยังเป็นความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ขนบธรรมเนียมประเพณี สื่อมวลชน ที่อยู่ล้อมรอบตัวมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาทางวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะเห็นได้จากความเชื่อ ข้อห้าม และข้อจำกัดในเรื่องอาหารชนิดต่างๆ กำลังจะหมดไปทุกที แต่อย่างไรก็ตามข้อจำกัดและความเชื่อดั้งเดิมก็กำลังถูกแทนที่ด้วยผลจากวิทยาการสมัยใหม่เรื่อย ๆ

น่าจะกล่าวได้ในเบื้องสุดท้ายนี้ว่า เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของชาวบ้านป่าแคว้นนั้น เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพโดยรวมของชุมชน คือ

จากการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ ที่ทำให้เกิดขยายตัวทางระบบเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางอาชีพ มีการหลั่งไหลอาชีพจากภายในหมู่บ้านไปสู่ภายนอกหมู่บ้านจากการอพยพแรงงานนี้เอง จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม โดยการรับเอาวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมเดิมในชุมชน โดยการถ่ายทอดจากสมาชิกทั้งในและนอกชุมชน โดยมีปัจจัยทางด้านต่างๆ เข้ามาเป็นตัวสนับสนุนและส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเลือกบริโภคอาหารของคนในชุมชน คือ ปัจจัยทางการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวและชุมชน ซึ่งได้แก่ บิดา มารดา ผู้อาวุโสในครัวเรือน โรงเรียน เพื่อน หน่วยงานของรัฐ และร้านค้า ปัจจัยทางขนบธรรมเนียมประเพณี และปัจจัยทางด้านสื่อมวลชน